YAHUDİLİK, HRİSTİYANLIK VE HİNDUİZM'DE KADIN

Dr. Özlem TOPCAN

BERİKAN YAYINEVİ

YAHUDİLİK, HRİSTİYANLIK VE HİNDUİZM'DE KADIN

Dr. Özlem TOPCAN

Ankara - 2018

Bu kitabın tüm hakları yazarına ve yayıncısına aittir.

YAHUDİLİK, HRİSTİYANLIK VE HİNDUİZM'DE KADIN

Dr. Özlem TOPCAN

ISBN: 978-605-7501-39-4

Genel Yayın Yönetmeni
Cuma AĞCA

Sayfa Düzeni / Kapak
Hakan ONAT

Baskı & Cilt
Berikan Matbaacılık / Gersan-ANKARA
Matbaa Sertifika No: 13642

YAYINEVİ
BERİKAN YAYINEVİ
Kültür Mah. Kızılırmak Cad. Gonca Apt. No: 61/6
Çankaya-Kızılay/ANKARA
Tel: (0312) 232 62 18 Fax: (0312) 232 14 9

ÖNSÖZ

Yahudilik, Hristiyanlık ve Hizduizm gibi klasik din öğretilerinin toplumsal cinsiyet eşitliği açısından çelişkili olduğu, ataerkil ve erkek merkeziyetçi yaklaşımlar içerdiği ve kadının ötelendiği, itaatkâr bir şekilde özel alan ile sınırlandırıldığı bir toplumsal cinsiyet düzeni sergilediği feminist teologlar tarafından ifade edilmektedir Bu noktadan hareketle kadının toplumsal yaşamda hak ettiği role kavuşabilmesinin yolunun kadına ayrımcılık içeren mevcut dini öğretilerin kadının da dâhil edildiği alternatif bakış açısıyla yeniden yorumlanmasından ve geleneksel önyargıların kırılmasından geçtiği vurgulanmaktadır. Bir diğer ifadeyle, feminist teolojinin odaklandığı temel nokta, kutsal kitaplarda yer alan kuralları yok saymak yerine onları erkek egemen bakış açısıyla yapılan yorumlardan arındırarak, asıl kaynaktan doğru bakış açısıyla yeniden yorumlamak olarak özetlenebilecektir.

Türkiye'de toplumsal cinsiyet üzerine yapılan akademik ve popüler çalışmalar son yıllarda artmıştır. Bu çalışmalar içinde geleneksel dinlerde toplumsal cinsiyet rollerinin irdelenmesi önemli bir yer tutmaktadır. Dolayısıyla araştırmada, Yahudilik, Hristiyanlık ve Hinduizm din geleneklerinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği feminist bakış açısı ile ele alınmış olup araştırma üç bölümden oluşmaktadır. Her bölüm kendine özgü ayrı zaman dilimi altında incelenmiştir. Her zaman dilimi kadınlara ilişkin önemli konu ve gelişimleriyle bir bütün olarak ele alınmış ve analize gidilmiştir.

Birinci bölüm, kadının Yahudi din toplumunun başlangıcından günümüze kadar olan kimlik arayışını ve zaman içerisinde izlediği yolu tanımaya yardım edecektir. Judith Plaskow, Tikvah Frymer-Kensky, Victoria S. Harrison, Marrianne Ferguson, Pat Holden, Deborah W. Rooke, Mary Daly, Denise L. Carmody, Judith Baskin, Andrianne Baker, Rosemary Radford Ruether, Simone De Beauvoir ve Letty M. Russell gibi feminist araştırmacıların eserleri bu çalışmada örnek teşkil etmiştir. Bu eserlerin ortak yargısı, kadının Yahudi toplumu içinde güçsüz kılındığı, belli başlı din pratiklerinin dışında tutuldukları ve kadın

anlayışının ataerkil yapıya uygun olduğudur. Feminist araştırmacılar kadınların da eşit sorumluluklar almasını ve daha fazla katılımcı olmalarını isteyerek, kadın deneyimlerini yansıtan pek az dini eserlerin olduğunu, eril perspektif ile yorumlanan kutsal metinlerin yeniden sorgulanması ve kadın bakış açısı getirilmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar.

İkinci bölümde, Hristiyanlık din geleneklerinde kadın anlayışının ortaya çıkarılması için yine başlangıçtan bu yana tarihsel süreç içinde kadının konumu incelenmiştir. Elizabeth Cady Stanton, Clare Drury, Monica Migliorino Miller, Elisabeth Schussler Fiorenza, Rosemary Radforth Ruether, Maurice Hamington, Sarah M. Grimke ve Charlotte Perkins Gilman'nın eserleri incelenerek, Kutsal Kitabın kadınlara uygulanan baskının meşrulaştırılması için kullanıldığı yönünde ortak bir değerlendirmeye ulaşıldığı anlaşılmıştır.

Üçüncü bölümde, Hinduizm'de kadın algısı Hindu kültürü ve geleneklerinde güçlü bir etkiye sahip Mahabbarata ve Ramayana destanlarıyla birlikte Manu Kanunları bağlamında ele alınmıştır. Sugirtharajah Saharada, Ram Padarth Sharma ve Prakashanans Saraswati Swami gibi araştırmacıların eserleri doğrultusunda kadının konumu ve rolüne ilişkin analizler yapılmıştır.

Sonuç bölümünde ise Yahudilik Hristiyanlık ve Hizduizm literatürü tekrar gözden geçirilerek kadının rolü ve statüsü karşılaştırmalı şekilde analiz edilmeye çalışılmış, Yahudi, Hristiyan ve Hindu öğretilerinde neden ve hangi metinler kullanılarak kadının ikincil konuma itildiği konusuna feminist kadın araştırmacıların alternatif bakış açıları ve yorumlarıyla cevap aranmıştır. Bu alandaki çalışmalara katkıda bulunan Prof. Dr. Nahide Bozkurt'a, her daim desteğini esirgemeyen eşim Yusuf Topcan'a ve tüm emeği geçenlere teşekkür ederim.

Dr. Özlem TOPCAN
Ankara - 2018

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ **3**

GİRİŞ **7**

1. YAHUDİLİK VE KADIN **16**

TEVRAT'TA KADIN 22

TALMUT'TA KADIN 30

MODERN DÖNEMDE YAHUDİ KADIN 34

FEMİNİST YAKLAŞIM 38

2. HRİSTİYANLIK VE KADIN **47**

YENİ AHİT'TE KADIN 55

PATRİSTİK DÖNEM VE ORTAÇAĞDA KADIN 63

MODERN DÖNEMDE KADIN 70

FEMİNİST TEOLOJİ 75

3. HİNDUİZM VE KADIN **83**

RAMAYANA 86

MAHABHARATA 92

MANU KANUNLARI 96

FEMİNİST YAKLAŞIM 102

4. SONUÇ DEĞERLENDİRME **106**

5. KAYNAKÇA **112**

6. KAVRAM VE TERİMLER **119**

GİRİŞ

Yahudilik ve Hristiyanlık din geleneklerinde meydana gelen tahrifatlar, dini öğretilere sızan ataerkil anlayış ve düşüncelerin toplumsal yaşamda kadına yaklaşımı olumsuz etkilediği, toplumsal cinsiyet ayrımcılığına katkıda bulunduğu problem olarak görülmüş ve alternatif/feminist bakış açısı ile değerlendirmeye alınmıştır.

Bütün inançlar ve modern teorilerin tamamının kadına yaklaşımı araştırmayı ilgilendirmekle birlikte, çalışmada sadece İbrahimi dinlerden Yahudilik ve Hristiyanlık dini öğretilerinin, kadın-erkek ayrımı temelinde konuya yaklaşımı ele alınmıştır. Dini öğretilere alternatif bir bakış açısıyla feminist yaklaşım gösterilirken, sosyal hayata yönelik diğer feminist teoriler ve feminizmin tarihsel gelişimi tez konusunun kapsamı dışında bırakılmıştır.

Tezin öncelikli amacı; geleneksel ve modern yaklaşımlar arasında sıkışan, kendisini tanımlamak durumunda kalan kadın sorunlarına feminist bir çözüm perspektifi ortaya koymaktır. Farklılıkların içerisinde eşitlikçi bir alternatif bakış açısına ulaşılmaya çalışılmış, kadının kendisini modern toplumsal yaşamda yeniden tanımlamasına katkı sunmaya gayret edilmiş, aşağıdaki alt amaçlara da yanıt aranmıştır:

1. Yahudilik ve Hristiyanlık inancında toplumsal cinsiyet eşitsizliğini destekleyen dini öğretiler mevcut mu, mevcut ise nereden kaynaklanmaktadır?
2. Yahudilik ve Hristiyanlık inancında dini öğretiler modern toplumda kadın üzerinde baskı oluşturuyor mu?
3. Kadın-erkek eşitliğinin sağlanabilmesi için dini öğretiler feminist bakış açısıyla yeniden yorumlanabilir mi?

Bu noktadan hareketle öncelikle dini öğretilerdeki tahrifatların tespit edilerek bunların yerine eşitlikçi ve çağdaş din öğretilerinin eğitim müfredatlara girebilmesi için titiz ve

kapsamlı çalışmalara ihtiyaç bulunduğu değerlendirilmektedir. Tez araştırmasında bu amaca matuf birçok yazar, akademisyen, araştırmacının makaleleri, kitapları, yazıları, düşünceleri referans noktası olarak alınmıştır.

Türkiye'de yeni gelişmeye başlayan "kadın çalışmaları" alanındaki uygulamalara teorik manada katkı sağlayacağı temennisiyle Yahudilik ve Hristiyanlık dinlerinde kadına ilişkin yaklaşımlar temel kaynaklardan ortaya konmaya çalışılmış, dini öğretilere alternatif bakış açısıyla yaklaşan feminist teoriler incelenmiştir. Kadının toplumsal yapıdaki rolünün yeniden tanımlanmasında dini öğretilerin neden önem arz ettiği teoriler ekseninde ele alınmıştır.

Araştırma, Yahudilik ve Hristiyanlık dinlerinde kadının konumu ve rolüne ilişkin varolan durumu, varolduğu haliyle karşılaştırma ve betimlemeyi amaçlayan tarama modelinde yapılmıştır. Literatür taraması yapılarak konuyla ilgili kavramsal çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır. Araştırmayı temellendirmek amacıyla yurt içinde ve yurt dışında yürütülen benzer araştırmalar incelenmiştir.

Literatür taraması yapılırken daha çok yazılı metinler üzerinde karşılaştırmalı çalışılmış olup sözünü ettiğimiz dinler arasındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğini destekler mahiyette tahrifata uğramış ortak örnek hikâyelere de değinilmiştir. Veri toplama yöntemlerinden, uluslararası literatürü tarama yöntemlerine başvurulmuş, bu alanda daha önce yapılan çalışmalardan azami oranda faydalanılmıştır.

Yahudilik ve Hristiyanlık öğretilerinde kadının yeri, söz konusu dinlerin temel referans kaynakları *(İncil, Tevrat, Zebur, Örnek Olaylar vb)* dikkate alınarak tespit edilmeye çalışılmış, toplumsal yaşamda erkek egemen kültürünün hâkim olması örnekler üzerinden ele alınmıştır.

Tarih boyunca dini öğretiler kullanılmak suretiyle kadının ataerkil sistem içerisinde asimile edilmesinin önemli bir sorun

olarak karşımıza çıktığı feminist araştırmacılar[1] tarafından dile getirilmektedir. Kadının modern yaşamda yeniden tanımlanması için mevcut dini öğretilerin, kadının da dâhil edildiği alternatif bir bakış açısıyla yeniden yorumlanması ihtiyacı olduğu belirtilmektedir.

Problemin kaynağı ataerkil ve antrosentrik (erkek merkezli) görüşle geçmişte yazılmış dini metinlerde yatmaktadır. Bu noktada en önemli mesele, aslında dünya dinlerinin kadın hakkında ne öğrettiği değil, kadının henüz kendini anlaması ve tanımasına fırsat verilmeden din tarafından eş ya da annelik ile vasıflandırılmasıdır. [2]

Modern yaşamda kadının, bir taraftan ekonomik, sosyal ve siyasal yaşama adapte olmaya çalışırken, diğer taraftan üzerine düşen doğal veya biyolojikrollerini (annelik benzeri) yerine getirme aşamasında ikileme düştüğü gözlenmektedir.

Yaradılışın getirdiği biyolojilik farklılıklardan kaynaklanan geleneksel önyargılar toplumsal rolleri etkilemekte, bu faklılıklara atfedilen değerler kadını zayıf, aşağılanan ve yetersiz olarak tanımlarken erkeği koruyucu, üstün, meziyetli ve lider olarak tanımlamaktadır.

'Cinsiyet' kelimesinin kadın ve erkeğin arasındaki biyolojik farklılıkları ihtiva etmesi gerekmesine rağmen, toplumsal cinsiyet kavramının, kadın ve erkek olmanın ne anlama geldiği anlayışını tarihsel ve kültürel olarak kurguladığı görülmektedir.[3] Toplumsal cinsiyet ideolojileri, sosyal yapı, dil ve düşüncelerde saklı kalmış, cinsiyet eşitsizliği üzerine kurulmuş hiyerarşik düzenlemelerdir.[4]

---

[1] Denise L. Carmody, Judith Plaskow, Daphne Hampson, Pat Holden…vs. metin içerisinde fikirlerinden yararlanılan tüm feminist arastırmacıların genel yorumudur.
[2] Ursula King, (der) 1990, *Turning Points in Religious Studies*, *Essays in Honour of Geoffrey Parrinder,* Edinburg: T & T Clark. Syf. 283
[3] Ursula King, (der) 1990, *Turning Points in Religious Studies*, *Essays in Honour of Geoffrey Parrinder,* Edinburg: T & T Clark. Syf. 283
[4] Ursula King, (der) 1995, *Religion and Gender*, Oxford UK & Cambridge USA: Blackwell, s. 5

Kadına ilişkin evrensel pek çok kalıplaşmış yargılar vardır. Doğurganlık özelliklerinden ve fiziksel yapılarından dolayı kadınlar dayanıksız, güvenilmez, değişken ve irrasyonel olarak betimlenmişlerdir. Ayrıca günahkâr, şeytani, baştan çıkarıcı olarak görülmektedirler. Dahası eril ya da din otoritesi altında bulunmuyorlarsa zapt edilemeyen olarak addedilmişlerdir. Kadınlar eril egemen toplumun kurallarına uydukları surece yani erkeklere boyun eğdikleri surece işlevsel olarak düşünülmüşler ve saygı görmüşlerdir.[5]

Fransız filozof Simon de Beauvoir "İkinci Cins" adlı eserinde, kadınların öteki olarak tanımlanmasını yaşanan baskının temeli olarak nitelendirir ve "**kadın doğulmaz kadın olunur"** çıkarımında bulunur. De Beauvoir'a göre, insanlık Kadın hakları savunucusu Poulain de la Barre, XVII. yüzyılda: "Erkeklerin kadınlar üstüne yazdıklarına kuşkuyla bakılmalıdır, çünkü onlar hem yargıç hem de davacıdırlar" demiştir. Erkekler dünyanın her yerinde kendilerini evrenin hâkimini olarak görmüş ve bu mutluluklarını dile getirmekten geri durmamışlardır. Yahudiler, sabah dualarında: "Beni kadın yaratmayan Ulu Tanrı'ya, bizlerin ve bütün dünyanın Yüce Efendisi'ne şükürler olsun!" derler; eşleri ise aynı anda, boyun eğişle: "Beni dilediği gibi yaratan Rabbime şükürler olsun" demektedir. Bu özgürlük ve ayrıcalığı dile getiren diğer bir örnek ise Eflatun'dur. Tanrı'ya, önce kendisini köleden ziyade özgür bir insan olarak yarattığı ve daha sonra kadın değil de erkek olarak yarattığı için şükretmektedir.

Erkekler bu ayrıcalıklarını sonsuza dek sürdürülecek mutlak bir hak olarak görmüşler ve üstünlüklerini hak haline getirmeye çalışmışlardır. Yine Poulain de la Barre: "Yasaları yapıp bir araya toplayanlar erkekler olduğundan, kendi cinslerini gözetmiş, böylece hukukçular yasaları değişmez ilkeler

[5] Ria KloppenBorg ve Wouter J. Hanegraaff, (der) 1995, *Female Stereotypes in Religious Traditions*, New York: E.J. Brill, s.vii

haline getirmişlerdir" der. Yasa koyucular, din adamları, felsefeciler, yazarlar, bilginler kadının bağımlılığının kabul görmesi için bu durumun Tanrı'nın hoşuna gittiği ve yeryüzünde çok yararlı olduğu fikrini benimsetmek ile canla başla uğraşmışlardır. Kendi hazırladıkları dinlerde de kendi egemenlik isteklerini yansıtmaktadırlar.[6]

Din bilindiği üzere insan yaşamını düzenleyen temel olguların başında gelmektedir. Önyargılar kadın-erkek arasındaki uçurumu açarak toplumsal yaşamın sorunlu yürümesine neden olmakta, kadın-erkek arasındaki ilişkiyi bir iktidar ilişkisine dönüştürmektedir. Sosyal yaşamdaki hiyerarşik yapının kutsallık katılarak meşrulaştırması için dinsel öğretiler kullanılmaktadır.

Dinin sırf erkek eril bir toplum oluşturulması için kullanılmış veya kullanılıyor olması büyük olumsuzlukları beraberinde getirmektedir. Dinlerde klasik/geleneksel din öğretileri, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından tezat teşkil etmekte, ataerkil ve erkek merkeziyetçi yaklaşımlar içermektedir. Erkek otoritesine dayanan, temelinde erkek üstünlüğü fikrini oluşturan, kadının ötelendiği, itaatkâr bir şekilde özel alanlarda sınırlandırıldığı bir toplumsal cinsiyet düzeni sergilenmektedir.

Geleneksel dinler kadınların kültürel anlayışını şekillendirmiş, katı cinsiyet rol ayrımını sürdürmüş, kadınları annelik ve eş rolleri ile sınırlandırmış ve kadınların kamusal alanda entelektüel gelişiminin önüne geçmiştir. Feministler, kadınların normatif rollerini belirlemek için dini kurumların otoritesini sorgulamaktadırlar. Bu amaçla Amerika'da kadınlar tarafından kurulmuş olan Quakers (Anne Hutchinson), The Shakers (Mother Ann Lee) ve Christian Science (Mary Baker Eddy) toplumsal cinsiyet eşitliğini ihtiva eden kadın merkezli dini örgütlenmeler olarak sıralanabilir. Neredeyse bunların hepsi de geleneksel

[6] Simone De Beauvoir, (1986), *KADIN: "Ikinci Cins"* Cev, Bertan Onaran, İstanbul: Panel Yayınevi s:17.

olarak kadınları aşağı statüye tayin eden Yahudi ve Hristiyan inançlarını içermektedir.[7] Ancak bu inançların kadın karşıtı öğretilerini değil kadın bakış açısı ile yeniden yorumlanmış öğretilerini oluşturmaya çalışmaktadırlar.

Hristiyanlık ve Yahudilik bir ataerkil dünya yansıtan dinler olup, Tanrı eril olarak temsil edilmektedir. Eski Ahitte Tanrı erildir ve erkekler onun oğullarıdır, İncil'de ise Teslis inancı *(baba, oğul, kutsal ruh)* dinin ana sembolü olup kadına bu noktalarda hiçbir rol biçilmemektedir.[8] Egemen Tanrı sembolü eril cinsiyet dilinde ifade edilmiştir. Feminist araştırmacılar eril Tanrı sembolünün kadının önemini ve değerini toplumda marjinalleştirdiği ve eril hakimiyet modelini güçlendirdiğini gözlemlemişlerdir. Örneğin radikal feminist Mary Daly Kitabi Mukaddes'e ait dinlerin mantığını "Tanrı erildir, eril olanlar Tanrı'dır"[9] seklinde ifade etmektedir. On dokuzuncu yüzyıl feministlerinden Elizabeth Cady Stanton eril cinsiyet referansları tasfiye eden *Woman's Bible* adli eserinde aynı probleme yönelmiştir.[10]

Feminist eleştirel bakış açısı, kutsal metin yorumlarında, kadınların sistematik olarak mağdur edildiklerini iddia ederek, mutlak ataerkil otoritelere sahip din yorumlarına farklı yaklaşımlar getirilebileceğini ifade etmektedir. Feminist araştırmacılar; kadın sesi ve deneyimlerini içeren kutsal metin yorumlarına ihtiyaç olduğunu önermektedir. Çağdaş din çalışmalarında değişen paradigmada feministlere göre; teoloji ataerkil toplum içinde yasayan erkeklerin oluşturdukları eserlerdir. Eğer kadınlar da bu eserlerin oluşumuna katkıda

[7] Simone De Beauvoir, (1986), *KADIN: "Ikinci Cins",,* Cev, Bertan Onaran, İstanbul: Panel Yayınevis:24-26.
[8] Lucinda Joy Peach, (der) 1998, *Women in Culture: A Women's Studies Anthhology*, Massachusetts: Blackwell, s.367
[9] Daphne Hampson, *Theology and Feminism*, Cowley Road, Oxford: Basil Blackwell, 1990, s. 1-2
[10] Mary Daly, *Beyond God the Father,* Boston: Beacon Press, 1985, s.1

bulunursa, teoloji farklı bir sekil alacak ve cinsiyet eşitliğinin önündeki geleneksel yargılar zamanla kırılacaktır.[11]

Modern dünyada kadınların maruz kaldıkları baskı ve şiddetin, çektikleri yoksulluğun, yaşadıkları cinsiyet ayrımcılığının giderilebilmesi, kadının toplumda hak ettiği statüye kavuşabilmesi için yapılacak çalışmalarda eğitimin önemi karşımıza çıkmaktadır.

Bireyin doğumundan ölümüne kadar geçen bir dönemi kapsayan eğitim sürecine, feminist bakış açısıyla eşitlikçi ve çağdaş dini öğretilerin dahil edilmesi ve kadının sırasıyla, bilişsel *(kişilerin kendi gerçekliğinin eleştirisel anlayışı)*, psikolojik *(özsaygı duygusu)*, politik *(güç eşitsizliğinin farkında lığı ve örgütlenme ile harekete geçme kabiliyetleri)* ve ekonomik *(bağımsız gelir oluşturma kapasitesi)* açılardan güçlendirilmesinin toplumdaki cinsiyet ayrımcılığının giderilmesinin önünü açacağı araştırmacılar tarafından dile getirilmektedir.

Örneğin; Stanton[12] 19 yy.da, kutsal kitaplarda kadınlara yönelik ayrımcılık içeren öğretiler ve yanlışların gelecek nesillere aktarılmadan ayıklanması ve düzeltilmesi gerekliliğini vurgulamıştır. Günümüzde dahi kutsal öğretilerin tartışılmasının zorlukları düşünüldüğünde yazarın yaptığı yorumların kadın hakları alanında bir nevi öncü olma niteliği taşıdığını söylenebilecektir.

Stanton 'Kadının İncil'i' adlı eserinde İncil'deki cinsiyet ayrımcılığından söz etmiş ve İncil'in erkek yanlısı olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. Eski ve Yeni Ahit'de bulunan hikâyeleri, emirleri ve yasakları kadın ayrımcılığı ekseninde ele alarak kutsal kitaplardaki öğretileri değerlendirmiştir.

Yaptığı değerlendirme ve yorumlarda ana vurgu olarak Tanrı'nın buyruklarının erkek eril toplumun menfaatleri

[11] HAMPSON, Theology and Feminism, 1990, Syf. 1

[12] ABD doğumlu (1815-1902) ilk kadın hareketi liderlerinden araştırmacı, yazar.

doğrultusunda tahrif edildiği ve çarpıtıldığını ifade etmiştir. Kitapta, hikâyeler şeklinde kutsal kitaplarda anlatılan olaylarda kadının tasvir ediliş şekillerine isyan göze çarpmaktadır. Kadın, sürekli itaatkâr, ötelenmiş ve günahkâr olarak resmedilmektedir. Stanton, Tanrı'nın iki cinsi mutlak bir eşitlik ile yarattığı ve 'Yaratılış' kitabının ilk kısmında da bunu teyit eder hususların yer aldığını belirtmektedir.

19,yy.da Amerika'da Stanton gibi Kitabı Mukaddes'e ait anlayışların değişmesi gerektiğini vurgulayan başka araştırmacılarda olmuştur. Kadın hakları yazarı Sarah Grimke; Kutsal Kitap'ın tahrif edici eril önyargıların kadınlara karşı kasıtlı yapıldığını sorgulamış ve eleştirel bir tarzda yorumlamıştır. Charlotte Perkins Gilman; '*The Man Made-World* -Erkek İnşası Dünya" eserinde Stanton ve Grimke'nin fikirlerine paralel olarak kadınları baskılayan, aşağılayan ve öteki konumunda gösteren dinlerin erkek inşası olduğunu savunmaktadır.

Yahudilik ve Hristiyanlik dinlerinde kadının durumuna ilişkin yapılan analizler bu dinlerdeki ataerkil anlayışı ortaya koymaktadır.[13] Nitekim, Denise Lardner Carmody:[14] **Yahudilik** için "sözleşmeye dayalı tek Tanrı" modelinden özetmektedir. "İsrail oğulları Tanrı tarafından seçilmiş olduklarına ve onlarla ahit yapıldığına inanırlar." Carmody'e göre "Akde dayalı bu monoteizm" neden tarih boyunca Yahudi halkının güçlü bir etnik özbilince sahip olduğunu, aile kavramı ve üremeye gösterilen büyük önemin amacını açıklamaktadır. Yahudi etnik dini öğretileri cinsiyet ayrımına dayalıdır. Tarih boyunca annelik vasfı Yahudi inancında kadının en önemli rolü olmuştur.[15] Mary Daly'e göre ise; ataerkilliğin kuralları yaşamın kendisine karşı

[13] Arvind Sharma, (der,), 1987 *Women in World Religions*, Delphi: Indian Books Center, s.5.
[14] Santa Clara Üniversitesi'nde, Tasavvuf, Dünya Dinleri, Kadın ve Din alanlarında arastırmacı ve yazar.
[15] Arvind Sharma, (der,), 1987 *Women in World Religions*, s.17.

sürdürülen bir savaştır. Ataerkillik durumu erkek-kadın arasında bir savaş durumudur.[16]

Yukarıda görüldüğü üzere farklı dinlere mensup kadın araştırmacıların ortak birleştikleri nokta, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için tahrifata uğrayan dini öğretilerde kadın hak ve özgürlükleri ve eşitliklerine dönük düzenlemeler yapılması gerekliliğidir. Kadına karşı ayrımcılığın engellenmesi ve kadın haklarının kazanılması alanındaki son dönemlerde meydana gelen gelişmeler, artık inanç sistemlerinde kadın ayrımcılığını işleyen dini öğretilere de el atma zamanının geldiğini işaret etmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin din çalışmalarına dâhil edilmesi, bu alanda alternatif bakış açılarını ve zenginliği de beraberinde getirecektir. Sadece kadına eşit haklar sağlamayacak erkeğin de ataerkil dünya sistemi içerisinde üstlenmek zorunda kaldığı yükümlülüklerden kurtulmasını sağlayacaktır.

[16] Kamla Bhasin, *What is Patriarchy?*, New Delphi: Kali for Women, 1993, s.13.

1. YAHUDİLİK VE KADIN

Kitabı Mukaddes'in Yaradılış kitabında Hz. İbrahim Yahudi ulusunun atası olarak tanımlanır. "Rab Avram'a, 'Ülkeni, akrabalarını, baba evini bırakıp sana göstereceğim ülkeye git' dedi, 'Seni büyük bir ulus yapacağım, Seni kutsayacak, sana ün kazandıracağım. Bereket kaynağı olacaksın."[17] İsrailoğulları M.Ö. 1200–1050 yılları arasında Kenan ülkesine yerleşmiştir. Kitabı Mukaddes, Kenan ülkesinden şöyle bahseder; "Öyle bir ülke ki, ırmakları, pınarları, derelerden tepelerden çıkan su kaynakları vardır; buğday arpası üzüm, narı, zeytinyağı, balı vardır".[18] İsrailogullarının etrafında bulunan komşu dinler çok Tanrılıdır. Kenanlı Tanrılar doğanın farklı güçleri ile ilişkilendirilmişlerdir. Örneğin, Yam deniz Tanrısıdır; Shapesh güneş tanrısıdır ve Yareah ay tanrısıdır. İsrail oğulları çok tanrı fikrini reddetmiş tek tanrı inancını benimsemişlerdir.[19]

Yahudilik dininin en önemli özelliği, İsrail oğulları ile Tanrı arasında bir "ahit" yapıldığına inanılmasıdır. Kutsal kitapta yer alan ifadelere göre Yahudiler, kendilerini seçilmiş kavim olarak görürler.[20] Tanrı Sina dağında İsrailoğulları ve onların soyundan gelenler ile bir akit yapmış, kanunlarını ve emirlerini (Tevrat) Hz. Musa'nın şahsında onlara göndermiştir. Yahudi dininin en önemli noktası,

Kudüs'teki Ma'bed'dir. (İbranice, Bet ha-Mikdas; Arapça, Beytu'l-Makdis). Babil devleti tarafından tahrip edilmeden (MÖ. 587) önce Ma'bed'in bir odasında Ahit Sandığı bulunmaktaydı. İnsanlık tarihinde bu kavim, Yahudi, İbrani ve İsrailoğulları olarak adlandırılır. İshak oğlu Yakup'un dördüncü oğlunun adı Yuda veya Yahuda idi. Onun adına dayanarak İsrailoğullarına

[17] Yaradılış 12:1-2
[18] Yasanın Tekrarı 8:8
[19] Gila Gevirtz, *Jewish History: The Big Picture,* Springfield; Behrman House, 2008. s.6-7.
[20] Mısırdan Çıkış 19:4-6.

Yahudi denilmiştir.[21] Filistin'de yaşamış ve Sami soyundan gelen Yakup'un ikinci bir adı da "Israel"dir. Bu sebepten dolayı, daha sonraki dönemlerde, Yakup'un soyundan gelenlere Ben-i İsrail (İsrailoğulları) adı da verilmiştir. "Israel" sözcüğü "güreşte yenen", bir çarpışmada "üstün gelen" anlamındadır. Kutsal kitaplarda nakledilen hikâyelere göre, Yakup, rüyasında tanrı Yehova'yla güreştiğini ve onu yendiğini görmüş, bunun sonucunda ona, "güreşte tanrıyı yenen" manasında "Israel" adı verilmiştir.[22] "İbrani" adı ise "ırmağı geçen" anlamındadır. Yahudi halkı başlangıçta Harran yöresinde göçebe yasarken Tanrı Yehova İbrahim (Abram ya da Abraham) peygambere "ulusunu al, sana adanmış olan topraklara (arz-ı mev'ud'a) git demiş, İbrahim peygamber de, tanrının bu isteği üzerine kabilesini toplayıp Fırat ırmağının batısında bulunan Filistin'e göç etmiştir.[23] O sıralarda Filistin'de yaşayan Kenanlılar (Kenan ülkesi halkı) İbrahim'in kavmine saldırarak onları verimsiz, kurak bölgelere sürmüşler ve "İbrani" adını vermişlerdir. Bu sözcük, sonradan Yahudi topluluğunun genel adı haline gelmiştir.[24]

Günümüzde yapılan geniş ölçekli incelemelerde, Tevrat'ın dört dönemde düzenlendiği tespit edilmiştir. Yahovacılar, Elohimciler, Tesniyeciler ve din adamları tarafından bu düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Tevrat'ın ilk beş bölümü (Tora ya da Torah) Tekvin, Çıkış, Levililer, Sayılar ve Tesniye'den oluşmaktadır. Bu kısmın Musa peygambere vahyedilen ilk beş kitap olduğuna inanılır. Tevrat'ın ikinci ve üçüncü ana bölümlerinde, peygamberler ve İbrani halkının efsaneleştirilmiş tarihsel gelişimini anlatmaktadır. Tevrat'a göre evrende tek Tanrı

[21] Günay Tümer ve Abdurrahman Kücük, *Dinler Tarihi*, Ocak Yayınları, Ankara, 1993, s.178.
[22] Yaradılış 32:28-30
[23] Yaradılış 12:1-9
[24] Dinler Tarihi Ansiklopedisi 1, (1999), *Yahudilik*, Medya Ofset, s.241.

vardır ve o ezeli-ebedi ve yaratılmamış olandır. Tanrının tek sevgili ulusu olan Yahudiler Tanrı soyundan gelmişlerdir. Tevrat'a göre İsrailoğullarının Mısır'dan çıkışlarının üçüncü ayında Sina çölünde konakladıkları sırada Hz. Musa'nın Sina dağında Tanrının huzuruna çıkarak kavmine getirdiğine inanılan on emir Yahudiliğin temel prensipleri olarak kabul görmektedir.[25] Tevrat'tan sonra Davut peygambere indirilen mazmurlar ve mezmurlar bölümlerinden oluşan Zebur'dur. Din kurallar ve yasaklar değil ahlak özdeyişleri insanların iyiliğinin doğruluğunun ve erdemli olması vb davranışları öğütleyen hususlar yer almaktadır.[26]

Öğrenim anlamına gelen Talmud, Tevrat'ın yorumudur. Önceleri sözlü olarak yapılan bu yorumlar zaman içerisinde genişlemesi ve çoğalması nedeniyle Yahudi din bilginleri (Rabbiler) tarafından yazılı getirilmiş ve bu yazılı metne Talmud ismi verilmiştir. Misna ve Gemara olmak üzere iki bölümden oluşan Talmud Yahudilerce Tevrat kadar büyük öneme sahip olup ahlaki kuralların açıklanması, bunların misallerle canlandırılması, hukuki, felsefi ve sosyal konulardan oluşmaktadır.[27]

Yahudi dininde günlük, haftalık, yıllık ibadetlerle birlikte her Cuma günü ağlama duvarı önünde yapılan dualar ve kurban ibadetleri bulunmaktadır. Yahudi dini mensupları sabah, öğlen ve aksam olmak üzere namaz adı verilen ferdi veya toplu ibadetler gerçekleştirmektedir. Kadınlar cemaate dâhil edilmezler. İbadet edilen mabede gelmeleri halinde ayrı bir bölümde başları örtülü sadece duayı takip edebilirler. Hahamlar tarafından idare edilen toplu ibadetler mukaddes şarap içilmesi ile son bulur. Sabat (cumartesi) günü çalışması yasak olan Yahudiler bu günü ibadetle geçirirler. Mısır esaretinden kurtuluş gününü temsil eden Pesah-Paques bayramı ile birlikte yıl

[25] Dinler Tarihi Ansiklopedisi 1, s.257, 261.
[26] İbid, s. 275-276.
[27] Günay Tümer ve Abdurrahman Kücük, *Dinler Tarihi,* s.201.

içerisinde çeşitli geleneksel ve tarihsel anlamları bulunan altı bayram daha kutlanmaktadır. M.S birinci yüzyılda başlayan Kudüs'ün yıkılışına yas tutma gayesiyle Kudüs'teki bugünkü Ömer Cami'nin alt kısmında yaralan ağlama duvarı her Cuma günü Yahudilerce ibadet için ziyaret edilmektedir. Kudüs'te yapılan kurban ibadeti de Yahudi toplumunun eskiden gelen ibadetlerindendir.[28]

Yahudiler başlangıçta komşu halkların egemenliği altında iken zamanla eski Yunanlıların ve Romalıların egemenliği altına girmiş, inançlarını eskisi gibi koruyamaz olmuşlardır. Özellikle Batı felsefesi Yahudi inançları için sarsıcı bir etki göstermiştir. Yahudilere baskı uygulanmasının nedenlerinden biri de Hristiyanlığın gelişmesi ve Kudüs'ün Hristiyanlar tarafından da kutsal bir yer olarak saygı görmesidir. Ortaçağ'ın başlıca düşünce ürünü, din ve felsefe karışımı olan "Yahudi tanrıbilimi" dir. Tevrat ve eski Yunan felsefesi bu akımın iki kaynağını oluşturmuştur. Yahudi tanrıbilimciler, Tevrat ve eski Yunan düşüncesini belirli konularda uzlaştırmaya çalışmışlar, ortaya çıkan soruları açıklamaya ve yorumlamaya özen göstermişlerdir. Sorunların işlenmesinde özellikle Aristoteles mantığına ağırlık verilmiştir.[29]

Feminist araştırmacılar kadının İsrail toplumu içinde güçsüz kılındığını, belli başlı din pratiklerinin dışında tutulduklarını ve Yahudilikte kadın anlayışının ataerkil yapıya uygun olduğunu savunmuşlardır.[30]Yahudilikte kadın diğer ataerkil kültürlerde olduğu gibi görünmeyen bir sınıf olarak yorumlanır ve sınıf temsilinden yoksundur. Toplum içinde alt topluluk olarak desteklendiğinden dolayı kadın ve erkek arasında gerçek

[28] Ahmet Kahraman, *Dinler Tarihi,* Marifet Yayınları, Istanbul, 1984, s. 129-131.
[29] Dinler Tarihi Ansiklopedisi 1, s.299-300.
[30] Judith Plaskow, "Transforming the Nature of Community", Cooey, Paula M., Eakin, William R. ve McDaniel, Jay B. (der) 1991: *After Patriarchy. Feminist Transformations of World Religions.* Maryknoll/NY: Orbis Books s:87.

eşitlikten bahsetmek imkânsızdır.[31] Erkek merkezli yapıyı ortaya çıkaran en önemli veriyse Yahudilerin halen ayinlerinde okudukları duadır. "Beni Kadın yaratmayan Ulu Tanrıya bizlerin ve bütün dünyanın Yüce efendisine şükürler olsun."[32]

Kadınların kamusal yasamda bulunmayışı M.S. ilk bir kaç yüzyılda gelişen cinsiyet ayrımcılığı ile yoğunluk kazanmıştır. Dördüncü yüzyılla birlikte ailenin bir arada ibadet etmediği, kadın ve erkeğin perde ile fiziksel olarak ayrıldığı görülür. Kadın mahrem olarak algılanmaya başladığında, her şeyden önce cinsel obje ve cinsel açıdan ayartıcı olarak düşünülmeye başlanmıştır. Uygunsuz davranışları engelleme açısından yasalar geliştirilmiştir.

Örneğin, Mishna'nin, **Yihud Yasası** kadın ve erkeğin bir arada yalnız bulunmasını yasaklamıştır. Kadınlar seslerini yükseltmemeli, başını örtmeli ve iffetli bir şekilde giyinmelidirler. Kadının yokluğunu simgeleyen bu düzenlemeler sayesinde İsrail kadını kamusal alanda dikkat çekmeyecektir. Erkekler kamusal alanın aktif üyesi olmuş ve her biri kendi ev halkını temsil etmiştir. Kadınlar ayrı grup olarak ötekileştirilmişlerdir. Onlar Yahudi kadınlar olmaktan ziyade İsrail'in kızları ve eşleri olmuşlardır. Yahudilik Tanrı merkezli ataerkil bir toplum olarak gelişmiştir.[33] "Akde dayalı monoteizm" Yahudi halkının etnik öz bilincini, özel kimliklerini, kurtuluşlarını, aile kavramını, üremenin önemini ve tarih boyunca kadınının en önemli

[31] Judith Plaskow, "Transforming the Nature of Community", Cooey, Paula M., Eakin, William R. ve McDaniel, Jay B. (der) 1991: *After Patriarchy. Feminist Transformations of World Religions.* Maryknoll/NY: Orbis Books s:93.
[32] Philip Birnbaum, cev., *Ha-Siddur Ha-Sahalem: Daily Prayer Book* (New York: Hebrew Publishing Company, 1949) s.15-17. Bakiniz: Baskin, *The Seperation of Women in Rabbinic Judaism* s.6.

[33] Tikvah Frymer-Kensky: Women Jews. Leonard Grob, Riffat Hassan ve Haim Gordon (der) 1991: *Women's and Men's Liberation*. Newyork, Westport, Connecticut ve London: Greenwood Pres. s:36-37.

rolünün annelik olduğunu vurgular.[34] Geleneksel Yahudi kimliği Tanrı ile sözleşme yapan seçkin bir toplumun birey bilincine yakından bağlıdır[35]

İsrail İncil'i, ataerkillik deneyimi üzerine kurulu Avram ve İsrail Tanrısı Yahweh arasındaki ilişkinin koşullarını belirtir. Yahweh, Avram'ı koruyacak, toprak verecek ve onun soyundan bir millet oluşturacaktır. Karşılığında Avram, Tanrı'ya sadakat ve bağlılığını gösterecektir. Tanrı ya da Yahweh, Avrama şöyle seslenir, *"Seninle yaptığım antlaşmayı sürdürecek, soyunu alabildiğine çoğaltacağım, Birçok ulusun babası olacaksın. Artık adın Avram değil İbrahim olacak. Soyundan uluslar doğacak, krallar çıkacak. senin, senden sonrada soyunun Tanrısı olacağım."*[36] İbrahim'in neslinin çoğalmasında annenin katkısından hiç bahsedilmemiştir. Onun nesli onun tohumları olarak görülmüştür. Neslin devamında bir baba hâkimiyeti ortaya çıkmıştır. İsrail toplumu eril bir toplum olarak tanımlanmıştır.[37]

Ataerkil toplumlarda nesil babadan oğla geçer. İnsanoğlu özellikle erkek çocuklarına verdikleri isimlerle ölümsüzlüklerini algılamaktadırlar. İsrail İncili'nde de İbrahim peygamberin oğlu Hz. İshak referans olarak gösterilmiştir. M.Ö. dördüncü yüzyılda Aristotle, çocuğun doğumunda kadının sadece vesile olduğunu belirtmiştir.[38]

Musa halka "Üçüncü günü hazır olun. Bu süre içinde kadınlarınızla cinsel ilişkide bulunmayın"[39] demiştir. Tevrat'ta yer alan bu dizeler feminist araştırmacıları oldukça rahatsız etmektedir. Bu dizeler Yahudi tarihinin merkezinde kadının görülmez kılındığını, Musa'nın sadece eril topluluğa seslendiğini

[34] Denise L. Carmody, "judaism", Arvind Sharma, Women in World Religions (India: State University of New York Pres, 1987) p.183.
[35] Victoria S Harrison, *Feminist Theology* "Modern Women, Traditional Abrahamic Religions and Interpreting Sacred Texts" London: Sage, 2007, Vol.15(2).
[36] Yaradılış 17:2-8.
[37] Marrianne Ferguson, *Women and Religion*, New Jersey, Prentice Hall, 1995, s.31.
[38] Marrianne Ferguson, *Women and Religion*, New Jersey, Prentice Hall, 1995, s.33.
[39] Mısırdan Çıkış 19:15

ve Sina dağının önünde tanrı ile yapılan sözleşmede sadece erkeklerin değil tüm insanların bulunması gerektiğini vurgular.

Yahudi kaynaklarında bu dizeler sürekli yinelenen bir model ortaya çıkarır. Kadınların görülmezliği, aile reisi olarak erkekleri tayin eden sözleşmenin içeriğini yansıtır. Bu model daha sonraki geleneklerin kadını nesne olarak yorumlaması ve kodlaması ile ebedileşir. Tevrat sadece tarih değil aynı zamanda yasayan hafızadır. Sabat ve tatil ayinlerinde Tora okunması gelecek nesiller için geçmişin yeniden canlandırılması ve hatırlatılmasıdır[40]. Kadının sisteme dâhil edilmemesi gelecekteki mevcudiyetinin görülmez kılınmasıdır. Sistemden kadın ne kadar yabancılaştırılıp izole edilirse, o kadar o sistemin az parçası olduğunu hisseder.[41]

Yahudi din organizasyonlarda temel olan erkektir. Önemli ayinleri düzenlemek, dini inançları biçimlendirmek ve ilahi vahiyleri yazmak için kalemi o elinde bulundurur. Kadının sosyal ve kültürel rollerini dikte eden ve üremenin kontrolünü elinde bulunduran yine o dur. Kadına çok az özgürlük veren din, erkek egemen sistemdir. Kadınlar inzivaya çekilmiş gibi özel alan ile sınırlandırılmaktadır. Özgürlüklerini kısıtlayan kendi cinsiyetlerinin teşkil ettiği tehlikedir ve kamusal alanda örtülmesi ile korunabilir.[42]

TEVRAT'TA KADIN

Tüm kadınların öyküsü Tevrat'daki bu dizelerle baslar.

"...Rab Tanrının yarattığı yabanıl hayvanların en kurnazı yılandı. Yılan kadına, Tanrı gerçekten, bahçedeki ağaçların

[40] Judith Plaskow ve Carol P. Christ (der) 1989 "Weaving The Visions: New Patterns in Femnist Spirituality" HarperCollins New York s:39.
[41] Judith Baskin, "The Seperation of Rabbinic Judaism", Yvonne Yazbeck Haddad ve Allison Banks Findly (der) 1985 Women, Religion, and Social Change, State University of New York Press, Albany, s:9.
[42] Pat Holden (der)1983, *Women's Religious Experience*, New Jersey, Barnes&Noble Books, s.2.

hiçbirinin meyvesini yemeyin dedi mi? diye sordu. Kadın, bahçedeki ağaçların meyvelerinden yiyebiliriz, diye yanıtladı. Ancak Tanrı bahçenin ortasındaki ağacın meyvesini yemeyin, ona dokunmayın, yoksa ölürsünüz dedi. Yılan, kesinlikle ölmezsiniz dedi, Çünkü Tanrı biliyor ki o ağacın meyvesini yediğinizde gözleriniz açılacak, iyiyle kötüyü bilerek Tanrı gibi olacaksınız. Kadın ağacın güzel meyvesinin uygun ve bilgelik kazanmak için çekici olduğunu gördü. Meyveyi koparıp yedi. Yanındaki kocasına verdi, o da yedi. İkisinin de gözleri açıldı. Çıplak olduklarını anladılar. Bu yüzden incir yaprakları dikip kendilerine önlük yaptılar. Derken günün serinliğinde bahçede yürüyen Rab Tanrı'nın sesini duydular. O'ndan kaçıp ağaçların arasına gizlendiler. Rab Tanrı Adem'e Neredesin? Diye seslendi. Adem, bahçede sesini duyunca korktum. Çünkü çıplaktım, bu yüzden gizlendim dedi. Rab Tanrı, Çıplak olduğunu sana kim söyledi? Diye sordu, Sana meyvesini yeme dediğim ağaçtan mı yedin? Adem, yanıma koyduğun kadın ağacın meyvesini bana verdi, ben de yedim diye yanıtladı. Rab Tanrı kadına, Nedir bu yaptığın? Diye sordu. Kadın, Yılan beni aldattı, o yüzden yedim diye karşılık verdi. Bunun üzerine Rab Tanrı yılana, bu yaptığından ötürü bütün evcil ve yabanıl hayvanların en lanetlisi sen olacaksın dedi. Karnının üzerinde sürünecek, yaşamın boyunca toprak yiyeceksin dedi…

…Rab Tanrı kadına, çocuk doğururken sana acı çektireceğim dedi, Ağrı çekerek doğum yapacaksın. Kocana istek duyacaksın, seni o yönetecek. Rab Tanrı Âdem'e karının sözünü dinlediğin ve sana meyvesini yeme dediğim ağaçtan yediğin için Toprak senin yüzünden lanetlendi dedi. Yaşam boyu emek vermeden yiyecek bulamayacaksın. …Ekmeğini alın teri dökerek kazanacaksın.

Çünkü topraksın, topraktan yaratıldın ve yine toprağa döneceksin. Âdem karısına Havva adını verdi. Çünkü o bütün insanların annesiydi."[43]

[43] Yaradılış 3:1-20.

İlk kadın Havva, yılana kanıp bahçenin ortasındaki ağacın meyvesini Âdem'e yedirmesi nedeniyle şeytanla birlikteliğin bir sembolü olarak yorumlanır. Onun cennetten kovulmasına bir sebeptir. Başlangıçta Âdem ölümsüzdü, fakat meyveyi yemesinden sonra erdemliğiyle birlikte ölümsüzlüğünü de yitirir. Kadın erkeğini aldatmıştır ve üreme lanetine uğrayan tek sorumlu kişi olmuştur. Bundan böyle sadece yaşayanların annesidir. Sonuçta ölümü evrene Havva getirmiştir ve cinselliği ile sürekli horlanmaktadır.[44]

Toplumdaki genel yargılara "Gore Yaradılış Kıssası" kadını aşağılamakta ve itaatkârlığını meşrulaştırarak halen batı kültürüne hâkim olan ataerkil dünya görüsünü güçlendirmektedir. Kadın bakış açısı ile bu ortak yargıların yeniden yorumlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Modern edebi teoriler, metinlerin sayısız yorumlara açık olduğunu söyler. Metnin ne anlama geldiği önemli ölçüde okuyucunun bireysel ve kültürel açıdan yaklaşımına bağlıdır. İkna olma bireyin kültürel durumuna, yaşam deneyimlerine ve metnin konusu hakkındaki önyargılarına bağlıdır. Bu söyle açıklanabilir; kadının doğal olarak erkekten aşağı olduğu inancında olanlar Âdem ve Havva'nın hikâyesini kadının itaatkâr olması seklinde algılar. Bu anlayış yüzyıllarca desteklenerek popüler zihniyeti oluşturmuştur. Derin bir şekilde topluma nüfuz eden, erkek merkezli dünya görüsünü meşrulaştıran bu mitolojik metne feminist bilinç getirilmesi önem arz etmektedir.[45] Modern toplum zihnine halen derinlemesine gömülü olan bu yanlış inanç, kadın ve erkek ilişkilerine ve özellikle kadının tabiatına zarar verici bir imajı yansıtmaktadır. Bu mit, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yıkıcı modelini desteklemektedir. Yazılı eserler ve kitle iletişim

[44] Süheyla Kadıoğlu, *Bitmeyen Savaşım* Kadın Hareketleri Tarihi: I, Istanbul, Sel Yayıncılık, 2001, s.14-15.

[45] Deborah W. Rooke, "Feminist Criticism of the Old Testament: Why Bother", *Feminist Theology*, Sage Publications: London vol.15(2): 161.

araçları Havva'nın "baştan çıkaran kadın" motiflerini sürekli yineleyerek, sosyal adetlerde ve sivil yasalarda rasyonelleştirmektedir. Bu durumun sebep olduğu en büyük etki ise toplumdaki cinsel baskı sorununu güçlendirmektedir. Bu yaklaşım eşitsizliğin doğal olduğuna inandırmakla kalmayıp, kadın bedeninin denetim altında tutulmasının zaruri olduğu fikrini de sürdürmeye çalışmaktadır.[46]

Evrende kadının aşağılık konumu haklı çıkarılmaktadır. Erkeğin cennetten yeryüzüne indirilmesine ve onun kederine sebep olmuştur. Gerçekte kadının üzerine yüklenen suçluluk duygusu ataerkinin ilkel yalanıdır. Bu yanlış inanç cennetten kovulma rolünü ataerkiye sermaye etmiştir. Mesele çok basittir. Körü körüne desteklenen ve "ilk günah" olarak ifade edilen bu peşin hükümler ataerkil dinin mesajıdır. Buna göre kadınlar ilkel günah keçileri olarak yansıtılmaktadırlar.[47]

Kadına "Günah" toplumsallaşma sürecinde intikal etmiştir. "Öteki" rolünü yaşamak için mahkûm edilmiş yükün mirasıdır. "ilk günah" gerçeğini algılayan her kadın hata ve suçluluğu içselleştirmektedir. Nasıl toplumun ırkçı olması siyahların kusuru ya da yoksulluğun ortaya çıkması yoksulların kusuru ise toplumdaki cinsiyetçilikte kadınların kusuru olarak atfedilir. Kusur olgusu, mağdur bireylerin yanlış kimlikleri özümsemesine sebep olur. Ataerkil mevcudiyet içinde kadınlar, suçluluk, aşağılık, kendinden nefret etme duygularını içselleştirmektedir. Ümitsizlik, suçluluk, endişe, toplumda Kabul görmeme duygularının ortaya çıkması ve "öteki" kimliğinin içselleştirilmesi felçli bir psikoloji ortaya çıkarmaktadır.[48]

Bu değerlendirmelerin ışığı altında, yaradılış kıssası pek çok feminist araştırmacının odak noktası olmuştur. Bazı

[46] Bell Hooks, *Feminizm Herkes Icindir*, Istanbul, Citlembik Yayinlari, 2000, s.112.
[47] Mary Daly, *Beyond God the Father*, Boston, Beacon Press, 1985, s.46-47.
[48] Mary Daly, *Beyond God the Father*, Boston, Beacon Press, 1985, s.49-51.

araştırmacılar uzun sure cinsiyet ayrımına neden olan metni telafi edilebilir bulmuş, kimisi ise yeniden biçimlendirme ihtimalinin zayıf olduğu kanısına varmıştır. Geleneksel okumalar göre yaradılış kıssası kadını günah ve yeryüzüne iniş ile suçlamaktadır. Pek çok yorum Tanrının haklı, insan ve yılanın yanlış olduğu kanısındadır. "Tanrı, 'Bahçenin ortasındaki ağacın meyvesini yemeyin, ona dokunmayın; yoksa ölürsünüz' dedi. Yılan, kesinlikle ölmezsiniz çünkü Tanrı biliyor ki, o ağacın meyvesini yediğinizde gözleriniz açılacak, iyiyle kötüyü bilerek Tanrı gibi olacaksınız.' dedi"[49] Tanrı, ölürsünüz demesine rağmen onların yasak meyveyi yer yemez ölmeyeceklerini biliyor olması gerekirdi. Peki, neden Tanrı yalan söyledi? Buradaki Tanrı resmi övgü niteliğinde değildir. Eğer itaat gerçekleşmiyorsa daha çok cezaya yönelimli sorgusuz itaati gerektiren hilekâr ve hâkim bir tanrıyı resmeder. Eğer yılan Tanrının onlara ağaç hakkındaki gerçeği söylemediğini iletmemiş olsaydı onlara verilen talimata itaatsizlik yapmamış olacaklardı, Tanrı hakkında ya da ağaç hakkındaki gerçeği asla öğrenmemiş olacaklardı. Yılan Tanrının maskesini düşürdüğü için cezalandırılmıştır. Ayrıca yorumculara göre[50] yılanın kendisi bir muammadır. Yılan kötülüklerin sembolüdür ve hayvanlar âleminin bir parçasıdır. Dahası Tanrı hayvanlara ne ad vereceğini görmesi için hepsini Âdem'e getirmiştir. Burada hem Tanrı hem de Âdem sorumludur çünkü Tanrı yılanı yaratmış, Âdem ise onun niteliğine ve doğasına karar vermiştir. Âdem yılan ve kadının

[49] Yaradılış 3:2-4

[50] Nahum M. Sarna, *Genesis*, JPS Torah Commentary; Philadelphia/ New York/ Jerusalem: Jewish Publication society, 1989 s. 24 John F.A. Sawyer, 'The Image of God, the Wisdom of Serpents and the Knowledge of Good and Evil' 1993, in Paul Morris and Deborah Sawyer (der.), *A Walk in the Garden: Biblical, Iconographical and Literary Images of Eden* JSOTSup, 136; Sheffield: JSOT Press, s. 64- 73. Deborah W. Rooke, "Feminist Criticism of the Old Testament: Why Bother", s. 164. Bu bağlamda Sarna ve Sawyer yılanın mitolojik bir karakter olarak incelenmesinden ziyade vurguladığı anlamın öne çıkarılması gerektiğini düşünmektedirler.

konuşmalarına şahit olduğu halde yasak meyveyi yemeye itiraz etmemiştir. İsler kötüye gidince bütün sorumluluğun kadına kalmış olması adil değildir. Kadın ağacın meyvesini yemenin bilgelik kazanmak için çekici olduğunu gördü ve yediğinde Tanrı gibi oldu. Kadın çocuk doğurma özelliği ile Tanrıya benzer bir şekilde yasam üretebilmiştir. Fakat onun bu yeteneği ceza ile bozulmuştur. Aden bahçesindeki düzenleme hem eril merkezli hem de ataerkildir. Tanrı Âdemi yaratır ve ona ne yapması gerektiğini emreder ve daha sonra Âdeme yardımcı olması için kadını yaratır. Bu silsilede kadının Âdemi, Âdeminde Tanrıyı dinlemesi gerekir. Erkek yasak meyveyi yediği için değil Tanrı yerine kadını dinlediği için cezalandırılır. Tanrının kadına güçlü bir reaksiyon göstermesi ataerkil sistem içindeki acizliği gösterir. [51]

Augustine ve Milton gibi yorumcular yılanı şeytanla ilişkilendirmişlerdir. İsrailoğullarının sembolü yılan olan ve tanrıçaya tapan çok tanrılı dinlere inanan toplumlara yakın yasamış olması önem arz eder. Bazı İsrail çocukları yabancılarla evlilik yaparak yanlış inançları kendi toplumlarına yansıtmışlardır. İsrail'de Davut peygamber dönemine ait Kadın Tanrıça figürleri bulunmuştur. Kenan ülkesi civarında bulunan Tanrıça dininin sembolü olan 'yılan' bilgelik ile ilişkilendirilmiş ve danışman olarak düşünülmüştür. Yılanın danışmanlığını kabul eden Havva aynı zamanda iyi ve kötü yaşam ağacıyla bağdaştırılan 'Tanrıça' annenin de öğütlerini kabul etmiş sayılır. Diğer hayvanların içinde yılanın kurnaz ve hilekâr olduğu kutsal kitap yazarları tarafından da doğrulanır. Yılan kötüyse, ilk etapta cennet bahçesine nasıl girdiği şaşılacak şeydir. Havva'nın yılanı dinleyip bilgelik kaynağına gidişi aslında onun İsrail dini yerine Tanrıça Dini'ne dönmeyi seçtiğini göstermektedir.

[51] Deborah W. Rooke, "Feminist Criticism of the Old Testament: Why Bother", *Feminist Theology*, Sage Publications: London vol.15(2): 162-172.

Tanrı'nın yılanı cezalandırması kadınları Tanrıça toplumundan uzaklaştırmıştır.[52]

Yahudi, Hristiyan ve Müslüman kadınları derinlemesine etkileyen Adem ve Havva'nın cennetten kovulma hikâyesi, bugün dünyada oluşan kötülüğün nedenini açıklamaya çalışan etiyolojik (nedenbilimsel) bir mittir. Bu hikâye, bireylerin toplum ile kadının erkek ile ve insanoğlunun Tanrı ile arasında meydana gelen yabancılaşmanın kaynağını açıklamaktadır. Cennet bahçesinde Havva, Adem ve Tanrı-Yahweh aralarında uyumlu bir ilişki vardı fakat insanoğlu yeryüzünde bu huzurlu yaşamı sağlayamamıştır. Bu huzursuzluğu açıklayabilmek için arayış içine girmişlerdir. M.Ö. sekizinci ve onuncu yüzyıllarda yaşamış Kutsal Kitap'a geçen bu mit'in yazarları çevrelerinde oluşan olumsuz olaylardan (ölüm, doğum acısı, cinsel arzu. vb) tedirgin olmuşlar ve bu miti kullanarak bugünkü toplumdan uzaklaşma ve yabancılaşma durumunu açıklamaya çalışmışlardır.[53]

Kutsal Kitabın ilk dönemlerinde Yahudiler istikrarlı aile yapısı için kadın cinselliğini kontrol etme çabasına girmiştir. O dönemlerde İsrail kadınının yakın doğuda gelişen tanrıça dinine girmeleri yasaklanmıştır. Tanrıça dini sadece Yahudi monoteizmine meydan okumakla kalmaz aynı zamanda sosyal düzen için gerekli olan ataerkil İsrail hâkimiyetini de tehdit etmektedir. Ahit'in açıkça vurguladığı aile yapısı İsrail kızlarının erken evlenmelerine zemin hazırlamıştır. Kadın evlendiğinde, kocasının kontrolüne geçer. Kutsal kitabın temelinde kadının kocasının ya da babasının malı olma tutumu vardır. Örneğin, kadın boşanma davasını başlatamadığı gibi önemli bir sebep olmadıkça boşanamaz. Yahudilikte boşanma hakkının kocada olduğu görülür. Gelinin bakire olması beklenir. Eğer kocası bakire olmadığını kanıtlarsa, taşlanarak öldürülecektir[54]. Eğer bir adam bir kadınla evlendiğinde, ondan hoşlanmaz ve kadında utanılacak

[52] Marrianne Ferguson, *Women and Religion*, New Jersey, Prentice Hall, 1995, s.84.
[53] Marrianne Ferguson, *Women and Religion*, New Jersey, Prentice Hall, 1995, s.82.

bir şey bulursa onun için boş kâğıdını yazacak ve eline verecek evinden gönderecektir. Böylece boş kağıdı ile kadın gidip başka bir erkeğin karısı olabilir.[54][55]

En iyi İsrail kadınları kocalarının neslini devam ettirenlerdir. Bu nedenle onlar için en büyük acı kısırlıktır. Kutsal kitabin ilk dönemlerinde kısır kadın kocasına çocuk verebilecek başka bir eş edinmesine izin verirdi. Sare, İbrahim'in çocuksuz eşiydi ve İbrahim'i çocuk sahibi olabilmesi için cariyesi Hacer ile yatmaya ikna etmiştir.[56] Özellikle Talmud döneminde çok eşliliğe izin verilmiştir. Kadınların sadece tek bir eş edinmelerine müsaade edilirken erkeklere birden fazla eş edinmeleri için olanak tanınmıştır.[57] Ataerkil poligami zamanla yerini monogamiye bırakmıştır çünkü kısırlık boşanmak için yasal neden haline gelmiştir.[58]

İsrail kadınının başlıca görevi kocasına aşık olmak değil onun şehvet arzusunu yerine getirmesidir. Böylece kocasına, milletine ve tanrıya çocuklar doğurarak hizmet etmiş olur. Kirleticiliğinden dolayı adet gören kadın ruhbanlık sınıfından da dışlanmıştır.[59] Kadın adet dönemi boyunca yedi gün kirli sayılır. Buna karşı meni akıtan erkek akşama kadar kirli sayılır.[59] Doğum yapan kadın eğer erkek çocuk doğurursa adet gördüğü günlerde olduğu gibi yedi gün kirli sayılacak ve arınması için otuz üç gün bekleyecektir. Kız çocuk doğurursa adet gördüğü günler gibi iki hafta kirli sayılacak ve arınması için altmışaltı gün bekleyecektir. Bu günler dolduktan sonra, kuzu yada güvercin günah sunusu olarak verilecek, kâhin kadını arıtacak ve kadın temiz sayılacaktır.[60]

---

[54] Yasanın tekrarı 22: 20-21.
[55] Yasanın Tekrarı 24:1-4.
[56] Yaradılış 15-21.
[57] Alexandra Wright, "Judaism", Jean Holm ve john Bowker (der)1998, *Women in Religion,* A Cassell Imprint, London, s.125.
[58] Denise L. Carmody, "judaism", Arvind Sharma, *Women in World Religions* (India: State University of New York Pres, 1987) p.184-192
[59] Levililer 15:16
[60] Levililer 12:18

Kutsal kitabın pek çok kuralları kadını görmezlikten gelerek yasal bir kimlik olarak değerlendirmediği anlaşılmaktadır. Yasalar sadece erkeklere mahsus kılınmıştır. Annelik statüleri hariç İsrail kadınları kocalarının ya da babalarının sağladığı bağımlı yasam biçimlerine sahip olmuşlardır. Yahudiliğin eril egemen sistem olarak boşanma hakkını kadına vermediği ve onları mundar göstererek tüm cinsiyet davranışlarını düzenlediği görülmektedir.

TALMUD'TA KADIN (MS. III. yy. sonrası)

Geleneksel din yaşamında kadına ne aktif ne de önemli bir görev verilmiştir. Hahamlar kadın ve erkek olarak dünyayı ikiye ayırmıştır. Özellikle sosyal yaşama ve din geleneklerine yapısalcı ve antropolojik yaklaşımlardan türeyen anlayış göz önüne alınacak olursa genel olarak cinsiyet ayrımının bu büyük çatallanma ve zıtlık sisteminin bir parçası olduğu görülebilir. Hahamlık Yahudiliğinde[61] (rabbinic judaism) hiçbir kadının doğrudan ilahi deneyim yaşayabilmesi dikkate alınmamıştır. Mishnah, M.S. 3. yüzyılın erken dönemlerinde İsrail ülkesinde yaşayan bir grup Yahudi tarafından oluşturulan dokümanlardır. Yahudi kültürünün yürürlükte olan ansiklopedisi Talmud'u oluşturur. Kutsal kitap ve Talmud, 6. yüzyıldan 12. yüzyıla kadar Yahudi pratiklerine zemin teşkil eder.

Hahamlık Yahudiliğinde kadın çok dezavantajlıdır. Yasamın her alanında erkeğe bağlıdır. Hahamlık Yahudiliği erkeğin merkezde olduğu, erkek dünyasını düşleyen bir grup filozof tarafından ataerkil bir toplumda üretilmiş olup yasaları

[61] Birinci mabedin yıkımından Talmud'un tamamlanmasına kadar olan devre: M.O. 586 yılında Babilli Buhtunnasir (Nabuchodonosor), Yahuda Krallğını istila etmiş, Kudüs mabedini tahrip etmiş ve nüfusun büyük bir kısmını sürgün etmiştir. Bu yıkım, Yahudi milletinin tarihi için kesin bir dönüm noktasıdır. Francine Kaufmann ve Josy Eeisenberg, *Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik*, Cev, Mehmet Aydın. http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/770/9794.pdf.

ilahi emirler olarak algılanmıştır. Kadınlardan beklenilen eşlerinin yada babalarının manevi potansiyellerinin farkına varmak, onlara sevecen ve destekleyici bir atmosfer sunarak aile içinde sayısız görevlerini yerine getirmeleri olmuştur. Kadın bu görevleri yerine getirdiği sürece övgülere layık olur ve hürmet görür. Rabbinik literatürde kadının statüsü ve bağımlılığı pek çok değişik örneklerle betimlenebilir. Örneğin, kadının tanıklığı kabul edilmez. Pek çok düzenli yapılan dini yükümlülüklerden muaftırlar. Kamusal alanda yapılan din aktivitelerine dahil edilmez. Onları sürekli meşgul eden aile yükümlülüklerinden dolayı zaman alıcı görevlerden muaf tutuldukları belirtilir. Özde Yahudiliğin kadına kısmi ya da tamamen kapalı olduğu görülür. Rabbinik literatür tarafından dikte edilen bu sosyal yapının ve yasal kurumların yeniden incelenmesi gerekmektedir.

Hahamlar kadınların, açgözlü, miskin, kıskanç ve gizlice dinleme huylarına sahip olduklarını düşünürler. Kadınlar havai ve çalmaya yatkındırlar. Kadınların nitelikleri bireysel anekdotlarla, genel yorumlarla ve tefsirlerle hahamlar tarafından indirgenir. Kadının doğası erkeğin sahip olduğu kutsallığın ötesinde farklı bir kategoriye aittir. Bu bağlamda üç rabbinik yönerge ile bu kategoride açıklanabilir. Sabbath öncesi kandilleri yakmak, Sabbath ekmeğini pişirmek (challah) ve Niddah kuralları yerine getirme (kadının adetli olduğu günlerde bir hafta boyunca erkekle ilişki kurmasını kısıtlayan kurallar). Bu üç yükümlülüğün ayrım yapmak için kadına yöneltilmiş olması hayret vericidir. Kutsal olan ve olmayan arasındaki ayrımı sembolize eder. Mishnah ve Talmud filozofları kadına kamusal alanda önemli roller verilmemesi hususunda kararlı olmuşlardır. Erkek kendini kültürel yaratıcılıkla tanımlarken, kadın ikinci sınıf pozisyonu ile doğaya yakından bağlı olduğu gerçeği ile tanımlanmıştır. Kadının üreme fonksiyonundan dolayı bütün toplumlarda doğaya daha yakın olduğu düşünülür. Fakat bu algılayış doğanın gerçeğinden ziyade kültürün

yapılandırmasıdır. Mishnah'nin amacı da kadını kontrol altına almak istemesidir. Kadının üremesi, adet görmesi potansiyel düzensizlik ve kirlilik kaynağı olarak görülmüştür. Onun doğası ve özü erkeğinkinden farklıdır, sonuç olarak onun korkutucu gücünün kontrol altına alınacağı bir alanda tutulmalıdır. Antropolojik çalışmalar Hahamlık Yahudiliğinin kadınlık algısının emsalsiz baskıcı olduğunu gösterir.[62]

Talmud döneminde kadınlar sosyal rolleri bakımından toplumsal ayrımcılığa maruz kalmışlardır. Tapınak ziyaretleri seyrekleşir ve ev içi ile sınırlandırılır. Talmud tabirine göre namussuz kadının dışarıda, namuslu kadının evinde kalması gerekir. Hatta kocası eşinin doğru yoldan sapmasına önlem olarak evin kapısını üzerinden kilitleyebilir. Bu nedenle erkek eşini evinde tutmalıdır. Alışveriş kocası yada uşak tarafından yapılır. Kadınların mahkemelerde yada kamusal alanda görünmeleri kadınlık haysiyetlerini küçük düşürücü olarak bulunurdu. Ayrıca kadınlar kendi bireysel isimleri ile değil kocalarının isimleriyle çağırılırlardı. Talmud'a göre kadının en önemli görevinin çocuk doğurmak olduğu anlaşılır. Eve erkek misafir geldiğinde, kadın asla görünmez kocalar ilgilenir. Kısacası Talmud döneminde kadın örtülür, toplumdan izole edilerek evlere hapsedilirdi. Talmud dönemindeki kadın örneklemi eskiçağda Homeros dönemi sonrasında Grek kadının toplumsal yaşamını yansıtır[63].

Arkaik Atina demokrasisinde de erkek hâkimiyeti olduğu göze çarpar ve kadın doğrudan bu devlette yer almaz. Aristoteles ve Platon gibi filozoflar, kadınların toplum içinde en az erkekler kadar fonksiyonel olduklarını fakat politikanın erkek işi olduğu yargısında bulunurlar. Hukuksal yaşamın yanı sıra toplumsal

[62] Judith Baskin, "The Seperation of Rabbinic Judaism", Yvonne Yazbeck Haddad ve Allison Banks Findly (der) 1985 Women, Religion, and Social Change, State University of New York Press, Albany, s:6-12.

[63] Theodore Friedman, *Judaism* "The Shifting Role of Women, From the Bible to Talmud" Fall 87. 36 Issue 4, p: 479-487.

yasamda da kız çocuklarının erkek çocuklarla eşit olmadıkları görülür. Onlara erkek çocukları gibi okuma yazma fırsatı tanınmamıştır. Dini ritüeller ve mitolojik hikâyeler ancak anneler ve akrabalardan öğrenilirdi. Atina'da kadınlar yaşamları boyunca "Kyrios" denilen bir erkeğin otoritesi altında bulunurlardı. Bu koruyucu erkekler ilk önce baba, erkek kardeş, koca ve daha sonra erkek oğullar oluyordu. Genç kızlar erken evlendirilir ve genellikle kocaları da kendilerinden büyük olurdu. Ayrıca bakirelik önemli bir koşuldu. Bakire olmadığı anlaşılan kız aile ile ilişkisi sonlandırılır ve köle olarak satılabilirdi. Evlilik kurumu içinde zina ağır bir suç olup kadının günahı gözüyle bakılırdı. Kyrios'un zina yapan kadını öldürme, zina yaptığı erkeği de cezalandırmaya yetkisi vardı. Atina'da ev kadınlarının tüm yaşamları ev içinde geçerdi. Atina evlerinde kadınlar için ayrılmış özel bölümler bulunurdu ve kölelerce korunurdu. Evlerin alt katları erkeklere üst katları kadınlara aitti. En önemli görevleri çocuk doğurmak, yetiştirmek ve ev işleri ile ilgilenmekti Sadece fakir kadınların ev dışında çalışmaları normal karşılanırdı. Bu kadınlar tarlada isçi, pazarda satıcı, çocuk bakıcısı, sütanne, hizmetkâr olarak çalışırlardı.[64]

Talmud döneminde, kadın kendi gücünü zenginleştirebilecek hiç bir alana dâhil edilmez, yine eğitim ve öğretimde de mümkün olduğu sürece dâhil edilmezlerdi. Çünkü bilgi güçtür. Tora çalışmasına çok önem verilir. Tora çalışılması Tanrıya ibadetle eşittir. Talmud'a göre her baba oğluna Tora eğitimi vermelidir, fakat bu zorunluluk kız çocuklarına atfedilmez. Hatta babalar kızlarını bu eğitimden caydırır çünkü kadınlar bilgeliğe sahip olmamalıdırlar. Bu anlayış Yahudilikte Helenistik-Roma döneminin etkileridir.[65] Talmud ve Atina kadınlarının benzerlik teşkil etmesi, Yahudi din adamlarının pratiklerinde ve

[64] Ayse Gul Akalin "Eskicagda Grek Kadininin Toplumsal Yasantisi" http://dergiler. ankara.edu.tr/dergiler/18/29/205pdf sayfa:22-32

[65] Pieter W. Van Der Horst, "Images of Women in Ancient Judaism", Ria Kloppenborg ve Wouter J. Hanegraaff, (der):1995, *Female Stereotypes in Religious Traditions*, Leiden; Newyork; Koln: Brill, s.47-48.

düşüncelerinde Grek kültürünün etkisi olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle Talmud dönemindeki kadınlık rollerinin kendi kültürünün ürünü olmaktan ziyade yabancı kültürün tesiri altında kaldığı anlaşılmaktadır.

MODERN DÖNEMDE YAHUDİ KADIN

Yahudi kültüründe 19. yüzyıla kadar Talmud görüşü hâkim olmuştur. Modern aydınlatmacı ve özgürlükçü fikirler geleneksel Avrupalı Yahudileri etkilemeye başladığında, Yahudi ortaçağ mistik eğilimi olarak bilinen Kabbalah, kadınlığın hikmet sahibi oluşunu ve ilahi vasıflarını vurgulamıştır. Her ne kadar Talmud'un yayvanlığından bahsedilmiş olsalar da, ne Kabbalah nede Hasidism *(18. yüzyılda Doğu Avrupa'da yükselen aşırı dindarlık eğilimi)* kadınlara Tevrat'tan faydalanma hakkını sağlayabilmiştir.[66] Modern çağın gelişi ile birlikte Yahudilikte de pek çok değişiklikler olmuştur. Sonuç olarak çok az kadın Hasidizm'in inanç ve pratiklerini takip etmiş, sebat ve diet kuralları gibi ortaçağ hahamlarının kati beklentilerini sürdürmüşlerdir. Zamanla Avrupa aydınlanma fikirleri, özellikle mantık ve ahlaki değerlere yeni yaklaşımlar Yahudi geleneklerinin sorgulanmasına zemin teşkil etmiştir.[67]

Batıda tüm kadınlar kamusal ve özel alanda genişletilmiş haklarından istifade etmişlerdir. Yahudi kadınları ilk kez seküler üniversitelere girebilmiş, ulaşılamaz kutsal Yahudi metinlerine erişebilmişlerdir. Sonuçta artan katılım yeni toplumsal cinsiyet ve din anlayışını da beraberinde getirmiştir ve Yahudi yaşamının iki temel alanını etkilemiştir. 1) Din Kuralları ve Pratikleri, 2) Toplumsal Organizasyonlar ve Sinagog Başkanlığı.[68]

---

66 Denise L. Carmody, "judaism", Arvind Sharma, *Women in World Religions* (India: State University of New York Pres, 1987) p.200.

67 Denise Lardner Carmody, *Women and World Religions*. New Jersey: Prentice Hall, 1989. s:152.

68 Rabbi Rachel Sabath Beit-Halachmi, "The Changing Status of Women in Liberal Judaism", Rabbi Elyse Goldstein (der) 2009. *The New Jewish Feminism* Woodstock; Jewish Lights Publishing, s,298.

1846 da Reform Yahudilik tarafından düzenlenen Breslau Konferansı'nda dinin bütün alanlarında kadınların eşit olduğu eğilimi ortaya çıksa da başlangıçta kendi içinde bile çok az dikkate alınmıştır. Kadın haklarını destekleyen Amerikalı Yahudi Rabbi Isaac Mayer Wise, Reform İlahiyat fakültesi olarak Hebrew Union College'i kurmuştur. Fakültenin başkanlığını üstlendiği sırada pek çok kadını katılmaları için desteklemiş fakat hiç bir kız öğrenci papazlara atanmak talebinde bulunmamıştır. Ancak 1921'de bu mesele tekrar gündeme gelmiş ve ilk kez 1972'de Sally Priesand Hahamlığa kabul edilmiştir.[69] Ayrıca 1975'te ilk kadın 'Kantor' seçilmiştir. Reform sinagoglarında karma oturma düzeni sağlanmış, kadınlar 'Minyan'a dahil edilmişlerdir. Sonuç olarak kadınlar kamusal ritüellere ve eğitime katılımları sağlanmıştır. Reform liderleri tarihte kemikleşmiş kadın erkek hiyerarşisini yansıtan dengesizliğe çözüm aramaya çalışmaktadırlar.[70]

Muhafazakâr ve Ortodoks Yahudiliğinde kadının durumu oldukça yavaş gelişmiştir. Bunun sebebi eşitsizliği reddetmelerinden kaynaklanmaktadır. Eşitliğin içinde farklılığı vurgulamaktadırlar.[71] Ortodoks kurumlarında kadına karşı ayrımcılık iki kattır. Mevcudiyetleri yoktur ve çıkarları eril bakış açısı ile incelenir. Ortodoks kadınları bir taraftan ataerkil kurumlara bağlılıklarıyla birlikte dini kuralları uygulamaya çalışırken diğer taraftan ataerkil sistemi düzene koymaya çalışıp onun güçlü karakterine kafa tutmaktadır.[72] Geleneksel

[69] Denise L. Carmody, "judaism", Arvind Sharma, *Women in World Religions* (India: State University of New York Pres, 1987) p.201.
[70] Andrienne Baker, *The Jewish Women in Contemporary Society*, London, Susie Orbach, 1993, s.72-73.
[71] Andrienne Baker, *The Jewish Women in Contemporary Society*, London, Susie Orbach, 1993, s.69.
[72] MargaritShilo,"TheFirstDecadeoftheOrthodoxWomen'sRevolutioninIsrael", RabbiElyseGoldstein (der) 2009. *The New Jewish Feminism* Woodstock; Jewish Lights Publishing, s,228.

Yahudi kadınları ataerkil modeli sürdürürken bir taraftan da yeni küresel bilincin farkına varmaktadırlar. Sonuç olarak geçmiş mahrumiyetleri bugünün istekleri ile yer değiştirme eğilimindedir.[73] Muhafazakâr Yahudilikte büyük muhalefetler olmasına rağmen pek çok değişiklikler olmuştur. 1973'te kadınların, Minyan'ın bir parçası olmaları kabul edilmiştir. 1983'te Amy Eilberg ilk muhafazakâr Yahudi din kadını (haham) olmuştur. Her ne kadar kadınların statüleri yükseltilse de pek çok muhafazakâr Yahudi lideri kadınlara karşı katı tutum sergilemektedir. [74]

Kadının durumunu iyileştirmek için yapılan çalışmalar Talmud yasalarının yeniden yorumlanmasına odaklanmıştır. Kadınların rahatlayabilmesi için Yahudi Medeni Kanunları'nın pek çok alanlarında değişiklik yapılması gerekmektedir. Birçok kadın halen eşit miras, evlilik ve boşanma haklarına sahip değildir. Örneğin boşanamayan kadın ya da kocasının ölümünü kanıtlayamayan kadınlar yeniden evlenememektedir. İsrail'de bu medeni durum savaşlar nedeniyle dul kadınların sayısını ikiye katlamıştır. Sorun sadece eşlerini savaşta kaybetmeleri değil aynı zamanda cesetlerini bulamayışlarıdır. İsrail kadınlarının süregelen bu ızdırabı eril şovenizmi ve ataerkiliğin ispatıdır.

Bugünkü feministler yeni dini ritüeller tasarlayarak kadınların yerini toplumun ve kendilerinin gözünde eşit katılımcı olarak değiştirmeye çalışırlar. Örneğin geleneksel düğün törenlerinde, gelin silik bir imajı yansıtarak tamamiyle sessizdir, çünkü kadınların varlığı erkeklerden dolayıdır ve onlar içindir. Feministler bu imajı silmek için yaradılış kıssasında

[73] Denise L. Carmody, "Today's Jewish Women", Arvind Sharma (der)1994, *Today's Women in World Religions*, Albany, State University of New York Pres, s,246.

[74] Andrienne Baker, *The Jewish Women in Contemporary Society*, London, Susie Orbach, 1993, s.69.

Tanrı'nın kadın ve erkeğin bir arada yarattığı örneğinden yola çıkarak yeni dini ritüeller tasarlamaktadırlar. Erkek çocuğunun dünyaya gelişi nedeniyle yapılan kutlamalara paralel kız çocuğunun doğumu için kız çocuklarının da Tora okuduğu batmitzvah gibi ritüelleri düzenlenmeye başlanmıştır. Feministlere göre yapılan bu düzenlemeler cinsiyetler arası sosyal adaletin yerine getirilmesi meselesidir.[75]

Toplumsal adalet için eski gelenekler ve bugünkü talepler arasındaki çelişki, bugünün İsrail toplumunda çok net bir şekilde ortadadır. Bağımsızlık Bildirgesi; cinsiyet, ırk, din ayırt etmeksizin, sosyal ve politik haklar için tam bir eşitlik sağlamaktadır. 1951 Kadınlara Eşit Haklar Yasası, evli kadına çocuklarının koruyucusu ve eşitlikçi mal varlığı edinmeyi sağlar. 1964 Eşit Ücret İçin Eşit İş Yasası hem özel hem de devlet sektöründe hizmet imkânı sağlamaktadır. Ancak, bunun gibi pek çok sivil haklar, özellikle medeni haklar eski Talmud geleneklerine bağlılığı sürdüren dini mahkemeler tarafından yozlaştırılmıştır ya da ihlal edilmiştir. Bu uygulama neticesinde, erkek eşinin boşanmaktan alıkoyabilmektedir. Ortodokslar da bu durumun ötesinde olmamakla beraber, eski imtiyazlı din geleneklerini savunarak İsrail'i bir bütün yapan gücün din olduğunu ileri sürmektedirler. Sonuçta bir kadın, Ortodoks müeyyidelerini gözardı ederek yeniden evlendiği takdirde büyük bir çoğunluk tarafından sahip olduğu çocuk gayri meşru olarak görülür ve meşru birisiyle evlenemez.[76]

Çalışma hayatında ise kadınlar her zaman "kadın" oldukları için sözde korunmaktadırlar. Bunun anlamı kadına gece işi ve ağır yükler yasaklanır, erkeklerden daha önce emekli olurlar. Doğum sonrası bakım ve çocuk yetiştirme tamamıyla

[75] Denise L. Carmody, "judaism", Arvind Sharma, *Women in World Religions* (India: State University of New York Pres, 1987) p.204.
[76] Denise Lardner Carmody, *Women and World Religions*. New Jersey: Prentice Hall, 1989. s:153.

kadına devrolunur. Neticede kadınların kalıplaşmış cinsiyet yargılarının ötesine geçemedikleri görülmektedir. Aşırı övülen 'Kibbutz (tarımsal mahalli idare) Eşitliği' de uygulamada daha az eşitlikçilikle sonuçlanmaktadır. Bugün %10'dan daha az kadın üretim alanlarında çalışmaktadır, çünkü bu görevler liderlik rollerine ya da komite çalışmalarına bağlıdır. Kibbutizm sadece erkekler tarafından yönetilmektedir. Kadınlar ise bakım, çamaşır ve mutfak kadrolarını oluşturmaktadırlar. Örneğin 1972'de 220 kibbutizm üniversite öğrencisinden sadece 14'ü kadındı. Öte taraftan sanayileşme ve kadın hareketleri tecrit edilen bu rollere itiraz ettikleri görülmektedir. Bebek üretimi yakında ulusal zorunluluk olmaktan çıkacaktır. Her şeye rağmen, Yahudi kadınlarının geneli için etnik din kimliği Talmud'un geleneksel günlük duası ile doğrulanmaya devam edecektir: "Tanrım beni kadın yaratmadığın için sana şükürler olsun..."[77]

FEMİNİST YAKLAŞIM

Din kapsamında kadın hareketleri, özellikle laik feminist hareketlerinin yaklaşımlarından dolayı iki kısma ayrılmaktadır. Bir kısmı, cinsiyetçi kültür ve kurumları reddederken diğer kısım kendi kültürlerine yeni değerler getirmek istemektedirler. Bu yaklaşımın sembollerle ilişkisi çok önemlidir. Dini semboller, değerlerin tanımlanmasında ve kültürün biçimlendirilmesinde derin bir etkiye sahiptir. Toplumlara ilişkin kuvvetli önermeleri içeren dini sembol sistemlerinin tamamını erkekler oluşturmuşlardır. Kadın hareketlerinin hâkim din anlayışı tarafından baskılanan ya da kabul edilmeyen kısımlarını iyileştirme eğilimi, eski toplumların inanç ve pratiklerine dönme ya da anne tanrıçaya tapınma gibi hususları da beraberinde

[77] Denise Lardner Carmody, *Women and World Religions*. New Jersey: Prentice Hall, 1989. s:154.

getirmektedir.[78] Dini semboller teoloji ve ritüellerle çok yakından ilişkilidir. Geçmişe ait olanların değişmesi daha sonra gelecek olanların değişmesi anlamındadır. Kadınlarda yükselen bilinç, teoloji ve ritüellere temas etmeyi arzulamaktadır.[79] Eğer semboller deneyimleri güvenilir bir biçimde temsil etmiyorsa yeni anlamlar ihtiva edenlerle değiştirilmelidir.[80]

Feministler, Yahudi geleneklerini bugünkü kadının yaşam koşullarına daha uygun hale getirmeye çalışmaktadırlar. Örneğin, kadının Yahudi toplumunda görünür kılınabilmesi için Tevrat'ın yeniden ele alınmasını vurgulayan Judith Plaskow, Yahudi feminizmine getirilmesi gereken yenilikleri şu şekilde özetlemektedir;

"Yahudi feminizmi yeni yorumlara ihtiyaç duyan Yahudi tarihine yenilikler getirilmelidir. Yapılması gereken ataerkil geçmişi kabul edip çağdaş değişiklikler getirmektir. Geçmiş yeniden tanımlanmadan bugünkü Yahudilik yeniden yapılandırılamaz çünkü bugün geçmişin eseridir. Bugünün ışığında kadınların da deneyimlerini içeren bir geçmiş yapılandırılmalıdır. Bugün kadınlar eril maksadın nesnesi olmaktan ziyade geleneklere şekil veren Yahudi toplumunun aktif bir üyesi olduklarını düşünürler. Şunu kabul etmek gerekir ki sadece erkekler Yahudi tarihinin önemli temsilcileridir. Bugünkü Yahudi toplumu kadın ve erkeğin oluşturduğu topluluktur, aksi asla düşünülemez. Bu nedenle Yahudi toplumu, bir bütün olarak kadını ve erkeğiyle tarihi yeniden kazanmalıdır. Bu görevi anlamlı bir şekilde başarabilmek çok önemlidir. Feminist tarihçiler basit bir şekilde tarihi kaynakları bir araya getirerek değil aynı zamanda Tevrat'ın son durumunu

[78] Jean Holm, *Wmen in Religion*, London, A Cassell Imprint, 1998, s.xxi
[79] Katherine K. Young, "Introduction", Arvind Sharma(der)1994, *Today's Women in World Religions*, Albany, State University of New York Press, s.24.
[80] Rosemary Radford Ruether "Feminist Interpretation: A method of Correlation", Letty M. Russell (der,) 1985, *Feminist Interpretation of the Bible*, New York: Basil Blackwell, s. 111.

sorgulayarak ve genişleterek üstü örtülü ya da açık bir şekilde teolog görevi üstlenerek köklü değişikliklerde bulunabilirler. Çünkü Tevrat, her zamana uygun yaşam modellerini içeren ve kutsal vahiyleri temsil eden Yahudi öğretileridir. Hahamlık sistemi yeniden yapılandırılmalıdır. Bu sistem Eski Ahit'in

Arami[81] diliyle yazılan tefsirlerini içerir. Kutsal metinlerin sınırsız anlamı göz önünde tutulursa, hahamlar eksik ya da sıkıntılı pasajları seçerek ileriye dönük kurallar yazmışlardır. Kendi sorunlarını Kutsal Kitaba yöneltip cevaplar bulmuşlar, bunu da Kutsal Kitaba ait sözde hakikatler olarak yansıtmışlardır. Aramice yazma eğlenceli, metaforik, hayal gücüne dayanan ve aynı zamanda feminizme kolayca katkıda bulunabilecek açık uçlu bir süreçtir. Bu sistem içerisinde kutsal kitap bugün içinde konuşturulabilir. Tevrat bizim kitabımızsa, bizim değerlerimizi paylaşmalı ve sorularımıza cevap vermelidir. Eğer bununla mücadele edilirse anlamlar esneklik kazanacaktır. Kutsal metinlerin aramice yazılan tefsirlerinin yeniden ele alınması tarihsel kilise kanunlarını ihlal etmeyecek Kutsal kitaba ait metinleri verimli kılarak canlandıracaktır. Tarih kimliğin temelini hazırlar. Sina dağında kadınların varlıklarının yokmuş gibi gösterilmesi kadının her zaman başkasına bağımlı bilinçle yasamaya mahkûm edilmesinin göstergesidir. Musa'nın Sina dağındaki hikâyesi genişletilip, kadınları oradaki varlıkları yeni bir kimlik duygusu ile kendilerini yeniden keşfetmelerini sağlayacaktır..."[82]

Rabbi Julia Neuberger, "Women in Judaism" adlı çalışmasında kadınların kamusal din yaşamında daha katılımcı olmaları gerektiğinin önemini belirtir ve Yahudiliğin kadına karşı tutumunu, kadınların yetersizlikleri ve düşük yasal statülerine vurgu yapar: *"...Mishnah Dönemi'nde kadının toplumdaki yapısı ve*

[81] MÖ 11-8. yüzyıllarda Mezopotamya'da yaşamış bir halkın dili
[82] Judith Plaskow ve Carol P. Christ (der) 1989 "Weaving The Visions: New Patterns in Femnist Spirituality" HarperCollins New York s.41-47.

eğitimi çok az önem arz etmiştir. Bu durum Yahudi toplumuna Helenistik etkinin sonucunda sirayet etmiştir. Evlilikle ilgili yasalar hususunda kadınlar halen mağdur durumdadırlar. Çelişkilere sebep olan iki durum söz konusudur. Bunlar ***agunah*** *ve* ***yebamah****.* ***Agunah****, terk edilmiş eştir. Kadının kocası iz bırakmadan kaybolmuştur ya da ölmüş olabilir. Bir müddet geçtikten sonra bu durumdaki kadınlar dul olarak addedilir fakat kocasının öldüğünü kanıtlayamazsa ya da bir tanık bulamazsa tekrar evlenmelerine izin verilmez.* ***Yebamah*** *ise kadının kocası çocukları olmadan ölmüş ise kadın kocasının erkek kardeşi ya da yakın akrabalarından birisi ile evlenir. Bu evlilikten doğan ilk erkek evlat olmuş kocasının mirasını alır. Bu durum kadını korumak adına yapılır fakat asıl mesele mirası kaptırmamaktır. Bugün Ortodoks Yahudileri bu iki durumdan dolayı halen sıkıntı yasamaktadırlar. Yahudi yasalarına göre kadınlar kamusal alanda yapılan din yükümlülüklerinden muaftırlar. Onların bu muafiyeti Tora eğitim ve öğretimine katılamamaları çok az eğitim almalarına sebep olmuştur. Ne kadar Yahudilikte reform yapılsa da pek çok kadın halen yetersizliklere maruzdur. Özellikle Ortodoks Yahudiliği giderek daha da muhafazakâr olmaktadır. Sorun pek çok modern Ortodoks Yahudi kadının eski tutumları devam ettirmeleridir.*[83]

Simone De Beauvoir "İkinci Cins" adlı eserinde, kadınların kamusal alana dahil edilmemelerinin, erkeklerin normatif kadınların ise 'öteki" olduğunu yansıttığını, kadınların da erkekler gibi aynı maneviyat ve arzularla dolu bireyler olduklarını ifade etmektedir.*"...Kadın İsrail toplumu içinde "öteki" varlıktır. "İnsanlık dediğimiz şey erkeklerden oluşmuştur ve erkek kadını kendi varlığı içinde değil, kendisine göre tanımlamaktadır. Kadına özerk bir varlık gözüyle bakmaz. O, kendine göre değil erkeğe göre belirlenip ayrılmaktadır; özsel (temel) varlığın karsısındaki özsel*

[83] Rabbi Julia Neuberger, "Women in Judaism: The Fact and the Fiction", Pat Holden (der)1983 Women's Religious Experience, Barnes&Nobles Books, New Jersey, s:136-139.

olmayan varlıktır. Erkek özne'dir, mutlak varlıktır: Kadınsa öteki cinstir".[84]

Beauvoir'a göre bir öznenin kendini ortaya koyabilmesi için diğer öznelere karşı çıktığını belirtir. *"...Kendisini temel varlık olarak olumlayabilmek için öteki varlığı temel olmayan nesne durumuna sokmak ister. Kadının kendisini özsel-olmayan varlık biçiminde görüşünün sebebi kendisini özne olarak ortaya koyamayışındandır. Kadınlar hiç bir zaman 'biz kadınlar' demezler. Kendilerini sahici birer özne olarak ortaya koymazlar, çünkü kendilerine özgü bir geçmişleri, bir tarihleri, bir dinleri yoktur. Cins ayrımı biyolojik bir veridir. Kadın-erkek eşliği, sıkıca birbirine kenetlenen bir temel birliktir. Toplum iki ayrı cinse bölünemez*[85]*.*

Bu bağlamda, kadınlar yaşadıkları toplum düzeninde öteki olarak yaşamayı kabul edip bunu içselleştirirlerse, sosyal düzenin onlara yazdığı reçeteyi bir özne değil nesne olarak kabul ettikleri anlamına gelecektir. "*...Kadınlar varoluşçu görüş açısını benimsemeliler. "Her özne kurduğu tasarılar aracılığıyla kendini bir aşkınlık biçiminde somut olarak ortaya koyar; özgürlüğünü öteki özgürlüklere doğru sürekli olarak kendini aşarak tamamlar; su anki varoluşun doğrulanması, onun alabildiğine açık bir geleceğe doğru açılmasıyla olabilir ancak. Bir aşkınlık içkinliğe (içimizde taşıdığımız değerlerle varılmaya) dönüştü mü, varlık "kendi içinde" varlık, özgürlükte yapaylık haline gelip yozlaşır"*[86]*.*

Mary Daly ise "Beyond the God Father" eserinde, kadınların sahip oldukları özgürlüğün farkına vardıkları bir uyanıştan söz etmektedir. Kadınlar kendi aralarında sağladıkları dayanışma sayesinde kendi bilgilerini, deneyimlerini ortaya

---

84 Simone De Beauvoir, (1986), *KADIN: "Ikinci Cins"*, Cev, Bertan Onaran, İstanbul: Panel Yayinevi s:17-18.

85 Simone De Beauvoir, (1986), *KADIN: "Ikinic Cins"*, Cev, Bertan Onaran, İstanbul: Panel Yayinevi s:21-24.

86 Simone De Beauvoir, (1986), *KADIN: "Ikinci Cins"*, Cev, Bertan Onaran, İstanbul: Panel Yayinevi s:34-35.

koyabileceklerdir. *"...Kadınlar, Tanrıyı, dünyayı ve kendilerini adlandırmak için sahip oldukları iktidarı kullanmakta özgür olmamışlardır. Yaradılış kıssasında Âdem hem hayvanları hem de kadını adlandırmıştır. Fakat kadınlar şimdi bu evrensel dayatmaların taraflı olduğundan dolayı yanlış olduğunun farkına varmaktadırlar. Erkek egemen toplum ve din tarafından kabul edilen bu adlandırmaların gerçeğin üzerine empoze edilen temelde baskıcı ve kabul edilemez olduğu yargısına varmışlardır. Bir bütün olarak algılanan bu önyargılı kavramlar, semboller ve objektif olmayan gerçek özgürleştirilmelidir. Kadınlar birbirlerinin seslerini işiterek kendi geleneklerini, düşüncelerini ve kendi dünyalarını mümkün kılabileceklerdir. Gelecekte insanlığın manevi gelişiminin göstergesi olabilecek kız kardeşlik oluşumu kültürler arası bir fenomendir. Felsefe ve teolojide kadınlar "yeniden" değerlendirilmeyecek fakat yeni oluşumda katılımcı olabileceklerdir.*[87]

Bell Hooks da; Daly gibi kadınlar arasındaki dayanışmanın önemini vurgulamaktadır. Ona göre, kadınların ataerkiyi değiştirebilmesi için ilk önce kendi bilinçlerini yükseltmeleri gerekmektedir. *"...Erkek-egemen zihniyetin ve cinsiyetciligin gündelik yaşamda yansıtılması, kadınların mağdur edilmeleri, sömürülmeleri ve ezilmelerine dair bir bilinç yaratmıştır. Fakat dışarıdaki bu düşmanla yüzleşmeden önce kadınlar kendi içlerindeki düşman yani cinsiyetçi düşünce ve tavrı değiştirmeleri gerekmektedir. Çünkü ataerkil düşünce kadınları, "kendisini erkeklerden daha aşağı gören, ataerkinin gözüne girmek için birbiriyle kıyasıya rekabet eden, kıskançlık, korku ve husumet besleyerek birbirini hor gören kadınlar olarak sosyalleştirdi."*[88] *Kadınların birbirlerini egemenlik altına almadan kendi özsel varoluşlarını ortaya koymaları ve "kız kardeşliği" güçlü kılmaları başarıya ulaşabilmeleri için gereklidir.*

---

[87] Mary Daly, *Beyond God the Father*, Boston, Beacon Press, 1985, s.8-11.
[88] Bell Hooks, *Feminizm Herkes Icindir*, Istanbul, Citlembik Yayinlari, 2000, s. 14.

Rosemary Radford Ruether, yorum döngüsünde insan deneyimlerinin hem başlangıç hem de bitiş noktası olduğunu ifade eder. Feminist teoloji ve yorum teorisi bilgi kaynağı için kadın deneyimlerinden faydalanır. Ruether'e göre feminist hermenötik ataerkil düşüncelerden azat edilmiş yeni bilgilerin gelişmesi ve sağlamlaşmasıdır.

Feminist hermenotik kadınların deneyimine başvurmaktır. Tam olarak geçmişte teolojik yansıma ve hermenotigin dışında bırakılan kadın deneyimleridir.

Kadınlar kendi deneyimlerini geleneğin kamusal düzenlemelerine taşıyamamışlardır çünkü kadınlar din eğitiminden uzaklaştırılmışlardır. Kadınlar sadece kendi deneyimleri ile gelenekleri şekilendirmek ve yorumlamaktan alıkonulmamışlar aynı zamanda gelenekler onların aleyhine şekillendirilmiş ve yorumlanmıştır. Gelenekler onların dışlanmalarını haklı çıkarır biçimde düzenlenmiştir. Mevcudiyetleri baskılanmış ve toplumun hafızasından silinmiştir. Geleneklerin eril merkezli oluşturulmuş önyargıları erkekleri normatif insanlık olarak değerlendirmiş, kadınları tarihten silmemiş fakat derin bir sessizliğe gömmüştür. Böylelikle kadının sessiz ligi ve yokluğu norm haline gelmiştir. Kadın deneyimleri bağlamında gelenek eleştirisi, baskın olan bakış açısına yenisini katmakla kalmaz, aynı zamanda eleştirel bir güç olarak yanlış olduğunu da gösterir.[89]

Yahudi kadınları da diğer kültürlerdeki kadınlar gibi kendi dünyalarındaki inanç sisteminden etkilenmişlerdir. Feminist araştırmacılar Yahudi din yaşamında kadınların da eşit sorumluluklar almasını ve daha fazla katılımcı olmaları gerektiğini vurgulamaktadırlar. Kadın deneyimlerini yansıtan pek az dini eserlerin olduğunu, eril perspektif ile yorumlanan kutsal metinlerin yeniden sorgulanması ve kadın bakış açısı getirilmesi

[89] Rosemary Radford Ruether "Feminist Interpretation: A method of Correlation", Letty M. Russell (der,) 1985, *Feminist Interpretation of the Bible*, New York: Basil Blackwell, s. 112,113.

gerektiğinin önemini belirtmektedirler. Feminist teologların öncüsü Letty M Russell; kutsal metinlerin sadece mevcut yorumlardan değil aynı zamanda metinlerin kendi ataerkil hükümlerinden kurtulmaları gerektiği ifade eder. Kutsal Kitap'ın kadınları baskılama aracı olarak kullanılması ihtimaline karşılık tüm kilise yasalarının dikkatli bir şekilde incelenmesi gereğini iddia eder. Ona göre, kutsal kitap ve kilise geleneklerinin feminist yorumu yeni anlayışları ve yeni kültürel bakış açılarını da beraberinde getirecektir.[90]

[90] Letty M. Russell (der,) 1985, *Feminist Interpretation of the Bible*, New York: Basil Blackwell, s. 11,17.

2. HRİSTİYANLIK VE KADIN

"Erkek sadece Tanrı için, kadın ise erkeğin içindeki Tanrı için."

John Milton, Paradise Lost
(Kayıp Cennet, 1667)

Hristiyan sözcüğü Yunanca "khristianos" kelimesinden türetilmiştir. Hristiyan dininin kurucusu İsa peygamberin adı, Yunanca metinlerde "Khristos" olarak bilinir. Bu isimden oluşan khristianos kelimesi de Khristos'a (İsa'ya) bağlanan, onun izinden giden kişi anlamına gelir. M.S. I. yüzyıla doğru ortaya çıkan "khristianos" kelimesi, Türkçe'ye "Hristiyan" biçiminde intikal etmiştir.[91]

Hristiyanlık, dünya tarihinde geniş bir yer teşkil etmektedir. Bugün dünyanın altı kıtasından dördüne hâkim bir dindir (Avrupa, Kuzey ve Güney Amerika, Avustralya, Güney Afrika). Asya da bile ufak oranda bir nüfusa sahiptir. Filipinler, Güney Kore ve Doğu Timur gibi pek çok değişik ülkelerde yüz binlerce mensubuyla birlikte çoğunluğu oluşturmaktadır.[92]

Roma İmparatorluğu M.Ö birinci ve ikinci yüzyıllarda Doğu Akdenizi, üçüncü yüzyılda ise batı akdenizi kontrolü altına almıştır. Roma toplumunda politik gücün en önemli göstergesi savaşlarda kazanılan başarı olmuştur. Bunun sonucunda Roma, İngiliz kanalından Sudan kıyılarına kadar uzanmıştır. İsa'nın doğumundan önceki yıllarda imparatorluk üzerinde askeri diktatörlük hâkimiyetinin daha da arttığı görülmektedir. Barış, terör ya da zalim baskılar sonucunda kazanılmıştır. Kudüs General Pompey tarafından işgal altına alındığında, Yahudiler de M.Ö 63 yılında Roma egemenliği altına girmiştir. Yahudilerin tek

[91] Dinler Tarihi Ansiklopedisi, (1999), *Hristiyanlik*, Istanbul: Medya Ofset, s,3.
[92] Adrian Hastings, (der) 1999. *A World History of Christianity*, London: Wellington House, Michigan: Eerdmans Publishing Co. s,1.

tanrı inancına karşılık, Roma'da Politeizm (çok tanrıcılık) inancı hâkim olmuştur. Yahudi halkı Roma'nın baskısı ve egemenliğinden ancak Tanrı'nın göndereceği Mesih "kurtarıcı" sayesinde özgürlüğe kavuşacaklarına inanmaktaydı.[93] Hristiyanlık aslında Yahudiliğin bir mezhebidir. Tevrat'ta geleceği haber verilen çok uzun zamandan beri beklenilen İsa Mesih'in kendisi bir Yahudi'dir.[94] Tevrat; "Tanrınız RAB size aranızdan, kendi kardeşlerinizden benim gibi bir peygamber çıkaracak. Onu dinleyin."[95]

Tarihi kaynaklar İsa'nın kimliği ve kişiliği hususunda kesin bilgi vermemektedir. Din tarihinde "havariler" adı verilen İsa'nın en yakın on iki arkadaşının topladıkları anılar ve anlattıklarından hakkındaki hususlar öğrenilmektedir. Bu bilgilere göre, İsa Yahudiye'de, Celile bölgesinde, küçük Nasıra (Nazareth) kentinde doğmuş, yoksul bir Yahudi çocuğudur. Havarilerine "Tanrı'nın oğlu" olduğunu açıklaması, "Tanrı ile ben biriz" söylemi Tevrat'ın özüyle çeliştiğinden dolayı Yahudi din adamları tarafından dinsizlikle suçlanmış ve tutuklanarak Roma Valisi Pontus Pilatus tarafından Golhotha (Kudüs yakınında) Tepesine çıkarılarak orada çarmıha gerilmiştir. [96]

Hristiyanlığın Kutsal Kitabı, Eski Ahit ve Yeni Ahit olarak iki bölümden oluşmaktadır. Kilise tarafından kabul edilen dört İncil; Matta, Markos, Luka ve Yuhanna, Yeni Ahit'in ilk dört kitabını oluşturur. Eski Ahit'te geçen konular İncil'de zamanın gereklerine göre yeniden yorumlanmış, genel ilkeler ve yargılar yeni bir ahlak anlayışına ve yeni bir görüşe göre biçimlendirilmiştir. İncil'in Hristiyanlar tarafından Yeni Ahit olarak

---

93 Martin Goodman, "The emergence of Christianity", Adrian Hastings, (der) 1999. *A World History of Christianity*, London: Wellington House, Michigan: Eerdmans Publishing Co. s,8-15.

94 Kwame Anthony Appiah ve Henry Louis Gates, (der) 1997, *The Dictionary of Global Culture,* New York: Alfred A. Knopf, s,141.

95 Yasanın Tekrarı 18:15.

96 Dinler Tarihi Ansiklopedisi, (1999), *Hristiyanlik*, Istanbul: Medya Ofset, s.8-9

adlandırılmasının sebebi de budur. **Eski Ahit sadece Yahudi halkına mahsus iken Yeni Ahit'te böyle bir ayrımcılık yoktur.** Bütün insanlığa hitap eden bir yani vardır. İsa'nın dinine onun peygamberliğine inanan her insan inanmış "mümin" sayılır.[97]

Hristiyanlığın en önemli iman esası 'Teslis İnancı'dır. İlk Hristiyanlar Tanrı'nın kendisini sonsuz sevgiyle bütünleşen Baba, Oğul ve Kutsal Ruh şeklinde bir toplum olarak tasavvur etmişlerdir. Bu sebeple Hristiyan olmak yeryüzünü gökyüzüyle birleştiren bir topluma katılmak demektir. "Kardeşlik" kavramının havari Pavlus'un mektuplarında sıkça kullanıldığı ve Yeni Ahit'te de 100'un üzerinde kullanıldığı görülmektedir. Kilise kelimesi Yunanca *ekklesia* 'bir araya gelme', sözcüğünden gelmektedir. İsa bu yeni topluluğun gelişini daha önceden bildirmiştir.[98] **Pavlus kiliseyi İsa'nın bedeni olarak tasvir etmektedir.** "Beden bir olmakla birlikte birçok üyeden oluşur ve çok sayıdaki bu üyelerin hepsi tek bir beden oluşturur. Mesih de böyledir."[99] Hristiyanlığın başlangıcında kilise hayatına giriş, Yahudi pratiği olan "vaftiz töreni" adı verilen özel bir törenle gerçekleşmiştir. İsa'nın kurduğu bir arınma törenidir ve onun dinine katılmanın simgesidir.[100] "… Bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin; onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un adıyla vaftiz edin;"[101]

Hristiyanlık inancına göre Âdem ve Havva'nın işlemiş oldukları "ilk günah"[102] onların neslinin de günahkâr olmasına sebep olmuştur. Yeni Ahit'te İsa, insan soyunu günahtan kurtarmak için gönderilmiş bir görevli olarak nitelendirilir.

---

[97] Dinler Tarihi Ansiklopedisi, a.g.e., s.20-21

[98] Matta 16:18 "…Ben de sana sunu soyleyeyim, Sen Petrus'sun ve ben kilisemi bu kayanin uzerine kuracagim."

[99] Korintliler 12:12

[100] George Herring, *An Introduction to the History of Christianity*, New York&London: Continuum International Publishing Group, 2006, s.2-4.

[101] Matta 28:18-19

[102] Yaradilis 2,3

Kendisine inanan bütün insanların günahlarını temizlemek için çarmıha gerilerek kanını akıtmıştır: *"...Çünkü Tanrı dünyayı o kadar çok sevdi ki, biricik Oğlu'nu verdi. Öyle ki, Ona iman edenlerin hiçbiri mahvolmasın, hepsi sonsuz yasama kavuşsun. Tanrı, Oğlu'nu dünyayı yargılamak için göndermedi, dünya O'nun aracılığıyla kurtulsun diye gönderdi..."*[103] Havarilerden Pavlus'un bildirdiğine göre, İsa, kendisine inananların özünde dünya yaşamında varlığını sürdürmektedir. *"...Mesih'le birlikte çarmıha gerildim. Artık ben yaşamıyorum, Mesih bende yaşıyor. Şimdi bedende sürdürdüğüm yaşamı, beni seven ve benim için kendini feda eden Tanrı Oğlu'na imanla sürdürüyorum. Tanrı'nın lütfünü geçersiz saymış değilim..."*[104] İsa'ya inanan, gönül veren insanlar bu birliği sürdürmek için onun "eti ile kanı"nı temsil eden kutsal ekmek ve şarabı yiyip-içerek onun varlığına katıldıklarına inanırlar. Şarap, İsa'nın kanı, ekmek ise etidir. Kutsal ekmek ve şarabın aracılığıyla insanlar İsa'nın, dolayısıyla Tanrı'nın varlığına katılır. İnsanı sonsuzluğa, ölümsüzlüğe kavuşturması açısından kutsal ekmek ve şarap Hristiyan dininin temel inançlarından biridir. İsa'nın eti ve kanı aracılığıyla insan ve Tanrı arasında bir öz birliği sağlanır.[105]

Hristiyanlığın Akdeniz bölgesinde din birliğini kurduğu dönem genellikle "The patristic period" (M.S. 100–700)/Kilise Babaları dönemi" olarak bilinir. Patristic sözcüğü Latin *pater,* baba kelimesinden gelir. Hristiyanlığın öğreti temellerini yaymak için en yoğun çalışmalar bu dönemde gerçekleştirilmiştir. Anglikan, Doğu Ortodoks, Lutheran, Reform ve Roma Katolik Kiliseleri'ni ihtiva eden 'Kilise Babaları' dönemi Hristiyan doktrinlerinin gelişimi açısından dönüm noktası olarak kabul edilir.

[103] Yuhanna 3:16-17
[104] Galatyalilar 2:20-21.
[105] Dinler Tarihi Ansiklopedisi, a.g.e., s.39,47,60.

Bu kiliselerin her biri kendi kapsamını ve gelişimini önemsenmektedir. Örneğin, 17. yüzyıla öncülük eden Anglikan Lancelot Andrewes (1555–1626) Ortodoks Hristiyanlığını iki ahit, üç öğreti, dört İncil ve Hristiyanlığın ilk beş yüzyılını içeren bir tarih ile sınırlandırmıştır. Bu donemin önemli teologları arasında kabul edilen Justin Martyr (100–165), Tertullian (160– 225), Origen (185–254), Augustine (354–430) gibi düşünce adamları daha sonra donemin "Kilise Babaları" olarak adlandırılmışlardır.[106]

Tarihsel süreç içerisinde özellikle "Kilise Babaları" döneminde şekillenen dini öğretilere eleştirisel bir bakış açısı ile yaklaşan feminist teologlar; geleneksel sembolizm ve geleneksel din dilinde cinsiyet ayrımcılığının bulunduğunu iddia ederek bunun üstesinden nasıl gelinebileceği, kadınlara özgü dini ihtiyaçlara cevap verebilecek bir maneviyata nasıl sekil verilebileceği ve kadınlar için adaletin nasıl oluşturulacağı hususunda çalışmalar yapmaktadırlar.

Bu kapsamda; feminist düşüncenin önde gelen araştırmacılarından Elizabeth Cady Stanton ***The Woman's Bible*** (Kadının İncili), Clare **Drury *Christianity*** (Hristiyanlık), Monica Migliorino Miller ***Sexuality and Authority in the Catholic Church*** (Katolik Kilisesinde Cinsiyet ve Otorite), Rosemary Radford Ruether ***Christianity*** (Hristiyanlık) ve ***Sexism and God-Language*** (Cinsiyet ve Tanrı dili), Denise Lardner Carmody ***Women and World Religions*** (Kadınlar ve Dünya Dinleri), Constance F. Parvey ***A Chrisrian Feminist's Struggle with the Bible as Authority*** (Otorite olarak Hristiyan Feministlerin Kutsal Kitap ile Mücadelesi)'in eserleri bu çalışmalara örnek teşkil etmektedir.

Yukarıda isimleri yer alan feminist teolog ve araştırmacıların pek çoğu eserlerinde Hristiyanlık geleneklerinde

[106] Alister E. McGrath, *Christian Theology,* United Kingdom:Blackwell Publishing,2010,s.7-8 http://books.google.com.tr

toplumsal cinsiyet anlayışı ortaya çıkarmaya çalışmış, kadınlara uygulanan baskının meşrulaştırılması için kutsal kitabın kullanıldığı yönünde ortak bir yargıya ulaşmıştır. Genellikle metin analizlerine dayanan eserlerde; Hristiyan klasik din öğretilerinin, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından çelişkili olduğu, ataerkil ve erkek merkeziyetçi yaklaşımlar içerdiği ve erkek otoritesine dayanan, temelinde erkek üstünlüğü fikrini oluşturan, kadının ötelendiği, itaatkâr bir şekilde özel alan ile sınırlandırıldığı bir toplumsal cinsiyet düzeni sergilediği ifade edilmektedir.

Elizabeth Cady Stanton'ın özellikle de ataerkil Hristiyanlığa eleştirisi 1895 ve 1898 yıllarında iki bolum olarak basılan **The Women's Bible (Kadının İncili)** eserinde görülebilir. Kadının İncili adli eserinde İncil'deki cinsiyet ayrımcılığından bahsetmektedir. *"...Kilise, devlet, ruhban sınıfı, yasa koyucular, tüm politik partiler ve dini mezheplerin tümü kadının erkekten sonra geldiği, erkek için, erkekten aşağı ve erkeğe bağımlı olarak yaratıldığını söyleyen ataerkil düşünce üzerine temellenmiştir. İnançlar, kodlar ve kutsal kitaplar bu düşünceyi esas almıştır..."* [107]

1880'lerde Stanton, kadının statüsünü değiştirmekten ziyade, din reformunun gerekli olduğu kanısına varmıştır. Ona göre, İncil'de kadınların bağımlı kılınması Tanrı tarafından takdir edilmeseydi, devlet yönetiminde kadın ve erkek eşit haklara sahip olacak ve kadınlar haklarını savunmada daha kararlı olacaklardı.[108]

Kitabın yazımına başlanmadan önce İncil'de kadınla ilgili bölümleri dikkatlice gözden geçirilmiş ve titiz bir grup çalışması

[107] Elizabeth Cady Stanton, *The Woman's Bible*, 2 cilt, 1895 ve 1898; New York: European Publishing Company, 1:7. http://www.sacred-texts.com/wmn/wb/wb02.htm

[108] Aileen S. Kraditor, *The Ideas of the Woman Suffrage Movement, 1890-1920.* New York: London 1981, s: 77.

yapılarak eser ortaya konmuştur. İbranice ve Yunancayı çok iyi bilen akademisyenler İncil'in orijinal metninden çeviriler yapmışlar diğer akademisyenler ise İncil'deki eski el yazmalarıyla birlikte tarihi hikâyeleri incelemişlerdir. Otuz üyeden oluşan bir komite düzenlenmiş ve çeşitli eski ve yeni Ahit kitapları yoruma sunulmuştur[109].

Hristiyan kadınların görev ve sorumluluklarını kadın bakış açısı ile yorumlayarak kaynağı dinde bulunan kadınlar hakkında olumsuz önyargıları ortaya çıkarmak hedeflenmiş, geleneklere yeni alternatif bakış açıları getirilmeye çalışılmıştır. Stanton Hristiyanlığın bu öğretilerle erkeği yücelttiği ve kadını sistematik olarak aşağıladığını Kutsal kitabın kadının dünyaya ölüm ve günah getirdiğini öğrettiğini ifade etmektedir.

Stanton, İncil dikkatli bir şekilde incelendiğinde bugüne kadar kadın hakkında yapılan tüm öğretilerin değişeceğine inanır. Ona göre mesele şudur ki; insanlar İncili araştırma için kullanmamaktadır. İlk önce inançlarını oluşturup daha sonra bunu desteklemek için araştırmaktadırlar. Yapılan araştırmalar ise içeriğine bakılmadan yüzeysel olarak metinlerden yapılmaktadır.[110]

Stanton ile aynı pararalelde görüşlere sahip **CLARE DRURY** de cinsiyet eşitliği açısından çelişki oluşturan durumların temel kaynağının kutsal kitap olduğunu ifade eder. *"Hristiyanlıkta kadına karşı tutum kutsal metinlerin nasıl yorumlandığına ve içeriğine ne açıdan bakıldığına bağlıdır. Kutsal metinlere farklı yaklaşımlar, örneğin yaradılış kıssasının tarihsel gerçek olarak değil mitolojik bir yaklaşımla okunması pek çok Hristiyanın cinsiyet eşitliğini kabul etmesi ve kadının üzerindeki günahkârlık duygusunu kaldırılmasının önünü açacaktır..."*[111]

---

[109] Elizabeth Cady Stanton, *The Woman's Bible*, 2 cilt, 1895 ve 1898; New York: European Publishing Company, 1:6

[110] Elizabeth Cady Stanton, *The Woman's Bible*, s: 37

[111] Clare Drury. "Christianity", Holm, Jane. (der) 1998: *Women in Religion.* Cassell Imprint, London, s:31.

Monica Migliorino MİLLER "*Sexuality and Authority in the Catholic Church"* adli kitabında, kilisedeki toplumsal cinsiyet anlayışını ve bu anlayıştaki eşitsizlikleri ortaya koymaya çalışmıştır.

Hristiyanlık inancı buğun feminist mücadele tarafından gündeme getirilen kadının kilise ve toplumdaki geleneksel rolünü belirlenmesi konusunda kriz yaşamaktadır. Bu kriz kadın ve erkek cinsiyetinin genel olarak ne anlama geldiği meselesidir. Kilisenin çağdaş eleştirmenleri, özellikle feminist teologlar, kadınların otorite merkezinden dışlanma sebebinin özünde, adaletsiz bir hiyerarşik eril otorite yapısının yattığına inanırlar. Aslında bu kriz otorite kavramının anlamının yanlış algılanmasından ortaya çıkmaktadır.[112]

Seküler dünya, otoriteyi ölçülebilir bir güç olarak görmekte ve özel konumda olan yada makam sahibi kişiler tarafından kamusal alan yürütülmektedir. Otorite makam ile denkleştirilir. Feminist teologlar kadınların bu makamlara alınmamalarını adaletsizlik olarak algılar ve bunun tüm insanların eşit olduğunu öğütleyen İsa'nın mesajının özüne aykırı olduğunu düşünürler. Kadına karsı bu adaletsizliğin temelinde hiyerarşik yapı olan ataerkillik bulunmaktadır. Bu yöneten ve yönetilenler arasındaki ayırıma dayanan bir güç sistemidir. Kadının liderlik ve otoritesini reddeden Kilisenin ataerkil yapısı, antrosentrik (erkek merkezci) yaklaşımın bir sonucudur.[113]

İsa'nın misyonu, siyasal ve sosyal eşitliğe inanan bir topluma öncü olmaktır. *"...Artık ne Yahudi ne Grek, ne köle ne özgür, ne erkek ne dişi ayrımı var. Hepiniz Mesih İsa'da birsiniz..."*[114] İsa'nın misyonunun özü Hristiyan toplumunun gerçeğidir fakat Hristiyanlığın ilk dönemindeki bu hümanist vizyonu, Grek-Roma

[112] Monica Migliorino Miller, *Sexuality and Authority in the Catholic Church*. LondonandToronto: Associated of University Press, 1995. s:3
[113] Monica Migliorino Miller, *Sexuality and Authority in the Catholic Church*. s:4
[114] Galatyalilar. 3:28

ataerkil düzenine tehdit oluşturmuştur. Daha sonra bu eşitlikçi vizyon yerini, Grek-Roma kültüründe egemen eril otorite figürünün etkin olduğu hiyerarşik yapıya bırakmıştır.

Pavlus ve Petrus'un mektuplarında bulunan aileye ait kurallar, Grek-Roma ataerkil düzenine dayanır. Bu kurallar, kilisenin geleneksel ataerkil düzene tehdit teşkil etmediğinin ispatı olarak, Hristiyan etik davranış kuralları haline getirilmiştir.

YENİ AHİT'TE KADIN

Hristiyanlık otoritesi için her zaman temel kaynak Kutsal Kitap olmuştur. Feminist araştırmacılara[115] göre cinsiyet eşitsizliği kutsal kitap metin yorumlarına dayanmaktadır.

Eski Ahitteki yaradılış kıssaları, kadının eşi ve Tanrı'yla ilişkisini, toplumdaki statüsünü etkileyen en önemli metinlerdir.[116] Hristiyanlar İsa Mesih'in geleceğini bildirdiğinden dolayı Yahudi kutsal metinlerini benimsemişlerdir. "*Kutsal Yasa Musa aracılığıyla verildi, ama lütuf ve gerçek İsa Mesih aracılığıyla geldi."*[117] Bu nedenle Hristiyanlar da Yahudiler gibi Eski Ahit'te geçen Yaradılış kıssasına inanırlar.

Yaradılış 1-3 metinlerinde çeliksi arz eden iki hikayenin olduğu görülür. Kadın bakış açısı ile bakıldığında bu ayrım oldukça önemlidir.

İlk rivayete göre; kadın ve erkek aynı zamanda ve Tanrının suretinde yaratılmıştır.[118] Cinsiyet ayrımı ya da bir cinsin diğeri üzerinde tahkimatı olasılığı reddedilmiştir. Tanrının sureti erkek ile bağdaştırılmamış, tüm insan ırkı Tanrı suretinde yaratılmıştır. Kadınlar yaratılmış düzende bütünün bir parçası olmuşlardır.

---

115 Bkz; Rosemary Radford Ruether; 1987, Denise Lardner Carmody; 1989, Marrianne Ferguson; 1995, Clare Drury; 1998, Constance F. Parvey; 1991, Paule M. Cooey; 1991.

116 Clare Drury. "Christianity", Holm, Jane. (der) 1998: *Women in Religion,* s:32.

117 Yuhanna 1:17.

118 Yaradilis 1:27

Fakat en iyi bilinen ikinci rivayete göre ise; Tanrı'nın Havva'yı Âdem'in kaburgasından yarattığıdır.[119] Bu bölümde kadının yaradılışının tek nedeni erkeğin yalnızlığını gidermek içindir. Erkeğin önce yaratılmış olmasının kabul görmesi, kadının sonradan gelen olarak itaatkârlığını meşrulaştırmaktadır. Bazı kutsal kitap metin yazarları kadının erkekten olduğundan dolayı, erkeğin kontrolü altında olması gerektiğini ifade eder.

Pavlus'tan bu yana pek çok Hristiyan teolog ikinci kıssayı iki şekilde kullanmıştır.

İlk olarak kadın erkekten sonra yaratıldığı için ona bağımlıdır. Feminist araştırmacıları kızdıran bu fikrin kaynağı insanlığın eril açıdan anlaşılmasıdır. Bu doğal hiyerarşide erkek normdur, insanlığın yarısını oluşturan kadın ise öteki ve ikincildir. Pavlus da bu kıssayı erkek otoriter sistemini haklı çıkarmak için kullanır. *"...Çünkü erkek kadından değil, kadın erkekten yaratıldı. Erkek kadın için değil, kadın erkek için yaratıldı..."*[120]

İkincisi olarak ise, kadının temelde ahlaksız olduğu fikri vurgunlamaktadır. Erkeği bastan çıkarmaktan sorumludur. Eğer kadın erkeği bastan çıkarmasaydı, günahkar olmayacaktı. *'...Çünkü önce Adem, sonra Havva yaratıldı; aldatılan da Adem değildi, kadın aldatıp suç işledi...'*[121]

Hristiyanlık inancında çelişki arz eden bu iki yaradılış kıssasını ortak paydada birleştirme eğilimi vardır. Kadın ve erkeğin Tanrı'nın suretinde yaradılış anlayışı, cennetten kovulmadan önce insanoğlunun mükemmel durumunu tasvir eder. Hazreti İsa aracılığı ile bu durumu tekrar kazanmak mümkündür. Çünkü İsa insanların günahlarına kefaret olarak kendini kurban etmek için yeryüzüne inmiştir. İnsanoğlunun cennetteki durumunu tekrar kazanabilmesi için kötülüğe katlanmıştır.

[119] Yaradilis 2:4-3:24
[120] Korintliler 11:8-9
[121] 1.Timeteos 2:13-14

'...Artık ne Yahudi ne Grek, ne köle, ne özgür, ne erkek, ne dişi ayrımı var. Hepiniz Mesih İsa'da birsiniz....'[122] İsa'nın ışığı altındaki dönemde erkek hakimiyeti ve tüm ırkçılık oluşumları günah olarak görülmüştür. İsa tarafından sunulan kefaret sosyal ayrımcılık düzenini tersine çevirmiş ve tüm insanları Tanrı'nın önünde yeni bir statüye kavuşturmuştur.

Hristiyanlıkta ilk kuşağın eşitlikçi yasam tarzını benimsediği görülmektedir. Elçilerin İşleri 12:12-13, ilk kuşak kadınların ev kiliselere dahi başkanlık ettiğini belirtmektedir. *"...Petrus olanların farkına varınca Markos diye tanınan Yuhanna'nın annesi Meryem'in evine gitti. Orada bir çok kişi toplanmış dua ediyordu..."* İlk dönemlerde, özellikle köleleri ve kadınları ev kiliseleri cezp ederdi. Hristiyanlık anlayışına göre, ev kiliseleri kurumsal olarak yeni bir aile olmanın ifadesiydi. Bu uygulama hakim ataerkil aile değer sistemine tezat teşkil etmektedir. Bu eşit inanç ve değerler sistemine dayanan din anlayışı zamanla ataerkil aile yapısına dönüştürülmüştür.

Romalılar 16:6 ve Filipililer 4:2-3 gibi bazı Pavlus'a ait metinler kadınlar ile erkeklerin aynı seviyede misyonerlik görevlerinde bulunduğunu ifade etmektedir. *"...Sizin için çok çalışmış olan Meryem'e selam söyleyin.", "Evodiya'ya rica ediyorum, Sintihi'ye rica ediyorum, Rab yolunda aynı düşüncede olun. Evet, gerçek yoldaşım, sana da yalvarırım, bu kadınlara yardım et. Çünkü onlar benimle, Klement'le ve adları yaşam kitabında bulunan öbür emektaşlarımla birlikte Müjde'yi yaymak için mücadele ettiler..."*

Galatyalilar 3:27-29, erken dönem Pavlus Hristiyanlığı'nın, İsa'nın temelde eşitlikçi hareketini kabul ettiğini göstermektedir. *"...Vaftizde Mesih'le birleşenlerinizin hepsi Mesih'i giyindi. Artık ne Yahudi ne Grek, ne köle ne özgür, ne erkek ne dişi ayrımı var. Hepiniz Mesih İsa'da birsiniz..."* Burada Pavlus Tanrı'nın hükmü fikrini kendine özgü inananların İsa'yla tek bir

[122] Galatyalilar 3:28

vücut oluşturduğu algısına dönüştürmektedir. Nitekim İsa peygamber Tanrı Hükmünü, geçmişteki hiyerarşileri ya da kast sistemini ortadan kaldıran yeni bir durum olarak belirtmiştir. Bu yüzden Pavlus, eski sistemin artık geçerli olmadığını, Hristiyan inanışının yeni bir varoluş meydana getirdiğini ifade etmiştir.

Yüzyıllar önce yazılmış kutsal kitabın, zamanının sosyal, dini ve kültürel şartlarını dikkate almadan tüm zamanları kapsayıcı genel bir perspektife sahip olduğuna inanılır. Fakat bugünün modern araştırmacılar, Havari Pavlus'un evlilik üzerine 1.Korintlilere yazdığı metinleri/mektupları yorumladıkları zaman, o günün toplumunun tarihi ve kültürel geçmişinin metinlerde büyük önem arz ettiğini farkında olunması gerektiğini belirtirler. *"..Şimdi bana yazdığınız konulara gelelim: 'Erkeğin kadına dokunmaması iyidir' diyorsunuz. Ama fuhuştan ötürü her erkek karısıyla, her kadın da kocasıyla yasasın. Erkek karısına, kadın da kocasına hakkını versin. Kadının bedeni kendisine değil, kocasına aittir. Bunun gibi, erkeğin bedeni de kendisine değil karısına aittir. Geçici bir süre için anlaşıp kendinizi duaya verin ancak baksa bir nedenle birbirinizi mahrum etmeyin. Sonra yine birleşin ki, kendinizi denetleyemediğiniz için Şeytan sizi ayartmasın. Bunu bir buyruk olarak değil uzlaşma olarak söylüyorum. Herkesin benim gibi olmasını dilerdim. Ama herkesin Tanrı'dan aldığı ruhsal bir armağanı vardır; kiminin şöyle, kiminin böyle…"*[123]

Pavlus toplumu evlilik için cesaretlendirmeye çalışırken aynı zamanda dünyanın çok kısa olduğu, dünya işlerinin gerekliliklerinden evlilik gibi konuların yerine yeni inançlarına odaklanmaları gerektiğinin önemini vurgulamaya çalışmıştır.[124] İsa'nın kendisi de insanlara Tanrı'nın alemine hazırlık yapmaları için seslenmiştir. Süre gelen zamanda, bazı Hristiyanlar o

[123] 1. Korintliler 7:1-8

[124] Albert Schweitzer (1931) *The Mysticism of Paul the Apostle, London, A.& C.* Bakiniz: Drury, *Christianity*,s.30.

dönemdeki öğreticilerin eskatolojik[125] motivasyonunu gözönünde bulundurmadan bu talepleri yerine getirirken, diğerleri bu öğretileri mevcut sosyal koşullarına uygun hale getirmeye çalışmışlardır.

Kilise, tamamıyla eşitlik üzerine dayanan ilk dönem Hristiyan toplum yapısını kabul etmemiştir. Helen toplumunun toplumsal sınıf düzeni ve kültürel yapısını dikkate almıştır. Böylece köle ya da özgür, kadın ya da erkek sorun haline gelmiştir. Helen ve Yahudi kültürlerindeki ataerkil yaşam Kilise kanunlarına sirayet etmiştir. İlk dönem Pavlus vizyonu ve İsa'nın öğretileri zayıflatılmıştır.[126]

"...Havva, çocuk doğururken acı çekecek, kocasına istek duyacak ve kocasının otoritesi altında olacaktır"...[127] Havva'ya atfedilen lanet, ilahi maksatlı ceza olarak değil, ahengi çarpıtan insanoğlunun cennetten inişini anlatan tarihsel bir durum olarak yorumlanır.[128]Yeni Ahit'in kadına karşı tutumuyla ilgili en önemli feminist yorum; İsa'nın kurduğu eşitlikçi Hristiyanlığa karşı kilisenin kadınları ikinci sınıf mensup olarak gören Helen kültürünün hiyerarşik düzenini benimsediği.'[129] şeklindedir.

Koloseliler metninde, Havari Pavlus'un kadını erkeğin kontrolü altına alan yaygın Helen aile düzenini eşitlikçi bir hale getirmeye çalıştığı ancak ataerkil toplumsal sınıf düzeni devam ettirildiği görülmektedir. *"...Ey kadınlar, Rabbe ait olanlara yaraşır biçimde kocalarınıza sadık olun. Ey kocalar, karılarınızı sevin.*

---

[125] Eskatoloji; teoloji ve felsefenin bir bolumudur. İnsanlığın nihai kaderi veya dünya tarihini sonuçlandıran olaylar, daha kaba bir tabirle *dünyanın sonu* ile ilgilenir. www. Wikipedia.org

[126] Denise Lardner Carmody, *Women and World Religions,* New Jersey: Prentice Hall, 1989, s.167.

[127] Yaradilis 3:16-19

[128] Rosemary Radford Ruether, "Christianity", Arvind Sharma, Women in World Religions (India: State University of New York Pres, 1987) p.207.

[129] Elisabeth Schussler Fiorenza, *In Memory of Her,* New York: Crossroad, 1983, s.251. Bakiniz: Denise Lardner Carmody, *Women and World Religions,* New Jersey: Prentice Hall, 1989, s.166.

Onlara sert davranmayın. Ey çocuklar, her konuda anne babalarınızın sözünü dinleyin. Çünkü bu Rabbi hoşnut eder. Ey babalar, çocuklarınızı incitmeyin, yoksa cesaretleri kırılır. Ey köleler, dünyadaki efendilerinizin her sözünü dinleyin. Bunu, yalnız insanları hoşnut etmek isteyenler gibi göze hoş görünen hizmetle değil, saf yürekle, Rab korkusuyla yapın. Rab'den miras ödülünü alacağınızı bilerek, her ne yaparsanız, insanlar için değil, Rab için yapar gibi candan yapın. Rab Mesih'e kulluk ediyorsunuz. Haksızlık eden ettiği haksızlığın karşılığını alacak, hiç bir ayrım yapılmayacaktır. Ey efendiler, gökte sizin de bir Efendiniz olduğunu bilerek kölelerinize adalet ve eşitlikle davranın..."[130]

Toplumsal sınıf düzenini kabul eden, Mesih İsa'yla bütünleşerek, Tanrı, İsa ve erkek hiyerarşik düzenini benimseyen Pavlus metinlerinde, Korintlilere yazılan mektup örtünme geleneğine atıfta bulunur *"...Mesih'i örnek aldığım gibi, siz de beni örnek alın. Her durumda beni anımsadığınız ve size ilettiğim öğretileri olduğu gibi koruduğunuz için sizi övüyorum. Ama şunu da bilmenizi isterim: Her erkeğin başı Mesih, kadının başı erkek, Mesih'in başı da Tanrı'dır. Başına bir şey takıp dua ya da peygamberlik eden her erkek başını küçük düşürür. Ama başı açık dua ya da peygamberlik eden her kadın da başını küçük düşürür. Böylesinin, başı traş edilmiş bir kadından farkı yoktur. Kadın başını açarsa saçını kestirsin. Ama kadının saçını kestirmesi ya da traş etmesi ayıpsa, başını örtsün. Erkek başını örtmemeli: o, Tanrı'nın benzeri ve yüceliğidir. Kadın da erkeğin yüceliğidir. Çünkü erkek kadından değil kadın erkekten yaratıldı. Bu nedenle melekler uğruna kadının başı üzerinde yetkisi olmalıdır..."*[131] . Ortodoks Yahudi kadınlarının örtünmelerinin sebebi eşlerine ve babalarına bağlılıklarını ifade etmek içindir. Pavlus'un da Hristiyan kadınlarını bu

[130] Koloseliler 3:18-4:1
[131] 1. Korintliler 11:1-10

geleneği sürdürmeleri için cesaretlendirmek istediği görülmektedir.[132]

"...Mesih'e duyduğunuz saygıdan ötürü birbirinize bağımlı olun. Ey kadınlar Rabbe bağımlı olduğunuz gibi, kocalarınıza bağımlı olun. Çünkü Mesih bedenin kurtarıcısı olarak kilisenin başı olduğu gibi erkek de kadının başıdır. Kilise Mesih'e bağımlı olduğu gibi, kadınlar da her durumda kocalarına bağımlı olsunlar. Ey kocalar, Mesih kiliseyi nasıl sevip onun uğruna kendini feda ettiyse, siz de karılarınızı öyle sevin. Mesih kiliseyi suyla yıkayıp tanrısal sözle temizleyerek kutsal kılmak için kendini feda etti. Öyle ki, kiliseyi üzerinde leke, buruşukluk ya da buna benzer birsey olamadan, görkemli bicimde kendine sunabilsin. Amacı kilisenin kutsal ve kusursuz olmasıdır. Ayni bicimde kocalar da karılarını kendi bedenleri gibi sevmelidir. Karisini seven kendini sever. Hiç kimse hiçbir zaman kendi bedeninden nefret etmemiştir. Tersine onu besler ve kayırır; tıpkı Mesih'in kiliseyi besleyip kayırdığı gibi. Çünkü bizler onun bedeninin üyeleriyiz. Bunun için adam annesini babasını bırakıp karısına bağlanacak, ikisi tek beden olacak."[133] Bu metinlerde Pavlus ve İsa'nın radikal vizyonu ile bağdaşmayan hiyerarşik aile yapısını kabul etmektedir.[134]

"Kadınlar da sac örgüleriyle, altınlarla, incilerle ya da pahalı giysilerle değil, sade giyimle, edepli ve olculu tutumla Tanrı yolunda yürüyen kadınlara yaraşır bicimde, iyi islerle süslenmelerini isterim. Kadın sükunet ve tam bir uysallık içinde öğrensin. Kadının öğretmesine, erkeğe egemen olmasına izin vermiyorum; sakin olsun. Çünkü önce Adem, sonra Havva yaratıldı; aldatılan da Adem değildi, kadın aldatılıp suç isledi. Ama doğum yapıp kurtulacaktır; yeter ki, sağduyuyla iman, sevgi ve kutsallıkta yasasın."[135]

---

[132] Marianne Ferguson, *Women and Religion,* New Jersey: Prentice Hall, 1995, s.90
[133] Efesliler 5:21-31
[134] Denise Lardner Carmody, s,168.
[135] 1. Timoteos 2:9-15

Yaradılış düzeninde Adem'in Havva'dan önce yaratıldığına atıfta bulunmaktadır. Pavlus, günahı ilk Havva'nın islemiş olmasından dolayı erkeğe bağımlı kılınmasını desteklemektedir. Bu pasaj, kadınların kiliselerde yönetime dahil olmamaları için yüzyıllarca kullanılmıştır.[136]

Buğun kadınların itaatkarlık durumları Hristiyanlığın ilk donem eşitlikçi modeli ile bağdaşmayan ataerkil Pavlus metinlerine dayanmaktadır. Hristiyanlığın ilk döneminde, kadınlar kiliselerde İsa'nın yeni Töresi için eğitime çağrılır, erkeklerle eşit şartlarda topluma dahil edilirlerdi. Luke 10:38-42 pasajı bu eşitliğe kanıt olarak gösterilebilir. Marta adında bir kadın bir gün İsa'yı evinde konuk eder. Marta'nin Meryem adındaki kız kardeşi İsa'nın ayaklarının dibinde oturup onun konuşmalarını dinlerken Marta kizkardesinin ona yardim etmesini ister fakat Isa Meryem'in de öğrenim görmeye hakki olduğunu hatırlatmıştır. İsa'nın kadına yönelik bu şekildeki eğitim anlayışı Yahudiliğin geleneksel kadın modeliyle çelişmektedir.[137]

"Son günlerde, diyor Tanrı, Bütün insanların üzerine Ruhumu dökeceğim. Oğullarınız, kızlarınız peygamberlikte bulunacaklar. Gençleriniz görümler,

Yaslılarınız düşler görecek. O günler kadın erkek Kullarımın üzerine Ruhumu dökeceğim, onlar da peygamberlik edecekler."[138] Bu anlatı kadınlara da erkekler gibi peygamberlik ihsan edildiğini yansıtmaktadır. Erken donemde İncil'i yayma, öğrenme, yerel kilise liderliği ve peygamberlik gibi görevlere kadınlar da dahil edilmiştir.[139]

Hristiyanlıkta kadının bağımlı kılınması anlayışı Pavlus metinlerine dayanmaktadır. **Pavlus'un kadın anlayışı tezat**

[136] Marianne Ferguson, *Women and Religion,* New Jersey: Prentice Hall, 1995, s.91
[137] Rosemary Radford Ruether, "Christianity", Arvind Sharma, Women in World Religions (India: State University of New York Pres, 1987) p.210
[138] Elcilerin Isleri 2:17
[139] Rosemary Radford Ruether, "Christianity", s.212

teşkil etmektedir. Cennetten iniş hikayesinde kadınları küçük düşürürken, ilk kilise döneminde kadınların katılımlarını desteklediği anlaşılmaktadır. Pavlus'un eşitlikçi yaklaşımı İsa'dan kaynaklanmaktadır. İlk donem Hristiyanlar, İsa'nın kadınları öğrenci olarak seçtiğini (Luke 8:1-3), onlara dostça davrandığını (Luke 10:38-42) ve değer verdiğinin farkında olmuşlardır. İkinci yüzyıl yazarları önceki eşitlikçi cinsiyet anlayışına sırt çevirmişlerdir. Önceki yüzyılın eşitlikçi geleneği kadına peygamberlik görevini verirken ikinci yüzyılda ataerkil kilisenin ortaya çıkısıyla bu durumdan uzaklaşılmıştır.[140] Hristiyanlikta Yahudi geleneği Pavlus ile tekrar gündeme gelmiştir. Pavlus kadınlara silik kişiliği ve ağırbaşlılığı öğretir; gerek Tevrat'a gerek İncil'e dayanarak kadının erkeğe bağlı olması prensibini ortaya koymaktadır.[141]

PATRİSTİK VE ORTAÇAĞ DÖNEMİNDE KADIN

Feminist teologlara[142] göre, din gelenek sistemi içinde erkek rahiplerin ve piskoposların otoritesi, tarihsel yozlaşmanın sonucudur. Birinci yüzyılın sonunda Hristiyan kilisesi geriye dönüşü olmayacak bir şekilde Yahudi Sinagogu ile ilişkisini sona erdirmiştir. Daha sonraki iki yüzyıl içinde Yahudilik ve Helenistik dinlerle başarılı bir şekilde mücadele etmiştir. Giderek Yahudilikten uzak bir kilise olmaya başlamıştır. Bu yeni dini potansiyeli zaman zaman tahrikçi olarak algılayan ve imparatorluğun birliğine bir tehdit olarak gören Roma otoritesi tarafından eziyet görmüştür.

---

140 Marianne Ferguson, *Women and Religion,* New Jersey: Prentice Hall, 1995, s.92

141 Simone De Beauvoir, (1986), *KADIN: "Ikinci Cins",* Cev, Bertan Onaran, İstanbul: Panel Yayinevi s:106.

142 Mary Daly; 1985, Monica Migliorino Miller; 1995, Marriane Ferguson;1995, Rosemary Radford Ruether; 1987, Denise Lardner Carmody; 1989.

Ancak dördüncü yüzyılın ilk yıllarından itibaren Hristiyan topluluk imparatorluk içerisinde ayrıcalıklar kazanmışlardır. İsa'nın takipçileri zamanla imparatorlukta yönetici güç olmuşlardır. Başlangıçta kadınlar Hristiyan topluluğunun asli üyeleri, İsa'nın vekilliği döneminde onu izleyen ve çarmıha gerildiğinde onun yanında durandır. Yeni Ahit, Hz İsa'nın ilk Mary Magdalene ile görünmesiyle yükselmiş ve toplum hem kadın ve hem de erkeği içine alan İsa'nın havarileri etrafında oluşmuştur.

Bu süreçte vugulanmasi gereken tek nokta ilk yıllarda kadınlara karsı kilisenin tutumunun birbirinden farklı kaynaklardan geldiğidir; Yahudi gelenekleri (hem eski ahit hem de Rabbinik teolojinin ilk yıllarını içerir.), Helenistik gelenekleri (Yunan ve Roma örf ve adetleri) ve Yükselen Hristiyanlık inancının deneyimleri (cinsiyet ilişkileri için Hristiyan yaşamının ne ifade ettiğinin yansıması).[143]

Yeni ahit döneminin sonu ve Ortaçağın erken döneminde olan Patristik yani kilise babaları donemi erkek piskopos teologlar tarafından idare edilmiştir. Dördüncü yüzyılın ortalarında Hristiyanlık imparatorluk içinde önemli bir yer edindiği donemde, Hristiyan ataerkilliği çok iyi bir şekilde kurulmuştur. Doğu Hristiyanlığı bu güne kadar uygulanan ve Ortodoks inancını belirleyen ilk yedi evrensel kilise şurası çalışmalarına ve patristik ilahiyatına yönelmiştir.

Ortaçağ süresince hem dini hem de seküler güç, erkeklerin (piskoposlar, papazlar, prensler, soylular ve askerler) elindeydi. Kadınlar aile yaşamını şekillendirmiş ve hiyerarşik yapıda sınıflandırılmıştır. Kadını dahil eden demokratik düzenlemelerle pek fazla ilgilenilmemiştir. Bu donemdeki en büyük paradigma inananlarına anlayış ve sevgisini, Tanrı ve İsa'nın şefaatini sunan

[143] Denise Lardner Carmody, *Women and World Religions.* New Jersey: Prentice Hall, 1989. s, 161.

Tanrı'nın annesi bakire Meryem figürünün ön plana çıkarılması olmuştur.[144]

Kilise yaşamının ilk erken dönemlerindeki eşitlikçi otorite yaklaşımı ikinci yüzyılda yerini ataerkil hiyerarşik modele bırakmaya başlamıştır. Otorite cinsiyet rol farklılıklarına dayanmayan karizmatik liderlikten kurumsal merkezi güce dönüşmüştür. Yerel liderler haklin ve kilisenin gücünü karar mekanizması olarak zaptetmislerdir. Başlangıçta liderliğe, vaftiz olmuş herkes ulaşabilirken zamanla ataerkil liderlik eril aile reisi olarak sınırlanmıştır.[145]

Kilise babaları kendi dönemlerindeki kozmolojik dünya görüşünden oldukça etkilenmişler ve kadını doğası gereği aşağı görmüşlerdir. Eserleri kadına karşı muhalif ve küçümseyen görüşlerle doludur. Kadınlar fiziksel yetersizliklerinden dolayı erkekten entellektuel ve ahlaki acıdan aşağıdır ve Havva'dan dolayı ilk günahın sahibi olarak karakterize edilmiştir. Platonun etkisi altında kalan kilise babaları manevi bütünlüğü ve mükemmelliği erillik ile ilişkilendirmişleridir. Kadının varlığı erkeğe üremede yardımcı olarak işlevsel kapasiteleriyle gerekçelendirilmiştir.[146]

İkinci yüzyıldan sekizinci yüzyıla kadar süren Kilise Babaları döneminin önde gelen isimleri Tertullian, Clement of Alexandria, Chrysostom, jerome, ve Augustine'dir. Tertullian (M.S 160-225), Kuzey Afrika'dan gelmiştir ve kati ahlakçılığı ile tanınmaktadır.Tertullian'a Gore cinsellik Adem ve Havva'nın cennetten kovulmalarından sonra dünyaya gelmiştir. Daha sonra insanlık, ruhun Tanrı'ya manevi yakinliğini engelleyen bedenin bastan çıkmasıyla başarısızlığa uğramıştır. Kendisinin evli olmasına rağmen, evlilikte bile cinsel ilişkinin caiz

[144] Carmody, *Women and World Religions.* S:161.
[145] Monica Migliorino Miller, s:17-19
[146] Monica Migliorino Miller, s:28

olmadığına inanmaktadır. Tertulian'a göre, Günah Havva aracılığıyla dünyaya girmiştir. Kadınlar kolektif kabahatlerini yansıtan elbise giymelidirler. En büyük ayartıcı onlardır ve bu nedenle erkekleri şehvete teşvik etmemek için bilhassa dikkatli olmalıdırlar. Bu eleştiriler kadınların gösterişli kıyafetlerine ve davranışlarına yöneltilmiştir.[147]

Clement of Alexandria (M.S 160-215), Yunan kültürü ile Hristiyanlığı bütünleştirmeye çalışan bir eğitici ve teologdur. Kutsal Kitap'ta yer alan Yaradılış 1:28 "Tanrı 'verimli olun çoğalın' dedi." İfadesine dayanarak evliliği tanımlamaya çalışmıştır. *The Pedagogue* eserinde, cinsel birleşmenin amacının dünyaya çocuklar getirmek olduğunu ifade etmektedir; "...*Çiftçi topraklan ürün almak için tohum eker ve toprağa can verir. Cinsel birleşmenin amacıda evrenin devam etmesini sağlamaktır. Çiftçi kendisi için çalışırken, insan Tanrı için çalışır, Onun emrini yerine getirir ve "çoğalır" (yaradılış 1:28). Bu nedenle Tanrıya itaat etmek zorundadır. Sadece esinizle gelecek nesilleri devam ettiresiniz diye cinsel birlikteliğe izin verilir.*[148]

Clement of Alexandria'a göre kadınlar çocuk doğurmak için donatılmışlardır. Entellektuel açıdan kadınlar erkekler kadar becerikli değildir. Erkekler kadınsı davranışlarda bulunmadıkça, her zaman her şeyi kadınlardan daha iyi yapacaklardır.[149]

Augustine'nin (M.S 354-430) cinsiyet hiyerarşisi yaradılış düzeninden gelir ve ona göre, kadının varlığının tek sebebi üremedir. Sosyal düzendeki üstünlüğü belirtmek için ilk önce erkek yaratılır ve kadın erkekten yaratılır. Kadının entellektüel

147 Martha A. Brozyna, *Gender and Sexuality in the Middle Ages*. North Carolina: McFarland Company. S,23.
148 Patricia Cox Miller (der), 2005, *Women in Early Christianity; Translation from Greek Texts.* The Catholic University of American Press. s,257-258.
149 John Ferguson, *Clement of Alexandria*. Twayne Publishers, 1974. s,136.

bir ruha sahip olduğu kabul edilir fakat erkeğin kontrolü altında olmalıdır. Kutsal kitapta iki metin çelişki yaratır. Yaradılış 1:27 öğretisine göre kadın ve erkek Tanrı imajında yaratılırken 1. Korintliler 11:7-8 de Erkek Tanrının benzeridir ve kadın erkeğin yüceliğini yansıtır. Augustine bu sorunu şu şekilde çözmeye çalışır. Kadın kocası ile birlikte olduğu zaman Tanrı imajındadır. Bütünleşmiş varlık tek bir imajdır. Kadın tek olduğu durumda Tanrı imajından ziyade yardımcı işlevindedir. Erkek tek başına düşünüldüğünde Tanrı imajında kabul edilir. Kadın akıl sahibi olmasına karşın erkek olmadan tanrıyı temsil edemez. Böylece Augustine'nin teolojik antropolojisine göre erkek 'norm'dur, kadın ise tamamlanmamış, daha alt statüde, erkeğe bağımlı 'öteki'dir.[150]

Ataerkil Hristiyanlıkta hiyerarşik ayrışma kadın ve erkeğin somut hali ile tasvir edilmiştir. Kadın ruhu semavi kabul edilirken bedeni şehveti temsil ettiğinden dolayı aşağılanmıştır. Kilise babalarının pek çoğu kadın ve erkek bedeni üzerine yapılan hiyerarşik mantık yorumuna sahiptir. Bu anlayış, orta-çağ teologu, Thomas Aquinas ile birlikte daha belirgin hal almıştır. Aquinas, insan soyunun sadece eril semenden geldiği fikrini belirten Aristi biyolojisini benimsemiştir. Kadın sadece eril tohumun oluşturduğu canlıyı taşımakla katkıda bulunur.[151] Kadın bedeni pasif olarak erkek tohumunu alır ve gebe kalır. Eğer herşey yolunda giderse bebek erkek olur fakat bir ariza oluşursa bebek kız olur yani kusurlu doğar.[152] Ona göre, erkek doğası gereği daha rasyoneldir ve çocukları, köleleri ve kadınları yönetme kapasitesine sahiptir. Psikolojik ve biyolojik

[150] Rosemary Radford Ruether: Augustine:Sexuality, Gender, and Women. Judith Chelius Stark, (der)2007, *Feminist Interpretations of Augustine*, Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press, s:55.

[151] Rosemary Radford Ruether, "Christianity", Arvind Sharma, Women in World Religions (India: State University of New York Pres, 1987) s,218.

[152] Aristotle, *On the Generation of Animals*, 2.3, Kessinger Publishing. s, 43-44.

tabiatından dolayı kadın aşağı statüde tasvir edilmiştir. Fiziksel olarak güçsüzdür ve ahlaki öz-denetimden yoksundur. Bu sebeple doğası gereği erkeğe bağımlıdır. 1827'de K.E von Baer kadın üreme hücresini ve kadının üreme surecinde eşit rol aldığını ortaya çıkarana kadar Aristo'nun eserleri kilisede etkili olmaya devam etmiştir.[153]

Ortaçağ teologları, kadına ilişkin argümanlarını Kutsal Kitap yorumlarına dayandırmışlardır. İlk önce Havva yılana aldanmış ve Ademi aldatmıştır. Eski Ahit ve Aristo'nun Yunan felsefesinin kombinasyonu kadını Tanrı'dan erkekten, doğumdan ve çocuklarından uzaklaştırmıştır.

İsa'nın annesi Meryem toplumda kadınların pozisyonuna hem engel teşkil etmiş hem de katkıda bulunmuştur. Bir taraftan yumuşak başlılığı ve sessizliği ile yeni Havva modelini temsil etmiş diğer taraftan geçmişte tanrıça figürüyle ilişkilendirilmiştir.[154]

Justin ve Irenaeus gibi ikinci yüzyıl yazarları, İsa'nın annesi Meryem'i yeni Havva olarak betimlemişlerdir. Irenaeus'a göre Isa Adem'in günahını telafi etmiştir. Meryem de Havva'nın kabahatini tersine çevirmiştir. "İste, tek bir suçun bütün insanların mahkumiyetine yol açtığı gibi, bir doğruluk eylemi de bütün insanlara yasam veren aklanmayı sağladı. Çünkü bir adamın söz dinlemezliği yüzünden nasıl bir çoğu günahkar kılındıysa, bir adamın söz dinlemesiyle birçoğu da doğru kılınacaktır."[155] Günah Havva ve Adem aracılığıyla dünyaya getirilmiştir. Meryem ve İsa'da bu günaha kefaret olmuş ve insanlığın kurtuluşu için gelmişlerdir. Havva'nın söz dinlemezliği dünyaya ölüm getirirken, Meryem'in itaati ve metaneti dünyaya günahlardan arınmayı ve kurtuluşu getirmiştir.[156]

---

153 Clare Drury. "Christianity", Holm, Jane. (der) 1998: *Women in Religion,* s:35.
154 Marianne Ferguson, *Women and Religion,* New Jersey: Prentice Hall, 1995. s,108.
155
156

Resmi kilise dokümanları Meryem'in bakireliğini, sadakatini ve özveriliğini methetmektedir. Kilise öğretilerinde Meryem'e niyaz son derece yaygındır. İlk yıllardan ortaçağın sonuna kadar, kollarında oğlunu tutan mutlu anne pozlarıyla sanatın imgesi olmuştur. Ortaçağ sanatı ve mimarisi Meryem'in pozisyonunu yüceltmiş Avrupa da onun adına pek çok katedral inşa etmiştir. Meryem'in sanatsal temsili onun anneliğini ön plana çıkarmıştır. Yıllarca tartışıldıktan sonra,

M.S 451 Kadıköy Konsilinde 'Tanrı'nın annesi' ünvanı kilise tarafından kabul edilmiştir. Fakat bu kararın sonucu tanrıçaya duyulan derin saygıya dönüşmüştür. Bu nedenle, yükselen Meryem inancı ilk başta bakire, sonra anne ve daha sonra gökyüzünün kraliçesi olarak icra etmiştir. Ortaçağ boyunca gökyüzünün kraliçesi olarak idolleştirilmiştir. Fakat Hristiyanlıkta, Tanrı kesinlikle erildir. Bu nedenle kilise Meryem'in tanrı olmadığı öğretilerini ileri sürmüştür. Kilise babaları Meryem'i tanrıca olarak değil İsa'nın bakire annesi olarak tasvir etmeye özen göstermiştir. [157] planda tutması gerektiğini vurgulamıştır. Ona göre, ilk günahı işlediğinden dolayı kadın erkeğe bağımlı ve kocasının kuralları altında olmalıdır.[158]

Kalvinist geleneğin sosyal düzeni Yeni Ahitin aile kurallarına dayanmaktadır. Bu sosyal düzen içerisinde kadın erkeğe, çocuk aileye, köle efendisine bağımlıdır. Bu pozitif sistem Tanrı tarafından günah islenmesini engellemek ve toplum düzenini sağlamak için emredilmiştir. Takdir buyurulan bu düzen içinde herkes köle, efendi, karı, koca, çocuk olarak belirlenmiş bir yere sahiptir. Bu düzen kadın eşler ve uşaklar için sürekli itaatkarlık statüsü anlamına gelmiştir.[159]

157

158 Martin Luther, Lectures On Genesis, 1:27. Bakiniz: Clare Drury. "Christianity", Holm, Jane. (der) 1998:

159 Rosemary Radford Ruether, "Christianity", Arvind Sharma, Women in World Religions (India: State University of New York Pres,1987) s,222.

Bazı Protestan grupları kadınların toplumsal konumlarını geliştirme girişiminde bulunmuşlardır. On yedinci yüzyılda İngiltere'de gelişen Quaker mezhebi mensupları kadın ve erkeğin Tanrı imajında eşit yaratıldıklarını savunmuşlardır. Quaker evliliğine göre kadın ve erkek kuramsal olarak eşittir. Kadın eşine riayet edeceğine dair söz vermek yerine her iki eş Tanrıya itaat edeceklerine dair söz verirler.[160]

On sekizinci yüzyılda Kuzey Amerika'da Mother Ann Lee rehberliğinde gelişen Shaker mezhebi Quaker mezhebinden daha eşitlikçi bir yaklaşım sergilemişlerdir. Hem eril hem de kadın karakterine sahip olan Tanrı'nın çift cinsiyetli olduğunu düşünmüşlerdir. Bu sebeple insan ırkini önceki ihtişamlı durumuna tekrar kavuşturan kurtarıcı Isa Mesih'in de her iki cinsiyete de sahip olması gereklidir. İsa zaten eril kurtarıcı olarak gelmiştir. Shaker inancına göre

Mother Ann Lee de onun kadın karşılığıdır. Bu sebeple Shaker toplumunda cinsiyet hiyerarşisi bulunmamaktadır.[161]

MODERN DÖNEMDE KADIN

Aydınlanma felsefesinin en can alıcı noktası tüm insanların eşit olduğu vurgusunun yapılmasıdır. Her insan doğuştan gelen doğal haklara sahiptir. Hakimiyet teolojisi yerini kültürel, ekonomik ve politik iktidara eşit fırsat hakki sağlayan sosyal adalet teolojisine bırakmıştır. Bu özgürlük teolojisi 19. yüzyılda Amerikalı kadınlar tarafından temsil edilen liberal feminist teolojisinin temeline dayanmaktadır. Kölelere karsı adaletsizlik bilinci bu kadınları Köleliğin kaldırılması hareketinde bir araya getirmiştir. Sarah and Angelina Grimke, Lucretia Mott, Elizabeth Cady Stanton ve Susan B. Anthony kölelik reform anlayışını

[160] Marianne Ferguson, *Women and Religion,* New Jersey: Prentice Hall, 1995, s.111.
[161] Clare Drury. "Christianity", Holm, Jane. (der) 1998: *Women in Religion,* s:40.

kilise, devlet ve aile gibi sosyal kurumlar reformu olarak genişletmişlerdir. Kadınlara uygulanan baskının sebebi din liderlerinin beyan ettiği gibi kadının doğasından değil aile hayatında kadını bağımlı kılan kurallardan yani sosyalleşme surecinden kaynaklandığını ifade etmişlerdir. İlk uluslar arası kadın hakları kongresi 1848 Seneca Falls'da düzenlenmiştir. Kongrede feminist liderler kilise kürsüsünden eril tekelin iktidardan düşmesi gereğini talep etmişlerdir. Çünkü eşitlik acısından kilise öğretileri ve sivil yasalar arasında yakin bir bağlantı olduğunu düşünmüşlerdir.[162]

Sarah Grimke Letters On Equality (Eşitlik Üzerine Mektuplar, 1838) eserinde kadına uygulanan baskıyı meşrulaştıran Kutsal Kitap'ın tahrif edici yorumlarını analiz etmiştir. Grimki I. Mektupta Kadının bağımlılığının Kutsal kitapta verilen basit gerçeklerin yanlış algılanmasından ortaya çıktığını ve Yaradılış 1:26-27'de yaradılış planının temelinde kadınların ve erkeklerin eşit yaratıldıklarını ve her iki cinsiyete de ayni insan doğasının bahsedildiğini beyan etmektedir. Hiçbirine diğerinin üzerinde bir egemenlik verilmemiştir. Cinsiyet eşitliği üzerine verilen ilahi emir eril hakimiyet tarafından ihlal edilmiştir.[163]

Grimke'ye göre, Tanrı insanları yaratırken ahlaki ve zeka yönünden bir ayrım gözetmemiştir. Kadınların aşağı statüsü doğasının değil çarpıtılmış toplumsallaşma sürecinin ürünüdür. Erkekler, kadınları kendilerini hoşnut etmeye ve kendilerine hizmet etmeye koşullandırmış ve onların eğitim almalarını ve eleştirel analiz güçlerini kullanmalarına karşı çıkmışlardır. Yehova kadınları erkekten daha aşağı bir konuma yerleştirmiş ve erkekler de doğal olarak kadınları o konumda tutmayı

[162] Marianne Ferguson, *Women and Religion,* New Jersey: Prentice Hall, 1995, s.111.
[163] Sarah M. Grimke, *Letters on the Equality of the Sexes and the Condition of Women*. Boston:Isaac Knapp, 1838. s.4-8.

arzulamışlardır. Bu nedenle zihin yeteneklerimiz ezilmiş ve tamamıyla ham bırakılmıştır.[164]

19. yüzyıl kadın hakları hareketinin diğer önemli lideri Elizabeth Cady Stanton, özellikle de ataerkil Hristiyanlığa eleştirisi 1895 ve 1898 yıllarında iki bölüm olarak basılan **The Women's Bible (Kadının İncili)** eserinde görülebilir. Kadının İncili adlı eserinde İncil'deki cinsiyet ayrımcılığından bahsetmektedir.

"Kilise, devlet, ruhban sınıfı, yasa koyucular, tüm politik partiler ve dini mezheplerin tümü kadının erkekten sonra geldiği, erkek için, erkekten aşağı ve erkeğe bağımlı olarak yaratıldığını söyleyen ataerkil düşünce üzerine temellenmiştir. İnançlar, kodlar ve kutsal kitaplar bu düşünceyi esas almıştır." [165]

1880'lerde Stanton, kadının statüsünü değiştirmekten ziyade, din reformunun gerekli olduğu kanısına varmıştır. Ona göre, İncil'de kadınların bağımlı kılınması Tanrı tarafından takdir edilmeseydi, devlet yönetiminde kadın ve erkek eşit haklara sahip olacak ve kadınlar haklarını savunmada daha az tereddütlü olacaklardı.[166]

Kitabın yazımına başlamadan önce İncil'de kadınla ilgili bölümleri dikkatlice gözden geçirmiş ve titiz bir grup çalışması yaparak eserini ortaya koymuştur. İbranice ve Yunancayı çok iyi bilen akademisyenler İncil'in orijinal metninden çeviriler yapmışlar ve diğer akademisyenler ise İncil'deki eski el yazmalarıyla birlikte tarihi hikâyeleri incelemişlerdir. Otuz üyeden oluşan bir komite düzenlenmiş ve çeşitli eski ve yeni Ahit kitapları yoruma sunulmuştur[167].

---

[164] Grimke, s.61

[165] Elizabeth Cady Stanton, *The Woman's Bible*, 2 cilt, 1895 ve 1898; New York: European Publishing Company, 1:7. http://www.sacred-texts.com/wmn/wb/wb02.htm

[166] Aileen S. Kraditor, *The Ideas of the Woman Suffrage Movement, 1890-1920.* New York: London 1981, s: 77.

[167] Elizabeth Cady Stanton, *The Woman's Bible*, 2 cilt, 1895 ve 1898; New York: European Publishing Company, 1:6

Hristiyan kadınlarının görev ve sorumluluklarını kadın bakış acısı ile yorumlayarak kadınlar hakkında yapılmış ve kaynağı dinde bulunan olumsuz önyargıları ortaya çıkararak, geleneklere yeni alternatif bakış açıları getirmeye çalışmıştır. Hristiyanlığın bu öğretilerle erkeği yücelttiği ve kadını sistematik olarak aşağıladığını Kutsal kitabın kadının dünyaya ölüm ve günah getirdiğini öğrettiğini ifade etmektedir.

Stanton, İncil dikkatli bir şekilde incelendiğinde bugüne kadar kadın hakkında yapılan tüm öğretilerin değişeceğine inanır. Mesele şudur ki; insanlar İncili araştırma için kullanmamaktadır. İlk önce inançlarını oluşturup daha sonra bunu desteklemek için araştırmaktadırlar. Yapılan araştırmalar ise içeriğine bakılmadan yüzeysel olarak metinlerden yapılmaktadır.[168]

Charlotte Perkins Gilman'in *The Man-Made World (Erkek İnşası Dünya)* adli eserinde Stanton ile ayni anlayışı paylaştığı görülmektedir. Gilman ataerkillik koşulları altında yani erkeği merkez alan bir toplumda yasadığımızı ve kültürümüzün her yönüyle evrensel erkek önyargılarını yansıttığını ifade etmektedir. Eril merkezli dünyanın yıkıcı ve yok edici unsurlarından ziyade insanlığın iyiliği için çalışan bir dünyanın daha farklı olacağının altını çizer.[169] Erkeğin inşa ettiği tüm dinler kadınları sevse de sevmese de zorlamakta, sistem içinde daha düşük bir yer göstermekte ve onları babalarının ya da kocalarının hizmetine sunmaktadır. Köle ruhlu kadınlık, tutuklu gelişim durumu içindedir ve bu durum eski fikirlerin korunmasına zemin teşkil etmektedir. Fakat bu durum kadınlıktan değil köle ruhuna sahip olma durumundan kaynaklanmaktadır. Buğun, kadınları sinirli alanlarında tutmaya çalışan erkekler ve özellikle de sınırlama avantajını elinde bulunduran kilisenin eril yapısı sayesinde

[168] Elizabeth Cady Stanton, *The Woman's Bible*, s: 37

[169] Charlotte Perkins Gilman, *The Man-Made World,* New York: Humanity Books, 2001. s, 8-9.

kadınlar, dinlerin eski formlarını koruma destekçileri olmuşlardır. Gilman'e göre din bir yasam felsefesi, düşünce tavrı ve kısmi ahlak sistemidir ve bu sistem içerisinde kadınların deneyimleri tasvir edilmemiştir. [170]

1848 tarihinde bu kadın hakları hareketinin önde gelen liderleri Seneca Falls'da bir araya gelerek Amerikan Bağımsızlık Bildirgesini (Decleration of Independence) temel alan Kadın Hakları Bildirgesinin (Decleration of Rights of Women) taslağını oluşturmuşlardır. Binlerce yıl kadın haklarını gasp eden eril tiranligi protesto ederek erkekler kadar kadınlarında eşit haklara sahip olduğunu iddia eden doğal haklar doktrinini benimsemişlerdir. Bildirge "Kilisede eril tekelin süratle çökertilmesi" için çağrıda bulunan nihai karar ile sonlanmıştır. Böylece donemin feminist liderleri kadının karar mekanizmasında ve eğitimde yer alması için Kilisenin yeniden düzenlenmesi gerektiğini düşünmüşlerdir.[171]

1833'te ilk Oberlin Koleji kadınlara kapısını açmıştır. 1870 ve 80'lerde pek çok kolej ve devlet üniversiteleri kadınlara açılmıştır. Profesyonel lisans üstü eğitim 1960 ve 1980'lerin sonunda gerçekleşmiştir. 1853'te Cemaatler Kilisesine resmi papazlığa olarak atanan ilk kadın Antoinette Brown'dir. 1921'de, yaklaşık bir asırlık mücadeleden sonra Amerikalı kadınlar oy hakki ve tam vatandaşlık hakkını kazanmışlardır. Ataerkil yasal sistemden bu yana kadınlar ilk kez kendilerini politik ve ekonomik çevrede temsil edebilen özerk yasal bireyler olarak benimsemişlerdir.[172]

[170] Gilman, a.e.g, s 115-117.
[171] Rosemary Radford Ruether, "Christianity", Arvind Sharma, *Women in World Religions* (India: State University of New York Pres,1987) s,231.
[172] Rosemary Radford Ruether, "Christianity and Women", Arvind Sharma (der)1994. *Today's Women in World Religions.* Albany: New York Press, s.270-273

FEMİNİST TEOLOJİ

Feminist teoloji kadınlar tarafından dile getirilen ve oluşturulan yeni bir teolojidir. İnanç pratiğinin entelektüel yansıması olarak tanımlanabilir. Tarih boyunca kadın ve erkek farklı deneyimlere sahip olmuşlardır fakat bugün çağdaş kadın bakış acısı, geleneksel teoloji içinde kadın deneyimlerinin neden geçmişte kullanılmadan kaldığı sorusunu sormaktadır. Kuşaktan kuşağa aktarılan sistematik öğretiler ve kurumsal müeyyidesi olan teolojik düzenlemelerin hepsi erkek eseridir. Tek bir cinsiyetin oluşturduğu düzenlemeler tüm insanlar için nasıl evrensel olabilir sorusu irdelenmektedir. Eskiden kadının toplumda ve kilisedeki konumuna ilişkin fikirler sadece erkek teologlar tarafından açıkça belirtilirdi. Bugün kadınlar kendi deneyimlerini kendi algılayış biçimiyle ifade etmektedir. Feminist teolojide kadın basitçe bir nesne olmaktan ziyade kendi din deneyimlerine dayanan yeni teolojik yaklaşımın öznesi olmuştur.[173]

Feminist teoloji 1975'te Avrupa ya gelmeden önce Amerika'da gelişmiştir. Şu ana kadar feminist teolojiye pek çok Amerikan kolejlerinde ve üniversitelerinde kurumsal destek sağlanmıştır. Ancak bu bölgelerle sınırlı kalmayıp global bir boyut kazanmıştır. Feminist teolojik düşünce Avustralya, Asya ve Güney Afrika'ya kadar uzanmıştır. Sheila Collins, Letty Russell, Rosemary Radford Ruether, Naomi Goldenberg, Judith Plaskow, Carol Christ, Mary Daly gibi isimler Amerika'da tanınmış önde gelen feminist teologlardır.[174]

Feminist ataerkil toplumsal cinsiyet paradigmasıyla mücadele eden eleştirel bir tutumdur. Feminist teoloji bu eleştirel paradigmaları teolojik alana taşımaktadır. Feminist teologlar eşitlikçi cinsiyet anlayışını tanımlayabilmek için temel teolojik sembolleri yeniden yapılandırmaya çalışırlar. Örneğin,

[173] Ursula King, Women and Spirituality. London: Macmillian, 1989. s, 163.
[174] King, a,g.e, s.165

Tanrı sadece eril terimlerle isimlendirilmemiş ayni zamanda baba, kral, savaşçı, efendi gibi iktidar rolleriyle de canlandırılmıştır. Sonuçta Isa da eril olmak zorundadır çünkü Tanrı sadece eril insanlık tarafından temsil edilebilir. Aristo geleneğinde erkeği normatif insan doğasına sahip olarak betimlemiştir. Feminist teoloji mizojenist yaklaşımları barındıran, teolojik sembol sistemi içine derinlemesine yerleşen ataerkil hükümlerin sistematik eleştirisidir. Bu sebeple Hristiyan feminist teolojisi ataerkil geleneklerin karsısında durabilecek alternatif gelenekler arayışına rehberlik etmektedir.[175]

Geçmişten günümüze Hristiyan din geleneklerinin ataerkil karakterini ortaya çıkarmaya çalışan pek çok çalışmalar yapılmıştır. Rosemary Radford Ruether "Sexism and God-Language", Mary Daly "Beyond God the Father", Letty M. Russell "Human Liberation in a Feminist Perspective-A Theology" eserleri incelenerek Hristiyan ataerkil geleneklerine karsı getirirden alternatif bakış acıları ortaya çıkarılacaktır. Burada ele alınan feministlerin çoğu, kadınların yeni deyimlerinin, yeni doğrularının değerlendirileceği alternatif geleneklerin yaratılmasının acilliğine inanırlar.

Ataerkil dini yapı tarafından beslenen yabancılaşma kavramı sadece sosyal iliksileri değil insanların kendilerini de şekillendirmiştir. Feministlerin üstesinden gelmeye çalıştığı bu gerçek yeni bir maneviyat anlayışını da birlikte getirmiştir.[176] Rosemary Radford Ruether önde gelen en etkili Hristiyan feminist teolog'dur. "Sexism and God-Language (Cinsiyetçilik ve Tanrı Dili) adli eserinde erkeğe olduğu kadar kadına da ilahi vasıf getirmeye çalışmaktadır. Hristiyanlık kültüründe Tanrı ve

[175] Yvonne Yazbeck Haddad ve John L. Esposito (der) 2002, *Daughters of Abraham:Feminist Thought in Judaism, Christianity, and Islam*. Gainnesville: University Press of Florida. s, 66-68

[176] Denise Lardner Carmody, *Women and World Religions.* New Jersey: Prentice Hall, 1989. s, 181.

Tanrıça imajından ziyade sosyal hiyerarşi ve ataerkil kuralları güçlendiren eril tek tanrı modeli özümsenmiştir. Tanrı – erkek – kadın seklinde kurulan sembolik hiyerarşi içinde kadın sadece Tanrının yanında önemsiz olmakla kalmaz Tanrı ile iliksilerinde negatif bir kimlik edinir. Bu hiyerarşik düzen Yeni Ahit'te I. Korintliler 11:3,7 de desteklenmisdir. Erkek temelde askin ego ya da Tanrı imajında görülürken kadın ise ikincil, maddesel mahiyet olarak algılanmaktadır. Cinsiyet, ikililiğin (zıt karşıtlıklar, dualism) aşkınlığı ve içkinliği için temel sembol olmuştur.[177] Dişil olanı asmaya yönelik sürekli bir caba vardır. Erkeğin kadına egemen olarak tutulması aksin bir yon karşıtına ustun tutulur. Shoshana Felman'inin Luce Irigaray'in Speculum de 'autre femme (Dişil Öteki Merceği, 1974) üzerine yazdığı bir makalede "Mevcudiyet/Olmama, Varlık/Hiçlik, Doğru/Yanlış, Ayni/Öteki, Özdeşlik/Farklılık türünden karşıtlıkların mantığının… aslında ince bir hiyerarşi mekanizması" olduğunu söyler; " bu mekanizma, 'olumlu' kutbun tek başına değer kazanmasını… ve buna bağlı olarak tüm 'olumsuzluğun' baskıcı bir bicimde ikincil kılınmasını, farklılığın kendisinin denetlenmesini sağlar".[178]

Ruether'e göre Eril tek tanrıcılık sosyokültürel devrimin aracı olmuştur. Eski mitlere göre Tanrılar ve Tanrıçalar fiziksel-maneviyat gerçeğinin temelini oluşturmakta idi. Ataerkil dinler, dişil olan doğaya karsı ego-bilincinin tarihte belirmesiyle ortaya çıkmıştır. Ataerkil dinlerin gelişmesi ana-tanrıca simgesinin reddini gerektirmiştir. Bu sebeple Tanrı hem eril hem de dişil bir karaktere sahiptir. Tanrının dişil tarafı özellikle Kutsal Ruh

[177] Rosemary Radford Ruether, "Sexism and God Language" Judith Plaskow and Carol P. Christ (der),1989 *Weaving the Visions: New Patterns in Feminist Spirituality*, New York: HarperSan Francisco. s, 152.
[178] Shoshana Felman, "Women and Madness: the Critical Phallcy," *Diacritics 5*, no.4 (winter 1975):3. Josephine Donovan, *Feminist Teori*, Cev, Aksu Bora, Meltem Agduk Gevrek ve Fevziye Sayilan Istanbul:Iletisim Yayincilik. s,251.

(Holy Spirit) ile betimlenmelidir. Ruether, iki eril ve bir dişilden oluşan yeni bir Teslis anlayışının inşa edilmesi gereğine inanır. Böyle bir Tanrı anlayışı antrosentrik ya da eril hâkimiyet perspektifinden uzaklaşmış olur.[179]

Ruether'e göre feminist teoloji ikililik tabiatını reddetmelidir. Özgürlüğü ifade eden varoluşun antitezi olmaktan ziyade temelini oluşturan yeni bir oluşumla kitleler halinde yola çıkmayı gerçekleştirmelidir. Ona göre, Ataerkil hiyerarşik toplumun kurucusu olmayan (The God/ess) Tanrı/ca varoluşun temelidir. Bu dünyanın doğaya yabancılaşması Tanrı/ca'ya başkaldırma sonucunda oluşmuştur. Yeni varoluş sosyal ilişkileri çarpıtan ikililik modelini yeniden inşa etmeye uğraşmakla birlikte uzaklaştığımız özümüzün altında saklı kalmış hakiki benliğimizi de ortaya çıkarmaktadır.[180] Ruether, kadın ve erkek dilsel terimleri içeren, yazıya dökülmüş yeni bir Tanrı/ca sembolü geliştirmiştir.[181]

Ruether'in analizine göre Tanrı sadece maskelen dilsel terimlerle değil ayni zamanda feminen dil terimleri ile de tanımlanmalıdır. Toplumun ataerkil ikililik düzenini içinde barındırmayan yeni bir Tanrı/ca sembolüne ihtiyaç duyduğunun ivediliğini ifade eder. Mary Daly ise, *Beyond God the Father* (Tanrı Babanın Ötesinde) adli eserinde Ruether'in analizinden öteye giden cinsiyetçi yaklaşımı içinde barındırmayan, Tanrı fikrini reddeden farklı bir toplum anlayışı sergilemektedir.

Daly, Hristiyanlığı baskıcı yapan sadece cinsiyetçilik değil, Tanrının baba ve eril Isa sembolü olduğu ifade etmektedir. Cinsel sosyal sınıf, kadın ve erkeğe hatalı kimliklerin verildiği

[179] Rosemary Radford Ruether, "Sexism and God Language" Judith Plaskow and Carol P. Christ (der),1989 *Weaving the Visions: New Patterns in Feminist Spirituality*, New York: HarperSan Francisco. s, 154.
[180] Rosemary Radford Ruether, "Sexism and God Language" Judith Plaskow and Carol P. Christ (der),1989 *Weaving the Visions: New Patterns in Feminist Spirituality*, New York: HarperSan Francisco. s, 161.
[181] Ursula King, Women and Spirituality. London: Macmillian, 1989. s, 176.

ideolojilerin arkasında saklıdır. Ataerkil din, Tanrının lütfü olarak ihsan edilmiş vesveselerin ebedileşmesi için hizmet etmektedir. Bu sistem ilahi düzene göre tanıtılmaktadır. Teolojinin tüm kavramsal sistemi ve ahlak kuralları cinsiyetçi toplumun çıkarlarına hizmet eden ataerkil yönetim düzeni altında gelişmiştir. Daly'e göre, Kadınların devrimi ontolojik, manevi bir devrimdir, cinsiyet ayrımcısı toplumun ötesini vurgular ve aşkınlığa yönelen yaratıcı eylemin kıvılcımlarını saçar. Bazılarının Tanrı dediği, mutlak anlam ve gerçekliğin araştırılmasına ilişkin her şeyle ilgilidir.[182]

Varoluşçular, Tanrı ile ilişkinin cisimleştirilmiş, somutlaştırılmış formlarını ve soyut farklılaştırılmış tanrısal imgeleri kabul etmezler. Buna göre, kişi Tanrı'yı yasamın ortasında bir Varlık deneyimi olarak, bir "Sen" olarak görmektedir.

Böyle bir gerçekliğe ancak sabitleştirilmiş, cisimleştirilmiş düşünceler ve imgeler ortadan kaldırıldığında ulaşılabilir. Bu putlar, varlığı gölgelemektedirler.[183] Mary Daly ilahi düzen içerisinde kadınları baskılayan ve Tanrı'yı temsil eden eril egemen toplumun oluşturduğu popüler Tanrı imajını reddeder. Tanrıyı bir varlık olarak nesneleştiren çeşitli teolojiler aşkınlık gerçeğini sınırlı olarak zihinde canlandırmak için kendisiyle çelişen bir yola başvururlar. Bu anlamda Tanrı, kadınları bağımlı kılan mevcut sosyal, ekonomik ve politik statükoyu meşrulaştırmak için işlev görür.[184] Ataerkil koşullar altında güçlükle kullanılabilecek olan insanoğlunun Tanrı imajında olduğu fikri geçmişe ait Tanrı tasarımının ötesinde gelişecektir. Bu süreç geleneklere karsı çıkmayı ve putların kırıldığı bir durumu kapsar. Temel put kırıcılık erkek üstünlüğünün içselleştirilmiş imgeleri ve onları

[182] Mary Daly, *Beyond God the Father: Toward a philosophy of Women's Liberation.* Boston:Beacon Press, 1985, s,3-6.
[183] Josephine Donovan, *Feminist Teori*, Cev, Aksu Bora, Meltem Agduk Gevrek ve Fevziye Sayilan Istanbul:Iletisim Yayincilik. s, 240.
[184] Mary Daly, *Beyond God the Father: Toward a philosophy of Women's Liberation.* Boston:Beacon Press,1985, s,19

besleyen kültürel kurumlardan kovma düzeyinde yapılacaktır. Kadınlık devrimi Ötekilik statüsünden kurtulduğu zaman yeni bir bilinç geliştirebilir ve varlığını kanıtlayabilir.[185] Bu süreçte kadınlar varlık olarak kendilerini ortaya koyma fırsatı kazanırlar. Cinsiyetçi dünyada hiçbir menfaati olmayan kadınların marjinal varoluşu, insan figüründe sembolize edilmekten öteye gecen Tanrının ne anne, ne baba ne de oğul olmadığı bilgisine ulaşmaktadır. [186]

Özgürleştirme teolojisi ilk olarak James Cone tarafından bir siyah teoloji olarak ifade edilmiş ve daha sonra Latin Amerika köylülerine, kadınlara ve diğer bastırılmış gruplara uygulanmıştır. Özgürleşmenin ortaya çıktığı süreç, egemen kurum ve ideolojilerin baskı altına alınan gruplara zorla kabul ettirdiği Ötekiliğin reddedilişidir.[187] Özgürleşme, daha fazla özgürlüğe ulamsak için devam eden bir süreçtir. Ayni zamanda feminist teolojinin önemli konularından biridir. Daha fazla özgürlüğü neden ve niçin istemek sorusuna feministler farklı cevaplar vermektedirler.[188] Özellikle Letty M. Russell özgürleştirme teolojisini "insanlaştırma" mücadelesi olarak yorumlamaktadır.

Russell özgürlük için verilen mücadelenin herkes için farklılık arz ettiğini ve bireylerin bulundukları ortamlarla yakından ilişkisi olduğunu ifade etmektedir. Örneğin, üçüncü dünya ülkesi kadını özgürlük hedefleri arasında ırkçılığın ve cinsiyetçiliğin getirdiği dezavantajları sıralayacak ya da Hint kadını bu hedefleri görücü usulü evlilik, yeterli beslenme, çocuğu için eğitim ve kocası için is fırsatı olarak yansıtabilir. Öte taraftan diğer bir kadın özgürlüğü kendisi olmak ve kabul görmek için tercih edebilir. Bu sebeple özgürleştirme her durumda, her

[185] Daly, a.g,e, s,29.
[186] Daly, a.g.e, s, 97.
[187] Josephine Donovan, *Feminist Teori*, Cev, Aksu Bora, Meltem Agduk Gevrek ve Fevziye Sayilan Istanbul:Iletisim Yayincilik. s, 246.
[188] Ursula King, Women and Spirituality. London: Macmillian, 1989. s, 200.

kültürde, her alt-kültürde insanların kurtarılması için özlem duydukları farklı şeylerdir. Ancak baskı altındaki gruplar ne şekilde olurlarsa olsunlar temel hedefleri baskıdan kurtulmak olur.[189] Bu nedenle siyah teoloji, siyahları özgürleştirmenin teolojisidir. Siyah insanların beyaz ırkçılıktan kurtulması ve onaylanmasıdır.[190]

Ataerkillik ve sömürgecilikten kurtulabilmek için tüm insanların kendilerine özgü kültürlere sahip olduğunu kabul etmek gereklidir. Çünkü tüm insanlar düşünme ve yorumlama yeteneğine sahiptir. İnsanların yapması gereken tek şey bulundukları dünyada sadece kader ve görünmeyen güçler tarafından yönlendirilen nesneler olmadıklarını ve kendilerinin özne olduğunu kavramalarıdır. Russell, özgürleştirme surecinin temel öğelerinden birinin 'eleştirel bilincin gelişmesi' gerektiğinin önemini vurgular. Fakat eleştirel ayırt etmenin özellikle kadınlar için zor olabileceğini söyler. Çünkü kadınlar zamanlarını insanları kendileri gibi yapmak için harcamak üzere kültürlendirilmişlerdir. Böylesine uyumsuz bir rolü üstlenmek onların toplumda 'sıra dışı kişiler' haline gelmelerine sebep olmuştur. Onları bu hali kilise ya da toplum tarafından kabul edilen normlarla bağdaşmamaktadır.[191]

Kurtuluş toplumsal bir olaydır. Kadınların katilimi olmadan yeni bir toplum inşa etmek olanaksızdır. Irkçılık ve cinsiyetçilik gözetmeden insanlık için değişikliği arzu etmek gereklidir. Özgürlük bedel ödenmeden, mücadele olmadan edinilmez. Kadınlar insan olmanın ne anlama geldiğini öğrenmek için bu bedeli ödemek zorundadır. Her kadının kendini

[189] Letty M. Russell, *Human Liberation in a Feminist Perspective-A Theology* Philadelphia: Westminster, 1974 s,26-27.
[190] Josephine Donovan, *Feminist Teori*, Cev, Aksu Bora, Meltem Agduk Gevrek ve Fevziye Sayilan Istanbul: Iletisim Yayincilik. s, 246.
[191] Letty M. Russell, *Human Liberation in a Feminist Perspective-A Theology* Philadelphia: Westminster, 1974 s,35-39.

özgürleştirmesi hatta bilincini yükseltmesi yetmez, yasadıkları toplumu dönüştürmek için diğer insanlarla ortak hareket etmeyi de öğrenmek zorundadır. Bu durum güven ve eşitlik üzerine kurulmuş karşılıklı diyalog gerektirir. Özgürlüğü arayan kadınların ana hedefi; feminist olmaları, daha sonra erkeklerin feminist olmalarına yardımcı olmak ve son olarak da dünyayı dönüştürebilmek için samimi diyalogu sürdürmektir. Politik ekonomik ve sosyal açıdan cinsiyet eşitliğinin kazanıldığı bir toplumda da feministlere gerek kalmaz.[192]

[192] Ursula King, Women and Spirituality. London: Macmillian, 1989. s, 201.

3. HİNDUİZM VE KADIN

Dharmic (Hint Ahlak Kuralları) adı verilen ve Hint yarımadasında ortaya çıkan Hinduizm, Budizm, Cainizm (Jainism) ve Sikhism (Sih Dini) genellikle Hint Dinleri olarak adlandırılırlar. Bu dinler Hint yarım adasında ortaya çıkmışsa da inananları sadece bu yarım adada değil, dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşamaktadırlar[193]. Hinduizm, özellikle Hindistan ve Nepal'de yaygın olan bir dindir[194]. Hinduizm, tek bir dinin adı değildir, bünyesinde Shaivism, Vaishnavism ve Srauta gibi pek çok geleneği de barındırır. Karma ve Dharma gibi inanışlara dayanan ibadet şekilleri ve felsefesi vardır. Sabit bir görüşün değil Farklı görüş ve felsefelerin oluşturduğu bir inanç birleşimidir[195]. Yaşayan en eski din olarak kabul edilir. Yaklaşık bir milyar inananıyla Hristiyanlık ve İslamiyet'ten sonra dünyada en yaygın üçüncü dindir[196].

Hindistan, Umman denizi, Bengal körfezi ve Hint okyanusuna sınırlarıyla birlikte güney Asya'da bulunmaktadır. Zengin ve uzun tarihi ile Hindistan dünyanın en eski medeniyetlerinden birisidir. Bugün Hindistan olarak bildiğimiz bu bölgenin adi kutsal kitap metinlerinin yaradılış bölümlerinde Himalaya sıradağlarının güneyine uzanan bu geniş yarımadanın adi Bharatvarsh olarak adlandırılmaktadır. Persler 'Sindhu' nehrinin civarında yasayan halk için 'Hindu' kelimesini kullanmışlar ve Müslümanların da bu bölgeden geçerek Hindistan'a (Bharatvarsh) vardıklarında oradaki halkı 'Hindus' olarak isimlendirmişlerdir. 'Sthan'

---

[193]Adams, C. J., Classification of religions: Geographical, Encyclopædia Britannica, 2007. E.T: 04.05.2013

[194]*Merriam-Webster's Collegiate Encyclopedia*, Merriam-Webster, 2000, p. 751

[195]Georgis, Faris (2010). *Alone in Unity: Torments of an Iraqi God-Seeker in North America*. Dorrance Publishing. p. 62.

[196]"The Global Religious Landscape - Hinduism". *A Report on the Size and Distribution of the World's Major Religious Groups as of 2010*. The pew foundation. E.T: 04.05.2013

kelimesi yer, mevki anlamına geldiğinden dolayı Hinduların ülkesi Hindu-sthan olmuş ve konuşma dilinde 'sthan' 'stan' olarak telaffuz edilerek Hindustan olmuştur. Bu bölgeye İngilizler geldiğinde, yunan alfabesinde "h" harfi olmadığından dolayı 'Hindu' için 'Indu', 'sindhu' nehri için 'indus', Hindistan ya da Bharatvarshiçin 'India" kelimesini kullanmışlardır. Böylelikle Hindu ya da India zamanla yaygın kullanım haline gelmiştir.[197]

Çok kapsamlı ve geniş bir din olan Hinduizm dünya dinleri içinde en eski dini geleneklerden biridir. Hinduizm kutsal metinleri onun çeşitliliği, boyutu ve derin etkisini yansıtır. Pek çok metinler ilahi olarak söylenmiş, işitilmiş ve 3000 yıldır kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Hint kutsal metinlerini genellemek oldukça zordur çünkü bu dinin tek bir kurucusu ya da evrensel bir kutsal kitabi yoktur. Bu sebeple Hinduizm'deki çeşitliliğin boyutları daha net olarak anlaşılabilir. Hint kutsal metinleri Shruti ve Smriti olarak iki kategoriye ayrılır. Shruti (SHROO-tee) "işitilen şey" vahiy anlamına gelmektedir. Beşeri ya da ilahi bir yazarı yoktur. Eski kâhinler (Rishis – REE-shees) tarafından duyulan hakikatin yeryüzündeki görüntüsünü yansıtır. Daha sonra kâhinler sözlü iletişim sürecini başlatmış, böylece nesilden nesile aktarımı günümüze kadar devam etmiştir. Shruti Vedalar, Brahmanlar, Upanisadlar ve Aranyakaları içermektedir. Hepsi birlikte "Vedic" metinleri oluşturur. Shruti kutsal kitapları yaklaşık 2000 yıllık surede tamamlanmıştır. Smriti (SMRIH-tee) "hatırlanan şey" anlamına gelir. "Post-Vedic" metinleri oluşturur ve Shruti'nin aksine kaynağı beşeridir. Smriti'nin rolü vahiy edilen gerçeklerin sonraki dönemlere uygulanmasıdır. Smriti literatürü destan, efsane, hikâye ve kanunnameleri kapsamaktadır. Bahagavit-Gita'yi içeren Mahabbarata ve Ramayana

[197]Saraswati, Swami Prakashanad. *The True History and Religion of India: A Concise Encyclopedia of Authentic Hinduism*, Motilal Banarsidess, Delhi, 2001, s 51-52.

destanlarıyla birlikte Manu Kanunları ve Prunalar Smriti geleneğini tanımlayan kitaplardır. Ancak bu metinler Shruti metinlerinden sonra ikincil konumda olmalarına rağmen Hint kültürü ve geleneklerinde güçlü bir etkiye sahiptir.[198]

Destanlar, geçmiş dönemin felsefi ve dini öğretilerini, kralların ve soyluların kronolojisini, evrenin doğumu ve gelişimi aracılığıyla dinleyicilerinin kafasında belirli bir evren hayali oluşturan genişletilmiş anlatı şiirleridir. Ramayana ve Mahabharata didaktik destanlar olarak son şeklini alana kadar destanlar Hindistan'da, 500 yıllık bir süreyi kapsayan dönemde öncü güç olmuşlardır. Manu Kanunları ve bu iki büyük destan bu dönemin ürünüdür. İdeal kadın imajını betimleyen Mahabharata ve Ramayana destanları kadınların kocalarının uğruna katlanmak zorunda oldukları sıkıntılar ve onların sadakati üzerine odaklanmaktadır. Mahabharata destanında ideal kadın imajına çelişki arz eden kadın şahsiyetler bulunmasına rağmen Ramayana destanında betimlenen ideal kadın imajı Sita, Hindu toplumu üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Sita, Savitri ve Draupadi gibi şahsiyetler kadına yaraşır özverili ve sadakatli davranışları ile tanınırlar. İdeal monastik yaşam erkekle bağdaştırılmıştır. Buna göre bir erkeğin yaşamı dört aşamadan oluşmaktadır; öğrenci (brahmacarin), aile reisi (grhastha), orman yaşamı (vanaprastha) ve özveri (sannyasin). Yasal metinlere göre kadın ancak esinin isteği olursa ormanda ona eslik edebilir. İffetini koruyarak, özverili bir bicimde yaşamını kocasına adar ve ona hizmet eder. Bu durumda erkek kurtuluşu (Moksa) hak etmeye çalışırken kadının başlıca görevi evlilik ve yeniden yaşamı sağlama olarak anlaşılmaktadır.[199]

---

[198]Voorst, Robert E. Van, *Anthology of World Scriptures* (6th edn), Thomson Wadsworth, Belmont, USA, 2008, s 22-23.

[199]Sugirtharajah, Sharada. 'Hinduism', Jean Holm ve John Bowker (der.) *Women in Religion*, Continuum, New York, 1994, s 62-63.

RAMAYANA

Ramayana tüm Hindular tarafından sevilen bir destandır. Valmiki'ye atfedilen kral Rama'nın hikâyesidir. Ramayana destanında tanrı Vishnu Rama'nın maceralarında vücut bulduğu ifade edilir. Rama Ramayana destanîninkahramanıdır. Pek çok dillere tercüme edilen Ramayana, sahnelerde, şiirlerde, şarkılarda ve sanatta temsili ile tüm güney Asya'da yaygınlaşmıştır.[200] Rama ve Sita'nın hikâyesi Sanskrit anlatıda yaklaşık 50,000 dizedir. Destan Rama'nın doğumu, Sita ile evliliği, sürgünü, Sita'nın Ravana tarafından kaçırılması. Sri Lanka kralı, Sita'nın kurtarılması ve Ravana'nın ölümünü anlatmaktadır. Ramayana 'avatara' nın önemini vurgulayan, imparator Dasaratha'nın oğlu olarak Lord Vishnu'nun insanoğlu gibi bedenleşmesini anlatmaktadır. Ramayana 14 yıl sürgüne gönderilen kral Rama'nın hikâyesidir. Ramayana erkek üstünlüğünü gösteren ataerkil bir toplumdur. Bu destan ahlaki davranışların oluşumuna katkı sağlamaktadır. Dürüstlük, samimiyet, Rama'nın etrafındaki yoldaşlarının sevgisi ve bağlılığı, Sita'nın iffeti ve nezaketi gibi nitelikler güzel davranışlar olarak pek çok nesillere örnek olmuştur. Ramayana kadim Hindistan'ın politik, sosyal ve dini yaşamının yazıldığı dönemdeki medeniyet ve kültürünü betimlemektedir. Ramayana destanının ne zaman yazıldığı hususunda tartışmalar devam etmesine rağmen M.Ö dördüncü ve ikinci yüzyıllarda oluşturulduğu hususunda genel bir fikir birliğine varılmıştır. Ramayana'nın özgün yazarı kuzeydoğu Hindistan'da yaşadığı varsayılan şair Valmiki'dir.

Ramayana destanında anlatılan hikâye kısaca şöyledir;

Ayodhya kralı Daratha'nın dört oğlu vardır. En büyüğü Kausalya'nın oğlu Rama, Sumitra'nın oğulları Lakshmana ve Satrughna, gözde kraliçe Kaikeyi'nın oğlu Bharata'dir. Kaikeyi

[200]Lalrinawma, V.S., *Major Faith Traditions of India*, Allianz Enterprises, Delhi, 2007, s 114.

kocasından iki dilekte bulunur. İlki Rama'nın ormanda sürgüne gönderilmesi diğeri ise Rama'nın yerine Ayodhya kralı olarak oğlu Bharata'nın geçmesini ister. Her iki isteği de yerine getirilir. Rama babasının gönülsüz isteği üzerine gitmeyi kabul eder. Bir güç müsabakasınd akazandığı fedakâr karısı Sita, küçük kardeşi Lakshmana ile kenti terk ederler. Sürgünden az sonra babası Dasaratha kederinden ölür. Bharata tahta çıkmayı reddeder ve Chitrakut'ta kalan Rama'yı bulur ve dönmesi için ona yalvarır fakat Rama kabul etmez. Bharata Ayodhya döner ve Rama'nın sandallarını tahta koyar ve onun yokluğunda ülkeyi vekil hükümdar olarak yönetir. Rama, Sita ve kardeşi Lakshmana Panchvati'ye vardıklarında kendilerine bir baraka yaparlar. Lakshmana Ravana'nın kız kardeşi Surpanakha'yı yaralar. Haberi alan Ravana Sita'nın güzelliğinden etkilenir ve geyik kılığına girerek ilk önce iki kardeşi barakadan uzaklaştırır ve Sita'yı kaçırır. Rama ve kardeşi Sita'yı bulmak için maymunlardan yardım alır. Rama ilk önce durumu kendisi gibi olan maymun Sugriva'ya yardımcı olur ve daha sonra Sugriva, maymunlarını Sita'yi araması için gönderir. Kutsal maymun Hanuman ve diğerleri Sita'yı aramak için güneye yönelirler. Çevresi korumalarla çevrilmiş Asokovan'da Sita'yı bulurlar. Fakat Hanuman Ravana'nın oğlu tarafından yakalanır, öldürülmek yerine cezalandırılır, ancak Hanuman kaçar ve eve döner. Sita'nın nerede olduğuna dair Rama'yı bilgilendirir. Uzun savaşlar başlar. Ravana'nın oğlu, Indrajit Rama'yı ve kardeşini yaralar. Sonunda Rama onu da babası Ravana'yı da öldürür ve Sita'yı kurtarır. Rama Sita'nın iffeti konusunda kararsızdır ve onu terk etmeye karar verir. Sita masumiyeti ve faziletini kanıtlamak için Lakshmana'ya ateş hazırlamasını söyler. Korkusuzca ateşin içine girer. Bu durumdan sonra Rama Sita'yı kabul etmiş olsa da Ayodha'ya vardıklarında Sita'nın iffeti konusundaki söylentiler devam eder. Rama isteksizce Sita'yı sürgün eder. Sita Rama'nın ikiz oğullarını doğurduktan sonra bu dünyadan ayrılır.[201]

[201]Lalrinawma, V.S., *Major Faith Traditions of India*, s 143.

Rama öyküsünü oldukça farklı anlatımıyla birlikte farklı yorumlarda bulunmaktadır. Ancak pek çoğunda işlenen tema dharma'dır. Hinduizm'de dharma düzen, yasa, görev ve gerçeği ifade eden önemli bir kavramdır. Erkeklerin toplumsal sınıflarına göre kendi dharma'larını gerçekleştirmeleri beklenir. Toplumsal düzenin ve insanlarla tanrılar arasındaki ilişkinin sürdürülmesi için her bireyin kendi sınıfındaki dharma sorumluluğunu yerine getirmesi beklenir. Hindu toplumunda en önemli şey bireyin arzularından çok toplumun doğru düzenlenmesidir. Kadınlar için bu görevin bir düzene bağlandığı başlıca metin Manusmriti'dir. Valmiki'nin Ramayana'sında tüm karakterlerin karar ve eylemleri boyunca sürdürülen dharma'ya tanıklık ederiz. Her biri ait oldukları toplumun doğru yönetilmesi için eylemlerini kendi çizgilerinde gerçekleştirirler. Sita'nın davranışı ve Rama'yla ilişkisi dharma'nın canlandırılması hususunda önem arz eder. Sita bir eş (stri-dharma) olarak Rama'ya bağlı, iffetli ve sorumluluk sahibi bir kadın olarak görevlerini yerine getirir.[202]

Rama'nın sadık eşi Sita sürgünde eşinin yanında olmayı tercih eder. Sürgüne giderken Rama onu caydırmak istese de bir kadının yeri kocasının yanıdır düşüncesi ile ondan ayrılır. Kral Ravana Sitayı kaçırıp sarayında tutsak eder ve onunla evlenmek ister ancak Sita Rama'ya sadakati noktasında sebat eder. Rama Sitayı kurtardığında her ne kadar onun iffeti ve sadakati konusunda emin olsa da kendi kişisel düşüncelerini bir yana bırakarak beklenmedik bir karar alır ve onu terk eder. Zira toplumun düşüncesine göre bir başka erkeğin evinde kalarak zaman geçiren bir kadın kabul edilemez anlayışı daha üstün gelir. Ayrıca Rama'nın Sita'yı terk etme düşüncesi, onun kişisel ıstırabına rağmen ideal kral olma (rajadharma) düşüncesi ile yakından ilişkilidir. Onuru söz konusu olduğundan dolayı Sita suçsuzluğunu ve

[202]Kim Knott, Hinduizmin ABC'si cev. Medet Yolal, Kabalci Yayinevi, Istanbul 2000, s. 71-72

iffetini kanıtlamak için ateşle yargılanmaya maruz bırakılır. Ateşten zarar görmeden kurtulması onun iffetini doğrulamaktadır. Bu olaydan sonra Rama ile tekrar bir araya gelir. Ancak ateş sınavına rağmen toplumun Sita'yı kabul etme hususunda tereddütlü olduğunu gören Rama, Sita'nın hamile olduğunu bile bile onu tekrar terk eder. Karısının masumiyetini bilmesine karşın toplumsal düzen onun öncelikli görevi olur. Sita, Valmiki'nin ormandaki kulübesine gider ve orada ikiz çocukları Lava ve Kusa'yı doğurur. Akabinde ilk defa kendi için bir karar alıp Toprak Anaya onu alması için yalvarır ve sonuçta bulunduğu dünyadan ayrılır.[203]

İtaatkâr kadın rolü ile ortaya çıkan Sita'nın ataerkil değerleri desteklediği anlaşılmaktadır. O, kocasına bağlı, iffetli, fedakâr ve ideal bir eştir. Ateşle yargılanıp masumiyetini kanıtlamasına rağmen kocası tarafından kabul edilmeyen Sita, yine de kocasını suçlamaz. Geçmiş yaşamında bu davranışı hak edecek bir hata yaptığını düşünür. Bu nedenle kocasına büyük bir anlayış ve bağlılık gösterir.[204]

Bütün Hindular ve dünya genelinde pek çok kişi tarafından bilinen Ramayana destanı iki bin beş yüzyıldan fazla bir süredir sürekli tekrarlanır ve anlatılır. Hindu çocuklar bu destanı ebeveynlerinden ya da akrabalarından dinleyerek öğrenirken, okula giden çocuklar ise Divali festivali sırasında öğrenirler. Köylüler öykü anlatıcılarından işitir veya halk tiyatrosu (ramlila) ve kukla gösterilerindeki temsillerde görürler. 1987 yılında pek çok kişi arasında dindarlığı ve hatta sinirli bir sure için ulusal birlik duygusunu esenleyen Ramayana destanı her Pazar dizi olarak yayınlanmış ve 80 milyon izleyici karşısına geçmiştir. Kimi izleyiciler dizinin geniş bir kitleye dinsel ve ahlaksal

[203]Sugirtharajah, Sharada. '*Hinduism*', Jean Holm ve John Bowker (der.) *Women in Religion*, Continuum, New York, 1994, s 63-64

[204]Marianne Ferguson, Women and Religion, Prentice Hall, New Jersey 1995, s.38-39

konuları ulaştırmasından dolayı övgüyle bahsederken, kimileri ise aşırı duygusallığına, cinsiyet ayrımcılığına, ince ayrıntıların yoksunluğuna ve abartılmış olduğundan dolayı eleştirmişlerdir.[205]

Fakat Bazı feministler uzun ıstırap döneminden sonra kendini feda eden rol model Sita figürünün kadınlar için kısıtlayıcı ve hatta tehlikeli bir model teşkilettiğini düşünmektedirler. 1998'de Kamla Bhasin ve Ritu Menon gibi tanınmış feministler televizyonda yayınlanan ve yaygınlaşan Ramayana dizisinin ideal kadın karakteri Sita'nın arka planında Sati (dul yakma) geleneğinin bulunduğunu vurgulamışlardır. Onlara göre bu dizi erkek hâkimiyeti ideolojisini yaygınlaştırmakta ve her evde kadına karşı sesiz bir şiddet uygulamaktadır.[206]

Hindu bir kadın için kocasının ölümü felakettir. 19. yüzyıla kadar devam eden sati ya da suttee geleneği kadının ölen kocasının cenaze töreninde kocası ile birlikte yakılma ritüelidir. Geleneksel inanca göre, kocasının yakıldığı odun yığınında kendisini yakarak kurban eden gelecek yaşamda kocası ile birlikte olma fırsatını edinmekle birlikte aile için pek çok mükâfatı da garantilemektedir. Öyle ki kadınlar için Sati olmak büyük bir onur olarak nitelendirilir. Eğer ölen erkek sahip olduklarını –karısı da dâhildir- yanında götürürse gelecek yaşamında mutlu olacaktır. Bu şekilde kendilerini feda eden kadınlar kocalarına büyük bir mutluluk vermiş olurlar. Böylece kendilerini feda eden kahraman kadınların hikâyesi nesilden nesile aktarılır ve Tanrıça olarak nitelendirilir. 1829 yılında yasaklanmış olmasına rağmen, gazeteler çağdaş toplumlarda özellikle kırsal kesimde bu uygulamanın halen devam ettiğini açıklamaktadır.[207] Sati'nin

[205]Kim Knott, Hinduizmin ABC'si cev. Medet Yolal, Kabalci Yayinevi, Istanbul 2000, s. 66-67
[206]Heidi R. M. Pauwels, *The Goddess as Role Model*, Oxford University Press, New York 2008, s. 8
[207]Marianne Ferguson, Women and Religion, Prentice Hall, New Jersey 1995, s.96

gerçekleştirildiği alan her zaman kutsal sayılır. Sati inanışı kaynağını mitik bir öyküden alır. Söz konusu öyküye göre Sati büyük tanrı Shiva'nin eşidir. Sati'nin babası Shiva'yi sürekli hor görür ve küçümser. Sonunda çok öfkelenen Sati kendini ateşe atar ve kocasının onurunu kurtarır. Shiva eve döndüğünde karısının yanmış cesedini bulur ve büyük bir acıyla kucağında ölmüş karısını amaçsızca taşır. Geçtiği her yere Sita'nın vücudunun parçaları düşer. Daha sonra bu kutsal bedenin parçalarını onurlandırmak üzere tapınaklar inşa edilir. Ritüel olarak Sati geleneğinin teolojik anlamı oldukça önemlidir. Kocasının itibarini zedeleyen hakarete katlanmaktansa kendisini ateşe atmayı tercih eden sadakatli bir eşin yüceliği ön plana çıkarılmaktadır. Günümüzde bu uygulama yasaklanmasına rağmen bazı bölgelerde halen uygulanmaktadır. Zira yasalardan ziyade pratikte geleneklerin hâkimiyeti söz konusudur. Sati uygulamasını kabul etmeyen kadın dul olarak yaşamayı tercih eder. Geleneklere göre Hindu dul kadınlar tekrar evlenemez ve yaşamlarının geri kalan kısmında beyaz bir sâri giyerler. Güney Asya'da beyaz matemin rengidir. Evde en ağır işleri yapmakla sorumludur ve aile halkı ile yemek yemesi yasaktır. Dul kadına tehlikeli, uğursuz ve meymenetsiz gibi negatif nitelikler atfedilir. Düğünlere katılması ya da hamile bir kadının etrafında bulunması yasaktır.[208]

Sati geleneğinin kaynağını aldığı mitolojik öyküde anlatılan Sati figürü ile Ramayana'da anlatılan Sita figürünün sergiledikleri eylemlerden dolayı özdeş durumda oldukları anlaşılmaktadır. Sati kocasının onurunu kurtarmak için kendisini ateşe atmayı yeğlemiş ve sadakatli bir eş olarak ön plana çıkmıştır. Ramayana da ise Rama karısının masumiyetini bilmesine karşın toplumun düzenini devam ettirmek öncelikli görevi olduğundan dolayı bir kral olarak kendi dharma'sını yerine getirmeye ve ona göre hareket etmeye çalışmıştır. Bu nedenle Sita toplumun önünde kocasına olan sadakatini göstermek için ve onun

[208]Mark W. Muesse, *The Hindu Traditions*, Fortress Press, USA 2011, s. 92-93

onurunu kurtarmak için ateşle yargılanmayı kabul etmiştir. Olaylar farklılık arz etse de her iki durumda toplumun kadınlarda görmek isteyeceği uysallık, itaatkârlık ve sadakatin kusursuz bir örneği olarak öne çıkarılan tema aynı olmuştur.

MAHABHARATA

Ulusal bir destan olan Mahabharata Hindu edebiyatının dev bir şaheseridir. Mahabharata "Büyük Bharata" savaşını anlatır. Destanın konusu Pandvas ve Kauravas arasında geçen muazzam güç mücadelesini dile getirir. Mitolojik kapsamı ve edebi değeri açısından son derece zengindir. Erdemli ve kötü davranışları betimleyen Mahabharata destanı iç içe geçmiş aşkların, savaşların, entrikaların hikâyesidir. Yüzyıllar boyunca yaşanan gelenekleri, dini pratikleri ve mitleri içerir. Dolayısıyla, Hint yaşamının aynasıdır diyebiliriz. Yaklaşık 100 beyitten (slokas) oluşan bu muazzam eser 18 bölümden (parvan) oluşur ve her bölüm kendi içinde tekrar parçalara ayrılır.

Mahabharata destanında Prenses Savitri ve Draupadi şahsiyetleri sadakatli ve iffetli kadın rollerine örnek teşkil etmektedirler. Prenses Savitri ideallerini gerçekleştirirken olağanüstü metanet ve sebat gösterdiği gözlemlenmektedir. Eşi Satyavan'nın bir yıllık ömrünün olmasına rağmen onu eş olarak tercih etmiştir. Ölüm efendisi Yama Satyavan'ı almak için geldiğinde ona tekrar hayat vermesi için yalvarmıştır. Yama onun fedakâr bir eş olarak davranmasını övgüyle karşılamış fakat Satyavan'nın yaşama dönmesi hususunda razı olmamıştır. Savitri eşi öldüğünde kendisinin kadınlık görevinin sona ermeyeceğini ifade ederek eşine evlatlar vermesi konusunda Yama'yı ikna etmeyi başarmıştır. Sonuç olarak Savitri eşi ile tekrar bir araya gelmiş ve ona oğullar vermiştir. Bu öyküde Savitri'nin sadakatine vurgu yapılırken aynı zamanda eşi olmayan erkeğin güçsüzlüğüne de vurgu yapılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, ölümsüzlüğü

yenmek ya da başarabilmek için erkeğin bir 'Sakti' ye (kadın bilinci ve gücüne) gereksinimi olduğudur. [209]

Mahabharata destanında Draupadi önemli bir farklılık arz etmektedir. Draupadi beş Pandava kardeşlerle evlidir. Hindistan'da tek eşlilik ideal bir norm olarak algılanmasına rağmen çok eşlilik ve birden fazla evlilik belirli bölgelerde bilinmemektedir. Draupadi'nin birden fazla erkekle evliliği öykünün temel konusu değildir. Kral Draupada'nın kızı Prenses Pancala güzellik yarışması düzenler ve Padava kardeşlerden birisi Draupadi'yi bu yarışmada kazanır. Pandava kardeşler Brahman dilenciler olarak yapılan yardımları aralarında paylaşarak yaşarlar. Yarışmadan sonra ormandaki evlerine döndüklerinde annelerine yârdim kazandıklarını anlatırlar. Anneleri Kunti ne kazandıklarına bakmadan paylaşmalarını söyler ve böylece beşkardeş annelerinin dileğini yerine getirirler. İdeal bir eş ve kraliçe olan Draupadi hem özel alan hem de kamusal alanda görülebilmektedir. Dinamik ve sadakatli bir eş olarak kocalarının tüm mal varlıklarını kumarda kaybetmelerine rağmen onların yanından ayrılmamış, onları rahatlatmak ve avutmakla kalmamış aynı zamanda şevkleri kırıldığı zaman onları ayakta tutmaya çalışmıştır.

Genelde ataerkil kültürde kadınların rolü erkekler tarafından tanımlanır ve yorumlanır. Destanlarda her ne kadar ideal kadın imajı aristokrat sınıfa ait olsa da deneyimleri Hint toplumunda yaşayan tüm kadınlara atfedilir. Bu imaj bazı kadınlar tarafından büyük rahatlık olarak algılanırken diğerleri tarafından özgürlüğün kısıtlanması olarak değerlendirilir. Destanlarda da görüldüğü üzere kimi kadınlar alıcı olmaktan ziyade sürekli verici konumundadır. Saadet ve mutluluk anlayışları eşlerinin başarılı olabilmesi için sağladıkları destek ve teşvik olarak algılanır. Hint kadınları arasında oruç ve adakların eşlerini ve

[209]Sugirtharajah, Sharada. '*Hinduism*', Jean Holm ve John Bowker (der.) *Women in Religion*, Continuum, New York, 1994, s 65.

çocuklarını koruyacağı inancı oldukça yaygındır. Hatta evli olmayan genç bir kadın bile uygun bir eş ile evlenebilmek için oruç tutar. Bağlılık ibadette direkt Tanrı'ya yöneltilirken evlilikte kocaya yöneltilir.[210]

Mahabharata destanının Shanti Parva bölümünde filozof kral Janaka ile Sulabha'nın cinsiyet ayrımı konusunda tartışmaları betimlenir. Sulabha, modern araştırmacıların ve feminist çalışmaların gözden kaçırdığı önemli bir kadın figürdür. Sulabha Brahman değil fakat kadın bir dindardır (rishika). Kral Janaka gibi o da savaşçılar (Kshatriya) toplumuna aittir. Sulabha ve Janaka gibi figürlere epik ve Puranik dönemlerde olduğu kadar Vedik metinlerde de rastlanmaktadır. Rigveda Samhita'nin Saulabha Shakta figürü ona dayandırılır. Mahabharata destanında pek çok karakter kurtuluş için kadının kendisini kocasına adaması şeklindeki genel kanıya hizmet ederken Sulabha bu yaygın görüşe tezat teşkil etmektedir. Sulabha kadın ve erkek arasında aslında hiç bir fark olmadığını ve kadının da erkek gibi kurtuluşu hak edebileceğini anlatmaya çalışmıştır.[211] Kral Janaka kadının erkeğe tabi olması konusunda ısrar ederken Sulabha felsefi çıkışlarıyla itiraz etmiştir. Sakrit dilinde Atman (öz/ruh) cinsiyetsizdir ve tüm varlıklar için aynıdır. Janaka Sulabha'ya kim olduğunu sorar. Sulabha su damlacığının toz zerrecikleri üzerine düşüp kaynaştığı gibi diyerek bilgece karşılık verir ve daha sonra varoluşun prensipleri, bilinç ve aklın doğasını betimler. Sulabha aşağıdaki açıklamalarıyla kral Janaka'yi pes ettirir. Bedenin hücreleri sürekli değişim içindedir. Ölür, yeniden doğar. Fakat bu anlık değişimler lambadaki alevin değişimi gibi hiç kimse tarafından algılanmaz. Bu değişiklik bireyin özünde de farklılık yaratır. Bu nedenle sürekli hareket halinde olan öz ya da atman için genel yargıya varılamaz, cinsiyet ayrımı gibi sınırların içine hapsedilemez. Sulabha kendi bedeninin Janaka'dan farklı olduğunu

[210]Sugirtharajah, Sharada. '*Hinduism*', s 67.
[211]Ruth Vanita, *Gandhi's Tiger and Sita's Smile: Essays on Gender, Sexuality and Culture*, Yoda Press, New Delhi 2005, s.14-18

fakat özlerinin (atman) aynı olduğunu açıklar. Janaka Sulabha'nın mantıklı sözlerini yorumlayamadığından dolayı kendi gerçeğinin sessizliğine gömülür.[212]

Mahabharata ve Ramayana destanlarında belirgin bir şekilde damada çeyiz parası (drahoma) verildiği anlatılır. Pandava kardeşler ile Draupadi'nin evliliğinde, kral Drupada Pandava kardeşlere oldukça yüklü drahoma vermiştir. Her bir damada yüzlerce at, fil, güzel ve çekici hizmetçi sunulmuştur. Ramayana destanında ise kral Janaka her bir damadına inek, battaniye, inci ve hizmetçi gibi muazzam hazineler sunmuştur.[213]

Drahoma geleneği Hint toplumunda gelinin ailesi tarafından erkeğin ailesine sunulan gerekli para veya mülktür. Bu evlilik Brahma evliliğinin betimlemelerini içeren dharma literatüründe de yer almaktadır. Gelinin ailesinin damadın ailesine hediyeler vermesi oldukça yaygındır. Fakat en büyük hediye "bakirenin hediyesi" (kanyadan) yani yeni gelinin kendisidir. Günümüzde halen pek çok evlilik aileler tarafından düzenlenmektedir. Gelecekte gelinin yaşamını garanti altına almak için erkeğin ailesi karşı taraftan oldukça zengin hediyeler beklemektedir. Çoğu zaman yapabileceklerinden daha fazlası istenmektedir. Sonuç olarak yerine getirilemeyen istekler yerini drahoma ölümlerine terk etmektedir.[214] Hindistan'da 20 Mayıs 1961 yasasıyla drahoma yasaklanmıştır. Bu yasaya göre herhangi biri çeyiz parası alır ya da verirse beş yıldan az olmamak kaydıyla mahkûmiyetine ve 15 bin rupiden az olmamak kaydıyla para cezasına çarptırılmasına karar verilmiştir.[215] Daha önce üst kast topluluklarıyla sınırlı olan drahoma daha sonra evlendirme giderleri

[212]Ruth Vanita, *Gandhi's Tiger and Sita's Smile: Essays on Gender, Sexuality and Culture*, s. 20-26
[213]Ram Padarth Sharma, *Women in Hindu Literature*, Gyan Publishing House, New Delhi 1995, s. 97
[214]James G. Lochtefeld, The Illustrated Encyclopedia of Hinduism, The Rosen Publishing Group, New York 2002, s.203
[215]The Dowry Prohibition Act, 1961, Universal Law Publishing, New Delhi 2011, s.5

yıldan yıla artan yaygın bir gelenek haline gelmiştir. Toplumun karşı olmasına rağmen uygulama devam etmiştir. Evlilikten sonra erkeğin ailesi karşı taraftan sık sık para ve mal talebinde bulunmuş ve sonunda şiddete başvurulmuştur. Bir kocanın başka bir drahoma daha elde edebilmesi için tekrar evlenmesi gerekmektedir. Bu nedenle özgür kalabilmek için ya eşlerini yakarak katletmişler ya da onlara kötü davranarak intihara sürüklemişlerdir: 'Yanarak ölen kız' (The Hindu, 16 Şubat 1995); 'Drahoma tacizinden sonra ev kadını hayatına son verdi' (The Deccan Herald, 20 Kasım 1994).[216]Artan oranda ölümler meydana gelmektedir. 1988 yılında ölüm sayısı 2,209 iken 1989 yılında bu oran ikiye katlanarak 4,006 olmuştur. Bu rakamlar sadece kasaba ve şehirleri kapsamaktadır. Köylerde vuku bulan drahoma ölümlerinin çok azı gün ışığına çıkmaktadır. Derinlemesine yapılacak bir araştırma ile bu rakamların bugün rapor edilen sonuçtan daha fazla olması muhtemeldir. Ayrıca drahoma cinayetlerini mutfak kazasından ayırmak da oldukça zordur. Bazı drahoma kurbanlarının hem eğitimli hem de iş sahibi oldukları göze çarpmaktadır.[217] 1983 yılında drahoma yasası düzeltilmiş, cezalar daha da ağırlaştırılmıştır. Ancak 1986 yılında The Times of India gazetesinin manşetlerine "Cinsiyet Testleri Geliştikçe Kürtaj Bollaştı" gibi başlıklar yayınlanmıştır. Aynı yıl Bombay'da yapılan bir araştırmada biri dışında hepsi kız olan 8.000 fetüsün alındığını göstermiştir.[218]

MANU KANUNLARI

Yasal metinler (Dharmasastras) M.S ilk iki yüzyılda Brahman erkekler tarafından oluşturulmuştur. Kadınlar konusunda çelişki arz eden Manava Dharmasastra ya da Manu Kanunları efsanevi yazarı bilge Manu'ya dayandırılır. Bu kanunnamelerde

[216]Kim Knott, Hinduizmin ABC'si, s. 126
[217]Parabhati Mukerjee, *Hindu Women Normative Models*, Orient Longman, Calcutta 1994, s. 114
[218]Kim Knott, Hinduizmin ABC'si, s. 127

kadın sosyal sınıfına ve kökenine bakılmaksızın en düşük konumda sınıflandırılmıştır. Dinsel açıdan kirli kabul edilmiş ve kutsal mantraları okumaktan alıkonulmuştur.[219] Kadına yaklaşımları hususunda yasal metin yazarlarının derin bir çelişki ifade ettikleri göze çarpmaktadır. Kadın bir taraftan Tanrıça olarak yüceltilirken diğer taraftan ayartıcı ve baştan çıkarıcı olarak görülmektedir. Kocasına sevgisi ve sadakati övülmekte aynı zamanda bu değerlerden yoksun olduğu ifade edilmektedir. Kadının erkeği bastan çıkaran bir doğası vardır, erkeği arzularının tutsağı yapabilir bu nedenle ihtiyatlı davranılmalıdır.[220]Bir taraftan yüceltilen diğer taraftan şahsiyetsizleştirilen kadınının annelik rolüne saygı duyulmakla birlikte cinselliği erkeğin manevi arayışına engel olarak görülmektedir. Cinsellik ve aşk Hint sanatında mistik çağrışımları ifade ederken yasal metinlerde erkeğin dini arayışına engel teşkil etmektedir. Manu'ya göre kadınlar yaşamları boyunca erkeğe tabi olmalıdır. Yüksek kastta bulunan bir kadın bile bağımsız hareket edemez, erkek otoritesi altında olmalıdır. Erkek hâkimiyeti altında yaşam süren bir kadın erdemli davranışından dolayı öldükten sonra da ödüllendirilecektir.[221]

Vedik toplum sosyal tabakalara ayrılmıştır. Kast sistemi (jati) Brahmanlar, Asiller ve Savaşçılar (rajanya, ksatriya), Tüccarlar (Vaishyalar) ve hizmetkârlar (Serfs Sudra)'dan oluşur. Bu dört sınıfın dışında Dalit (dokunulmazlar) tuvalet ve sokak temizliği gibi islerden sorumludur. İlk üç sınıf "iki kere doğanlar" olarak adlandırılır. Sadece onlar Veda'ları dinleyebilir ve öğrenebilir. En alt sınıf Sudralar ilk üç sınıfa hizmet etmekle yükümlüdürler. Bir birey bağlı olduğu kastta doğar ve kendi kasti içinde

[219]Manu 9:18 Buhler, George (cev) *The Sacred Books of the East*, vol. XXV. www.sacred-texts.com 28.02.2013
[220]Manu 2:213-214
[221]Gavin D. Flood, *An Introduction to Hinduism*, Cambridge University Press, New York 1996 s. 66

yapmakla yükümlü olduğu kendi sorumluluklarını(Svadharma) yerine getirmek zorundadır. Bu sorumlulukların yapılmaması kötü olarak (adharma) görülür ve günaha sebebiyet verir. Kişilerden beklenen ait olduğu sınıfın (Varna) gereklerini yerine getirmesidir. Kast sistemi Manu zamanında da etkisini devam ettirmiştir.[222]Bu sosyal yapıda kadınlar hangi sınıfa tabi olursa olsun Sudra statüsünde görülmektedir. Surdalar ve kadınlar dini ritüellere dâhil edilmezler. Örneğin Manu'nun bedene yönelik temizlenme faaliyetlerinde bile bu ayrım göze çarpmaktadır. İlk üç sınıf ağızlarını temizlemek için üç kez su alırken kadınlar ve sudralar bu işlemi bir kez yapmalıdır.[223]Manuya göre hiçbir kadın evini bırakıp sofu olamaz.[224] Onlar her zaman kontrol altında olmalıdır.

Ataerkil Hindu kültürünün temel inançları kadınların itaatkârlığını destekler niteliktedir. Hinduizm'in kutsal metinleri tekrar dünyaya gelme döngüsünden kaçmak ve kurtuluşu (mosha) hak etmek açısından gereklidir. Ancak bu kutsal metinler sadece erkeklere tahsis edilmiştir. Erkek olarak dünyaya gelene kadar kadınlar yeniden doğuş döngüsüne mahkûm edilmişler ve bu dine iştirak etmekten yoksun bırakılmışlardır.[225]Yaklaşık 600 yıllarında Vedalar ve diğer güvenilir metinler revizyona uğramıştır. Daha önce kadınlar kendileri için oruç tutabilir, Vedaları dinleyebilir ve öğrenebilirdi fakat Manu'dan itibaren kadınlar bu uygulamalardan alıkonulmuşlardır. Çünkü o zamanlar Aryan popülâsyonu arasında kadınların tehlikeli olduğu algısı yayılmaya başlamıştır. Kadının doğasının yeniden tanımlanmasının onun dini ritüellerdeki konumunu etkilemiş olması büyük olasılıktır.[226]

[222]Gavin D. Flood, a.g,e. s, 60
[223]Manu 5:139
[224]Manu 5:149
[225]Marianne Ferguson, Women and Religion, Prentice Hall, New Jersey 1995, s. 78
[226]Doranne Jacobson, Susan S. Wadley, Women in India, Manohar, New Delhi 1992, s. 123

Kadın özerk bir birey olarak görülmez. Bu nedenle çocukluğunda babası, gençliğinde kocası ve yaşlılığında oğulları tarafından korunmalıdır.[227]Evli bir kadından kocasının ismini, dinini ve yasam felsefesini alması beklenilir. Öte yandan evlilik hususunda az da olsa özgürlük sağlandığı göze çarpmaktadır. Eğer kadının ailesi ergenliğe adım attığı ilk üç yıl içerisinde kızı için bir evlilik düzenleyemezse kadın kendi eşini seçme özgürlüğüne sahip olur.[228]İdeal bir kadın, *pativrata* kocasına aşk ve sadakatle hizmet etmelidir. *Pativrata*'nın en önemli görevi *stridharma*'yı yani eş olarak sorumluluklarını yerine getirmesidir.[229] Kadın benliğini eşinde bulur ve ondan ayrı bir varoluş düşünemez. Bu anlayışın *sati* uygulamasına zemin teşkil etmesi muhtemeldir. *Sati* kelimesi 'erdemli kadın' anlamındadır. *Sati* kocasının ölüm töreninde onunla birlikte yakılmayı tercih eden kadındır. *Sati* olmayı tercih eden kadın mübarek kılınır, ölmeyi değil dul kalmayı tercih eden ise uğursuz görülür. *Sati* olmak yüceltilirken dul kalmak aşağılanmaktadır. Aynı zamanda ister *sati* ister dul olsun kadının cinselliğinin ölmüş kocası tarafından kontrol edildiğine inanılır. Her iki durumda da kadından tam bir sadakat göstermesi beklenilir. Kadınların kurtuluşu eşlerine tekrar kavuşmaları olarak anlaşılır ve böylece yeniden doğuş gerçekleşir. Erkeklerin kurtuluşu ise doğum ve ölüm döngüsünden kurtulmak olarak görülür.[230] Manu yasaları dul kalan kadınların tekrar evlenmelerine müsaade etmez. İffetli bir yaşam sürmeli, babası, erkek kardeşi, kayınbiraderi ya da oğlu gibi en yakın erkek akrabalarına tabi olmalıdır. Geleneksel olarak yerde yatmak gibi en kötü şartlara maruz bırakılır ve sosyal topluluklara katılımı yasaklanır. Kocası öldükten sonra bir erkeğin bile adını ağzına

[227]Manu 9:3
[228]Manu 9:90-91
[229]Manu 5:154
[230]Sugirtharajah, Sharada. '*Hinduism*', Jean Holm ve John Bowker (der.) *Women in Religion*, Continuum, New York, 1994, s, 77-78.

alamaz.[231]Her ne kadar yasal metin yazarları erkeğin eşini terk etmesini uygun bulmasalar da eşleri öldüklerinde tekrar evlenmelerine müsaade etmişlerdir.[232]

Kadın ilk görevinin annelik olduğuna inandırılır. Bu düşünceden uzaklaşmak yerini suçluluk ve endişeye bırakır. Hamile kalabilen bir kadın kısırlık korkusundan da kurtulmuş olur. Anne olarak bir kadın babadan ve bir öğretmenden daha değerlidir. Bununla birlikte erkek çocuk doğuran kadının değeri daha da artar. Hindu inancında erkek çocuğunun babanın ve ailesinin kurtuluşunu garanti ettiği düşüncesi vardır. Ortodoks Hindu toplumunda erkek evladı olmayan aileler için genelde "çocuksuz" aile olarak nitelendirilir. "Tanrı bize erkek evlatlar nasip etsin" diye dua edilir. Özellikle erkek evlat doğuran kadın yüceltilir ve onurlandırılır. Düğüne gelen yaşlı misafirler geline "uysal ol; aziz ol; erkek evlatların anası ol" şeklinde hayır duasında bulunur. Kız çocuğunun doğumu hoş karşılanmaz. Seksen yaşlarında bir Punjabi kadına gençliğinde ilk kız çocuğu doğurduğunda nasıl bir şeydi diye sorulur. Kadın "cenaze töreni gibiydi" diye yanıtlar.[233]Erkek evlat sahibi olamayan kadın genellikle önceki yaşamındaki uygunsuz davranışların şimdi cezalandırılması olarak görülür.[234] Hindu halk öyküleri annelik sevgisi ve anneliği yücelten betimlemelerle doludur. Anne oğul ilişkisine örnek Rama ve beş pandava kardeşler örnek olarak gösterilebilir. Rama üvey annesinin isteğini yerine getirerek ormana sürgüne gitmiştir. Pandava kardeşlerin prenses Draupadi ile evlilikleri ise anneleri Kunti'nin buldukları şeyi sormadan paylaşın demesi üzerine gerçekleşmiştir.

[231]Manu 9:155-159
[232]Manu 9:65
[233]Gavin D. Flood, *An Introduction to Hinduism*, Cambridge University Press, New York 1996 s. 67
[234]Kim Knott, Hinduizmin ABC'si, s. 124

Manu kanunları sevgi ya da korku, saygı ya da küçümseme şeklinde kadına karşı çelişkili bir tutum sergilemektedir. Bir yanda hayranlık duyulacak kadar tüm güzelliklerin kaynağı olarak gösterirken diğer yanda kötülüklerin dehası olarak aşağılamakta ve rezil bir dilenci gibi erkeğin ayakları altında görmektedir.[235] "Kadınlar, saadetini arzulayan kocaları, babaları, erkek kardeşleri ve kayınbiraderleri tarafından onurlandırılmalıdır. Kadınların yüceltildiği yerde tanrılar memnun olurlar; aksi halde insanların yaptıkları tüm ibadetler nafiledir."[236] "İhtiyatlı bir erkek babası bilinmeyen, erkek kardeşi olmayan bir kadınla evlenmemelidir."[237] "Kadınlar erkeklerin yatağı, aksesuarları, kirli arzuları, hiddeti, namussuzluğu, fesadı ve kötü davranışıdır."[238]

Bugün Hint toplumunda Manusmriti'nin özellikle cinsiyet ayrımcılığı hususunda görüş ayrılıkları mevcuttur. Manusmriti bir taraftan Brahman yasalarını bildiren Hindu toplumunun sembolü olarak yüceltilirken diğer tarafta Hint toplumunun geri kalmışlığı olarak nitelendirilmektedir. Bugüne kadar süregelen bu tartışma Hint milliyetçileri arasında görüş ayrılıklarına neden olmuştur. Bir grup kadının yüceltildiği ifadeleri öne çıkarırken diğer grup geleneksel Hindu toplumunda kadının düşük statüsünün meşru kılındığını ifade etmektedir. Manu hayranları onun heykelini Rajasthan'da yüksek mahkeme mevkiine inşa ederken, aleyhinde olanlar 25 Mart 2000'de Manusmriti kopyalarını protesto için yakmışlardır.[239]

[235]Ram Padarth Sharma, *Women in Hindu Literature*, Gyan Publishing House, New Delhi 1995, s.85
[236]Manu 3: 55-56
[237]Manu 3:11
[238]Manu 9:13
[239]Ruth Vanita, *Gandhi's Tiger and Sita's Smile: Essays on Gender, Sexuality and Culture*, Yoda Press, New Delhi 2005, s.15

FEMİNİST YAKLAŞIM

Bu araştırmada Hint kültürü ve geleneklerinde güçlü bir etkiye sahip Smrite literatürü incelenerek, kadının konumu ve rolüne ilişkin yapılan analizler, bu geleneğin ataerkil anlayışını ortaya koymaktadır. Erkek otoritesine dayanan, temelinde erkek üstünlüğü fikrini oluşturan, kadının ötelendiği, itaatkâr bir şekilde özel alan ile sınırlandırıldığı bir toplumsal cinsiyet düzeni sergilemektedir. Destanları, efsaneleri ve kanunnameleri kapsayan Smrite literatüründe, kadınlara karşı eşitlikçi bir yaklaşım, bireysel gelişim ve sağduyunun olmadığı göze çarpmaktadır.

İdeal kadın imajının betimlendiği Mahabharata ve Ramayana destanları Hindu toplumu üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Sita, Savitri ve Draupadi gibi figürler kadına yaraşır özverili, fedakâr ve sadakatli davranışları ile tanınırlar. Kadim Hindu toplumunun sosyal ve dini yaşamının yazıldığı döneminin medeniyet ve kültürünü yansıtan Ramayana erkek üstünlüğünü gösteren ataerkil bir toplumdur. İdeal kadın imajı Sita, bir eş olarak toplumun ondan beklediği görev ve sorumlulukları (stridharma) yerine getirir. O, kocasına bağlı, iffetli, itaatkâr ve sorumluluk sahibi bir kadındır. Yüzyıllar boyunca nesilden nesile aktarılan bu sözlü gelenek ataerkil toplumun davranış biçimlerini muhafaza ederek canlı kalmasını sağlamaktadır.

Ramayana destanında kadının kocasına sahip olması ve ona hizmet etmesi kutsal bir görev olarak gösterilmiştir. Erkeğin karakteri kötü bile olsa en üstün ilahi varlık konumundadır. Kadın kocasına itaatkâr olmalı ve onu memnun etmelidir. Hindu toplumu bu sözlü gelenek sayesinde inanç, toplumsal kurallar ve davranış biçimlerini yüzyıllarca korumuş ve ebedileştirmiştir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine neden olan bu yaşayan gelenek büyük olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir. Sati ve Drahoma gelenekleri kadınlara karşı acımasızca uygulanan şiddetin göstergesidir. Bu gelenekler içinde kadına karşı negatif

ayrımcılık içeren kurallar manzumesi birbirini takip etmektedir. Bu kuralların toplumsal hayata yansıması ise kadının aleyhine olmaktadır. Kaynağını dini öğretilerden alan kadına ilişkin bu kurallar katı ve yanlış yorumlanarak, erkek tarafından toplum yaşamında bir baskı ve çıkar aracı olarak kullanılmaktadır.

İngiliz Hindu şair Debjani Chatterjee, Sita'nın ateşle yargılanmasında çağdaş Hindu kadınını, çok sık görülen çeyiz ölümlerini ve sürgün edilmesinde uygar bir bekâr annenin yargılanışını gördüğünü ve Sita öyküsünün bir peri masalı olmadığı yargısına varmaktadır.[240]

Yüzyıllarca yaşayan gelenekleri ve dini pratikleri içeren Mahabharata destanı her ne kadar Prenses Savitri ve Draupadi gibi sadakatli ve iffetli geleneksel kadınları betimlese de Sulubha figürü ataerkil toplumda geleneksel kadın figürüne tezat teşkil etmektedir.

II. yüzyıldan itibaren Manu kanunları kadınlara sosyal kısıtlamalar getirmiş ve kadına yazılan bu sosyal reçete süreklilik arz etmiştir. Böylece eril egemen bir toplumda kadın, bağımsız hareket etme olanağı bulamamıştır. Manu yasaları kadınlara bireysel bir yaşam alanı tanımamakla birlikte toplumsal kategoride onları en düşük konumda değerlendirmiştir. Manu kanunları bağlamında kadınlar bir tarafta eş ve annelik vasıfları ile yüceltilirken diğer taraftan ayartıcı ve baştan çıkarıcı olarak değerlendirilmişlerdir.

Nesilden nesile aktarılan bu sözlü gelenek, erkek hâkimiyetini yüceltmekte ve toplumsal davranış biçimlerini ortaya koymaktadır. Kadın sürekli korunmaya muhtaç ikincil bir varlık konumunda eril bir otorite altında olmuştur. Örneğin Manu'ya göre; kadınlar gençliğinde babaları, evlendiklerinde kocaları ve yaşlandıklarında oğulları tarafından korunmalıdır.

[240]Kim Knott, Hinduizmin ABC'si, s. 74

Din bilindiği üzere insan yaşamını düzenleyen temel olguların başında gelmektedir. Feminist araştırmacılara göre önyargılar kadın-erkek arasındaki uçurumu açarak toplumsal yaşamın sorunlu yürümesine neden olmakta, kadın-erkek arasındaki ilişkiyi bir iktidar ilişkisine dönüştürmektedir. Sosyal yasamdaki hiyerarşik yapının kutsallık katılarak desteklenmesi için dinsel öğretiler kullanılmaktadır. Eril toplum amacına meşruiyet kazandırmak için ilahi kaynakları kendine göre eğmekte, bükmekte ve kadının ötelenmesi yönünde tahrif etmektedir. Kadın pek çok haklarından yoksun bırakılıp hürriyeti kısıtlanmaktadır. Hindu kadınları erkek olarak dünyaya gelene dek yaşam döngüsüne mahkûm edilmiş ve dine katılımcı olmaktan yoksun bırakılmışlardır. Toplumda kadına yönelik değişen algı neticesinde Manu'dan itibaren kadınlar kutsal metinlerden uzaklaştırılmaya başlanmıştır.

Geleneksel olarak düşük statüde olan Hindu kadınları özne olmaktan ziyade nesne konumunda olmuşlardır. Kadınların kendilerini anlamalarına ve tanımalarına fırsat verilmeden din tarafından eş ya da annelik rolü ile vasıflandırılmışlardır.

Simone De Beauvoir "İkinci Cins" adli eserinde, kadınların kamusal alana dâhil edilmelerini, erkeklerin normatif kadınların ise 'öteki" olduğunu yansıttığını, kadınların da erkekler gibi aynı maneviyat ve arzularla dolu bireyler olduklarını ifade etmektedir. Beauvoir'a göre bir öznenin kendini ortaya koyabilmesi için diğer öznelere karşı çıktığını belirtir. *"...Kendisini temel varlık olarak olumlayabilmek için öteki varlığı temel olmayan nesne durumuna sokmak ister. Kadının kendisini özsel-olmayan varlık biçiminde görüşünün sebebi kendisini özne olarak ortaya koyamayışındandır. Kadınlar hiç bir zaman 'biz kadınlar' demezler. Kendilerini sahici birer özne olarak ortaya koymazlar, çünkü kendilerine özgü bir geçmişleri, bir tarihleri, bir dinleri yoktur. Cins ayrımı biyolojik bir veridir. Kadın-erkek eşitliği sıkıca birbirine kenetlenen temel birliktir. Toplum iki ayrı cinse bölünemez".* Bu

bağlamda, kadınlar yaşadıkları toplum düzeninde öteki olarak yaşamayı kabul edip bunu içselleştirirlerse, sosyal düzenin onlara yazdığı reçeteyi bir özne değil nesne olarak kabul ettikleri anlamına gelecektir.[241]

Letty M. Russell "Human Liberation in Feminist Perspective-A Theology" isimli eserinde şu saptamalarda bulunmuştur. Ataerkillik ve sömürgecilikten kurtulabilmek için tüm insanların kendilerine özgü kültürlere sahip olduğunu kabul etmek gereklidir. Çünkü tüm insanlar düşünme ve yorumlama yeteneğine sahiptir. İnsanların yapması gereken tek şey bulundukları dünyada sadece kader ve görünmeyen güçler tarafından yönlendirilen nesneler olmadıklarını ve kendilerinin özne olduğunu kavramalarıdır. Russell, özgürleştirme sürecinin temel öğelerinden birinin 'eleştirel bilincin gelişmesi' gerektiğini olduğunu vurgular. Fakat eleştirel ayırt etmenin özellikle kadınlar için zor olabileceğini söyler. Zira kadınlar zamanlarını insanları kendileri gibi yapmak için harcamak üzere kültürlendirilmişlerdir. Böylesine uyumsuz bir rolü üstlenmek onların toplumda 'sıra dışı kişiler' haline gelmelerine sebep olmuştur.[242]

Sonuç olarak; Hint toplumunda oğullara yönelik kökleşmiş önyargıların ortadan kaldırılabilmesi için kadınların kendilerini anlamaları, olumlamaları ve özerk bir birey olarak kendi güçlerinin farkına varmaları gerekmektedir. Bunun için Russell'in de ifade ettiği gibi yapmaları gereken tek şey kader ve görünmeyen güçler tarafından yönlendirilen nesneler olmadıklarını ve Mahabharata destanında betimlenen etkileyici eleştirel bilince sahip Sulabha figürü gibi kendilerinin özne olduklarının farkına varmaları gerekmektedir.

[241]Simone De Beauvoir, (1986), KADIN: "İkinci Cins", cev, Bertan Onaran, Panel Yayinevi, Istanbul, s21-24

[242]Letty M. Russell, Human Liberation in Feminist Perspective-A Theology, Westminster, Philadelphia 1974, s.35

4. SONUÇ DEĞERLENDİRME

Bugün kadınların problemlerini: Fiziki şiddet ve psikolojik baskıya maruz kalmak, eğitim - öğretim hakkından yoksunluk veya ikinci planda bırakılmak, hukuki düzenlemelerde özellikle miras hukuku, eş seçme, evlilik, boşanma ve diğer temel medeni haklarının tanınmaması, çalışma hayatında negatif ayrımcılığa maruz kalmak şeklinde genel hatlarıyla sıralamak mümkün olacaktır.

Kültürel ve tarihsel açıdan cinsiyet kavramının erkek eril toplum temelinde şekillenmesinde dini ritüellerin etkisinin inkar edilemeyeceği açıktır. Semavi dinlerin ilki olan Yahudilik ve onu takip eden Hristiyanlık inancında da kadına ilişkin negatif ayrımcılık içeren tahrifata uğramış kurallar manzumesi birbirini takip etmektedir. Bu öğretilerin toplumsal hayata yansıması ise yukarıda belirtildiği gibi kadının aleyhine olmaktadır. Dini öğretilerde yapılan tahrifatlar neticesinde kadına ilişkin bazı hususlar katı ve yanlış yorumlanarak, erkekler tarafından toplum yaşamında bir baskı ve çıkar aracı olarak kullanılmaktadır.

Geleneksel din öğretileri, cinsiyet eşitsizliğini ve ataerkil dünya görüşünü destekleyecek biçimde yorumlanabilmektedir. Modern dönemde kadının tahrifatlardan arındırılmış dini öğretiler ile toplumsal rolünün yeniden tanımlanabilmesi, kadını modern hayata üretken bir şekilde dahil olmasını sağlamakla kalmayıp kadın olmasından kaynaklı doğal rollerini yerine getirmesine de imkân tanıyarak, dengeli bir yaşama sahip olmasının önündeki engelleri kaldırabilecektir.

Din sadece medeniyet ve kültürlerin kaynağı değil gerçeğin kendisidir. Bu bütün gerçekler toplumsal cinsiyeti ve insan olmanın derin anlamını ihtiva eder. Bu nedenle din araştırması yapmak insanoğlunun bütün yaratıcı özelliklerini ortaya çıkarmaktır[243]

Bu noktada, Hristiyanlık ve Yahudilik literatürü incelenerek, kadının rolü ve statüsü karsılaştırmalı şekilde analiz edilmeye çalışılmış, Yahudi ve Hristiyan dini öğretilerinde neden kadının

[243] Ursula KING, Religion and Gender, 1995, syf. 4

ikincil konumda kaldığı konusuna kadın araştırmacıların alternatif bakış açıları ve yorumlarıyla cevap aranmıştır.

Yahudilik inancında *'Tanrım beni erkek yarattığın için şükürler olsun'* sabah duasıyla güne başlanması, Hristiyanlık inancında *'Teslis (baba, oğul, kutsal ruh) İnancı'*nın dinin ana sembolü olarak Tanrı'ya eril cinsiyet tanıması, iki dinin de kadına bakışını yansıtmaktadır. Feminist teologların yoğun eleştirilerine maruz kalan buna benzer dini öğretilerin yeniden yorumlanmasına ihtiyaç olduğu artık sıkça dile getirilmeye başlanmıştır. 20. yüzyılın son çeyreğine kadar kadın hakları alanında basit düzenlemelerin dahi yapılamaması, mesafe alınamayan kadın sorunlarını günümüze kadar taşımıştır.

Kadın hakları taleplerinin geleneksel yargıların etkisiyle dine muhalif duruş olarak algılanması, diğer yandan kadına özgürlük adı altında kadının özellikle yazılı ve görsel medyada/iletişimde cinsel obje olarak kullanılması gibi iki farklı yöndeki uç örnekler aslında kadının toplumdaki rolünün doğru şekilde tanımlamamasının bir eseri olup, sorunun biran evvel sağlıklı bir çözüme kavuşturulması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Erkek eril toplumun amacına meşruiyet kazandırmak için yaratıcının insanlara gönderdiği dini buyrukları kendine göre eğmesi, bükmesi ve üzerinde oynadığı kutsal metinlerin kadının ötelenmesi yönünde kullanılması sadece İbrahimi dinlere mahsus olmayıp eski Grek inanç geleneklerinde dahi mevcuttur. Nitekim, kadının miras hakkı bulunmayan eski yunan toplumunda, boşanma yetkisi erkeğe tanınmıştır. Kadın medeni haklardan yoksun bırakılıp hürriyeti kısıtlanmıştır. Aristo'nun 'kadın yaratılışta yarı kalmış erkektir' ifadeleri eski yunan toplumunun cinsiyet anlayışını ortaya koymaktadır.

Yahudilik inancında; Adem ve Havva'nın cennetten kovulması hikayesinden başlanarak, Âdem'in kovulmasına neden olan kadın nesli cehennemi dolduracak günahların kaynağı görülmektedir. Yaradılış kıssasında anlatılan bu **ilk günah,** kadını aşağılamakta ve itaatkârlığını meşrulaştırarak halen batı kültürüne hakim olan ataerkil dünya görüşünü güçlendirmektedir.

Günah keçisi seçilen kadınlar Yahudi toplumunda toplu ibadetlerde cemaate dâhil edilmezler. 'Yihud Yasası'na göre; kadın ve erkeğin bir arada yalnız bulunması yasak olup kadınlar seslerini yükseltmemeli, başını örtmeli ve iffetli bir şekilde giyinmelidirler. Kutsal kitabın temelinde kadının kocasının ya da babasının malı olma tutumu vardır. Talmud'a göre eve erkek misafir geldiğinde, kadın asla görünmez kocalar ilgilenir. Talmud döneminde erkekler için çok eşliliğe de izin verilmiştir.

Toplumsal adalet için eski gelenekler ve bugünkü talepler arasındaki çelişki, bugünün Yahudi toplumunda görülmekte olup çeşitli düzenlemeler yapılmaya çalışılmaktadır. Bu nokta da en büyük ihtiyaç Talmud'un kadına karşı katı ve eşitliksiz kurallarının yorumlanması olarak karşımıza çıkmaktadır. Evlilikle ilgili yasalar hususunda kadınlar halen mağdur durumdadırlar. **Agunah** ve **Yebanah** kuralları kadının bu mağduriyetini teyit eden en bariz örneklerdir.

Hristiyanlık inancı Yahudiliğin devamı niteliği taşımakta olup İsa peygamber Yahudi bir ailede dünyaya gelmiştir. Nitekim eski ahit adı altında Yahudi inancının kutsal kitabı Hristiyanlık inanç sistemi içerine dahil edilmiş, İsa peygamberden sonra havariler tarafından hazırlanan metinler yeni ahit olarak kabul görmüştür. Özellikle kilise babaları döneminde şekillenen Hristiyan dini metinlerinde kadına ayrımcılık anlamları taşıyan bir çok husus yer almaktadır. Helen ve Yahudi kültürlerindeki ataerkil yaşam kilise kanunlarına sirayet etmiştir.

Klasik din öğretilerinin, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından çelişkili olduğu, ataerkil ve erkek merkeziyetçi yaklaşımlar içerdiği ve erkek otoritesine dayanan, temelinde erkek üstünlüğü fikrini oluşturan, kadının ötelendiği, itaatkâr bir şekilde özel alan ile sınırlandırıldığı bir toplumsal cinsiyet düzeni sergilediği feminist teologlar tarafından ifade edilmektedir.

Hristiyanlıkta da Yahudi inancıyla aynı şekilde Âdem ve Havva'nın kutsal ağacın meyvesini yemesi işlenen "ilk günah" olarak kabul edilip bunun insan neslinin günahkâr olmasına sebep olduğuna inanılmıştır. Kadının dünyaya ölüm ve günah getirdiğini

öğreten kutsal kitapta İsa, insan soyunu günahtan kurtarmak için gönderilmiş bir görevli olarak tanımlanır.

Çağdaş dinler tarihinde cinsiyetle ilgili üç temel eleştiri mevcuttur; **a)** dinler tarihine erkek egemen (androcentric) bilimsel çalışmalar hakimdir, **b)** dinlerdeki kadın/dişi (female) unsurlara yönelik meseleler yeterince ele alınmamaktadır; **c)** son olarak dindar kimlik olarak kadınların çeşitli dinler içindeki konumlarının doğurduğu temel konular teori ve metot için fazla önemsenmemektedir.

Buna karşı feminist teolojinin odaklandığı temel nokta, kutsal kitaplarda yer alan kuralları yok saymak yerine onları erkek egemen bakış açısıyla yapılan yorumlardan arındırarak, asıl kaynakları yeniden yorumlamak olarak özetlenebilecektir. Bir başka ifadeyle, feminist eleştirel bakış açısı, kutsal metin yorumlarında kadınların sistematik olarak mağdur edildiklerini iddia ederek, mutlak ataerkil otoritelere sahip din yorumlarına farklı yaklaşımlar getirilebileceğini ifade etmektedir.

Bu noktada, feminist yaklaşımın ana karakteristiğini özetlersek;

- Dinlerdeki ana kavramların cinsiyete bağlı durumunu irdeler.
- İlahla ilgili kavramlardaki dişilik/erillik unsurları araştırıp, dişiliğe ait olanların geçerliliğini öne çıkarır.
- Erkek egemen (andro-centric) sembollere meydan okurken, aynı zamanda erkek müellifler tarafından yazılan dinî metinlerin yeniden ele alınmasını ve yorumlanmasını ister.
- Cinsiyete dair dinî fenomenlerin hermönetik bir şüpheyle açıklanmasını benimser.
- Dindar kadınların daha rahat anlayabilmesi için kutsal kitaplar ve gelenek içindeki mümtaz kadın şahısları yorumlar.
- Geleneklerin kadına yönelik yaklaşımlarını tarihsel mukayese metodu içinde "kadın gözüyle" değerlendirir.
- Daha çok kadının tecrübesini önemser ve kadınların sorunlarına eğilir.

Farklı dinlere mensup kadın araştırmacıların ortak birleştikleri nokta, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için

tahrifata uğrayan dini öğretilerde kadın hak ve özgürlükleri ve eşitliklerine dönük düzenlemeler yapılması gerekliliğidir.

Dikkati çeken önemli bir husus Yahudilikteki kadın anlayışında olduğu gibi Hristiyanlık'taki kadın anlayışının da Helenistik-Roma kültüründen etkilenerek, erkek egemen anlayışın ekseninde yorumlanarak dönüşüme uğratılmasıdır.

Talmud ve Grek kadınlarının benzerlik teşkil etmesi, Yahudi din adamlarının pratiklerinde ve düşüncelerinde Grek kültürünün etkisi olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle Talmud dönemindeki kadınlık rollerinin kendi kültürünün ürünü olmaktan ziyade yabancı kültürün tesiri altında kaldığı anlaşılmaktadır.

Yine, Yeni Ahit'in kadına karşı tutumuyla ilgili en önemli feminist yorum; İsa'nın kurduğu eşitlikçi Hristiyanlığa karşı kilisenin kadınları ikinci sınıf mensup olarak gören Helen kültürünün hiyerarşik düzenini benimsediği.'[244] şeklindedir.

Sürdürülen tartışmaların kaynağının Batıda yaşanan aydınlanma sonrası döneme odaklanması ise rastlantı değildir. Tüm insanların eşit olduğu noktasına vurgu yapan aydınlanma felsefesi, kilisenin dogmatik din anlayışını sorgularken, kadınların bu dogmatik yorumlar içerisindeki yerini yeniden ele almıştır. On dokuzuncu yüzyıl feminist araştırmacılarından Elizabeth Cady Stanton eril cinsiyet referansları tasfiye eden *Woman's Bible* adli eserini bu çabanın bir ürünü olarak görmek mümkündür.

Stanton, İncil dikkatli bir şekilde incelendiğinde bugüne kadar kadın hakkında yapılan tüm öğretilerin değişeceğine inanır. Ona göre mesele şudur ki; insanlar İncili araştırma için kullanmamaktadır. İlk önce inançlarını oluşturup daha sonra bunu desteklemek için araştırmaktadırlar. Yapılan araştırmalar ise içeriğine bakılmadan yüzeysel olarak metinlerden yapılmaktadır.[245]

Kadının toplumsal cinsiyet rolünün dini referanslar kullanılarak belirlenmesinin, feminist teologların toplumsal ön

[244] Elisabeth Schussler Fiorenza, *In Memory of Her,* New York: Crossroad, 1983, s.251. Bakiniz: Denise Lardner Carmody, *Women and World Religions,* New Jersey: Prentice Hall, 1989, s.166.
[245] Elizabeth Cady Stanton, *The Woman's Bible*, s: 37

kabulleri yıkma ve yeni yorumların kabul edilmesini sağlama gayretlerinde toplumsal direncin ana sebebi olduğu açıktır.

Bununla birlikte siyaset, ekonomi vb birçok alanda olduğu gibi kutsal metinlere dayanarak yapılan yorumlara getirilen eleştirel alternatif bakış açısı önemli bir fikri zenginlik sağlamıştır. Uzun yıllar boyunca sorgulanamayan dogmatik yargıların yeniden tanımlanması ve gözden geçirilmesi bu katkılardan en önemlisi olarak kabul edilebilir.

Feminist teoloji tarafından yapılan eleştirilerin odak noktasında, kadını erkek karşısında bazı yönleriyle eksik kabul edilmesi önkabulü vardır. Kutsal metinlerden referanslarla güçlendirilen bu ön kabuller, toplumsal hayatta erkek egemen bakış açısının hakim olmasını sağlamıştır. Bu bakış açısına göre kadınlarda daha baskın bir şekilde var olan özellikler, erkeklerin bir eksikliği olarak da görülebilecektir.

Yahudilik ve Hristiyanlık yorumlarında var olan cennetten kovulma öyküsünde sorumluluğun kadınlara yüklenmeye çalışılması, erkek egemen kültürün, "günahın yükümlülüğünden" kaçışı olarak da yorumlanabilecektir. Bir anlamda cennetten kovulmanın ağırlığını diyalektik bir yaklaşımla sırtından atmıştır. Halbuki erkeğin müşterek günahtan dolayı kadını suçlaması, kadın tarafından kandırıldığı bahanesi ardına sığınarak sorumluktan kaçtığını sanması semavi dinlerin en temel inançlarından olan "Her şeyi görüp bilen RAB inancı" ile çelişmektedir.

Sonuç olarak, feminist araştırmacılar, kamusal alanda kadınların eşit sorumluluklar alması ve daha fazla katılımcı olmaları gerekliliği vurgulamaktadır. Bunun da geleneksel önyargıların kırılması, eril perspektif ile yorumlanan kutsal metinlerin yeniden sorgulanması ve kadın bakış açısı getirilerek yeniden düzenlenmesi neticesinde olacağına inanılmaktadırlar.

5. KAYNAKÇA

Akalin, Ayse Gul. "Eskicagda Grek Kadininin Toplumsal Yasantisi" http:// dergiler. ankara.edu.tr/dergiler/18/29/ 205pdf.

Appiah, Kwame Anthony ve Gates, Henry Louis. (der) 1997, *The Dictionary of Global Culture,* New York: Alfred A. Knopf.

Baker, Andrienne. *The Jewish Women in Contemporary Society*, London, Susie Orbach, 1993.

Baskin, Judith. "The Seperation of Rabbinic Judaism", Yvonne Yazbeck Haddad ve Allison Banks Findly (der) 1985 Women, Religion, and Social Change, State University of New York Press, Albany.

Beit-Halachmi, Rabbi Rachel Sabath. "The Changing Status of Women in Liberal Judaism", Rabbi Elyse Goldstein (der) 2009. *The New Jewish Feminism* Woodstock; Jewish Lights Publishing.

Bhasin, Kamla. *What is Patriarchy?*, New Delphi: Kali for Women, 1993.

Birnbaum, Philip. cev., *Ha-Siddur Ha-Sahalem: Daily Prayer Book* (New York:Hebrew Publishing Company, 1949). Bakiniz: Baskin, *The Seperation of Women in Rabbinic Judaism*.

Booth, Cherre. 'A Catholic Perspective on Human Rights', **The Tablet**, 21st June 2003.

Brozyna, Martha A. *Gender and Sexuality in the Middle Ages*. North Carolina: McFarland Company.

Cahil, Lisa Sowle. 'Catholic Ethics, Women and the Real World', **Article**, November 27, 1999.

Carmody, Denise Lardner. *Women and World Religions.* Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, 1989.

Carmody, Denise Lardner. "judaism", Arvind Sharma, Women in World Religions (India: State University of New York Pres, 1987)

Carmody, Denise Lardner. "Today's Jewish Women", Arvind Sharma (der)1994, *Today's Women in World Religions*, Albany, State University of New York Pres.

C. J. Adams, Classification of religions: Geographical, Encyclopedia Britannica, 2007

Cohen, Robin, Shirin M. Rai, **Global Social Movements**, London: The Athlone Pres, 2000.

Cooey, Paula M. , Eakin,William R. ve McDaniel, Jay B. (der) 1991: *After patriarchy. Feminist Transformations of the world Religions.* Sri Satguru / Delhi : Indian Books.

Daly, Mary. *Beyond God the Father,* Boston: Beacon Press, 1985.

Dinler Tarihi Ansiklopedisi 1, (1999), *Yahudilik*, Medya Ofset.

De Beauvoir, Simone. (1986), KADIN: "İkinci Cins", cev, Bertan Onaran, Panel Yayinevi, Istanbul

De Beauvoir, Simone (1986), *KADIN: "Ikinci Cins"* Cev, Bertan Onaran, İstanbul: Panel Yayınevi.

Donovan, Josephine. *Feminist Teori*, Cev, Aksu Bora, Meltem Agduk Gevrek ve Fevziye Sayilan Istanbul:Iletisim Yayincilik.

Drury, Clare. "Christianity", Holm, Jane. (der) 1998: *Women in Religion.* Cassell Imprint, London.

Diacritics 5, no.4 (winter 1975):3. Josephine Donovan, *Feminist Teori*, Cev, Aksu Bora, Meltem Agduk Gevrek ve Fevziye Sayilan Istanbul:Iletisim Yayincilik.

Eyden, Rene Van. 'The Creation of Womenhood: A Hierarchical Construction', **Olhares feministas sobre a Igreja Catolica**, cadernos no 9, Publicaçöes CDD, Sao Paulo 2001.

Faris,Georgis. (2010). *Alone in Unity: Torments of an Iraqi God-Seeker in North America*. Dorrance Publishing.

Felman, Shoshana. "Women and Madness: the Critical Phallcy,"

Ferguson, Marianne.*Women and Religion*, Prentice Hall, New Jersey 1995

Flood Gavin D.*An Introduction to Hinduism*, Cambridge Univesity Press, New York 1996

Ferguson, John. *Clement of Alexandria*. Twayne Publishers, 1974.

Ferguson, Marrianne. *Women and Religion*, New Jersey, Prentice Hall, 1995.

Fiorenza, Elisabeth Schussler. *In Memory of Her,* New York: Crossroad, 1983, s.251. Bakiniz: Denise Lardner Carmody, *Women and World Religions,* New Jersey: Prentice Hall, 1989.

Friedman, Theodore. *Judaism* "The Shifting Role of Women, From the Bible to Talmud" Fall 87. 36 Issue 4, p: 479-487.

George Buhler (cev) *The Sacred Books of the East*, vol. XXV. www.sacred-texts.com 28.02.13

Gevirtz, Gila. *Jewish History: The Big Picture,* Springfield; Behrman House, 2008.

Gilman, Charlotte Perkins. *The Man-Made World,* New York: Humanity Books, 2001.

Goodman, Martin. "The emergence of Christianity", Adrian Hastings, (der) 1999. *A World History of Christianity*, London: Wellington House, Michigan: Eerdmans Publishing Co.

Grimke, Sarah M. *Letters on the Equality of the Sexes and the Condition of Women*. Boston:Isaac Knapp, 1838.

Grob, Leonard, Riffat Hassan ve Haim Gordon. (der) 1991: *Women's and Men's Liberation. Testimonies of Spirit.* New York, Connecticut, London: Greenwood Pres.

Haddad, Yvonne Yazbeck ve Esposito, John L. (der) 2002, *Daughters of Abraham:Feminist Thought in Judaism, Christianity, and Islam*. Gainnesville: University Press of Florida.

Hamington, Maurice. *Hail Mary?: The Struggle for Ultimate Womanhood in Catholism.* New York: Routledge, 1995.

Hampson, Daphne. *Theology and Feminism.* Cowley Road, Oxford: Basil Blackwell, 1990.

Harrison, Victoria S. '*Modern Women, Traditional Abrahamic Religions and Interpreting Sacred texts'.* London, Thousand Oaks CA and New Delphi: 2007 Sage Publications, vol. 15(2): 145-159.

Hastings, Adrian. (der) 1999. *A World History of Christianity*, London: Wellington House, Michigan: Eerdmans Publishing Co.

Herring, George. *An Introduction to the History of Christianity*, New York&London: Continuum International Publishing Group, 2006.

Holden, Pat. (der) 1983: *Women's Religious Experience.* London: Croom Helm, New Jersey: Barnes & Noble Books.

Holm, Jean ve Bowker John. (der) 1998: *Women in Religion.* London: A Cassell Imprint.

Hooks, Bell. *Feminizm Herkes Icindir*, Istanbul, Citlembik Yayinlari, 2000.

Jacobson, Doranne.Wadley, Susan S.*Women in India*, Manohar, New Delhi 1992

Kadıoğlu, Suheyla. *Bitmeyen Savaşım* Kadın Hareketleri Tarihi:I, Istanbul, Sel Yayıncılık, 2001.

Kahraman, Ahmet. *Dinler Tarihi,* Marifet Yayınları, Istanbul, 1984.

Kensky, Tikva Frymer. *In the Wake of the Goddesses: Women, Culture, and The Biblical Transformation of Pagan Myth.* New York, Toronto, Sydney: The Free Pres, 1992.

Kensky, Tikva Frymer : Women Jews. Leonard Grob, Riffat Hassan ve Haim Gordon (der) 1991: *Women's and Men's Liberation*. Newyork, Westport, Connecticut ve London: Greenwood Pres.

King, Ursula. (der) 1990: *Religion and Gender*. *Turning Points in Religious Studies. Essays in Honour of Geoffrey Parrinder,* Edinburg: T & T Clark.

King, Ursula. (der) 1995: *Religion and Gender.* Oxford UK & Cambridge USA: Blackwell.

KloppenBorg, Ria andHanegraaff, Wouter J. (der) 1995, *Female Stereotypes in Religious Traditions*, New York: E.J. Brill.

Knott, Kim.*Hinduizmin ABC'si,* cev. Medet Yolal, Kabalci Yayinevi, Istanbul 2000

Kraditor, Aileen S. *The Ideas of the Woman Suffrage Movement, 1890-1920.* New York: London 1981.

Lochtefeld, James G.*The Illustrated Encyclopedia of Hinduism*, The Rosen Publishing Group, New York 2002

Luther, Martin. Lectures On Genesis, 1:27. Bakiniz: Clare Drury. "Christianity", Holm, Jane. (der) 1998: *Women in Religion.*

Mark W. Muesse, *The Hindu Traditions*, Fortress Press, USA 2011

McGrath, Alister E. *Christian Theology,* United Kingdom:Blackwell Publishing,2010. http://books.google.com.tr

Merriam-Webster's Collegiate Encyclopedia, Merriam-Webster, 2000

Miller, Monica Migliorino, *Sexuality and Authority in the Catholic Church***,** London and Toronto: Associated University Presses, 1995.

Miller, Patricia Cox. (der), 2005, *Women in Early Christianity; Translation from Greek Texts.* The Catholic University of American Press.

Muhsin, Amina Wadud. *Qur'an and Woman*. Penerbit Fajar Bakti SDN.BHD, Shah Alam,1992.

Mukerjee, Parabhati. *Hindu Women Normative Models*, Orient Longman, Calcutta 1994

Neuberger, Rabbi Julia. "Women in Judaism: The Fact and the Fiction", Pat Holden (der)1983 Women's Religious Experience, Barnes&Nobles Books, New Jersey.

Pauwels, Heidi R. M.*The Goddess as Role Model*, Oxford University Press, New York 2008

Peach, Lucinda Joy (der) 1998, *Women in Culture: A Women's Studies Anthhology*, Massachusetts: Blackwell.

Plaskow, Judith ve Christ Carol P. (der) 1989: *Weaving the Visions. New Patterns in Feminist Spirituality.* San Francisco: Harper & Row.

Plaskow, Judith "Transforming the Nature of Community", Cooey, Paula M., Eakin, William R. ve McDaniel, Jay B. (der) 1991: *After Patriarchy. Feminist Transformations of World Religions.* Maryknoll/NY: Orbis Books.

Robert E. Van Voorst, *Anthology of World Scriptures*, Thomson Wadsworth, Belment, USA, 2008, 6th edition.

Rooke, Deborah W. '*Feminist Criticism of the Old Testament: Why Bother?'.* London, Thousand Oaks CA and New Delphi: 2007 Sage Publications, vol. 15(2):

Ruether, Rosemary Radford. "Feminist Interpretation: A method of Correlation", Letty M. Russell (der,) 1985, *Feminist Interpretation of the Bible*, New York: Basil Blackwell.

Ruether, Rosemary Radford. "Christianity", Arvind Sharma, Women in World Religions (India: State University of New York Pres, 1987)

Ruether, Rosemary Radford. Augustine:Sexuality, Gender, and Women. Judith Chelius Stark, (der)2007, *Feminist Interpretations of Augustine*, Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press.

Ruether, Rosemary Radford. "Sexism and God Language" Judith Plaskow and Carol P. Christ (der),1989 *Weaving the Visions: New Patterns in Feminist Spirituality*, New York: HarperSan Francisco.

Russell, Letty M., *Human Liberation in Feminist Perspective-A Theology,* Westminster, Philadelphia 1974

Russell, Letty M. (der,) 1985, *Feminist Interpretation of the Bible*, New York: Basil Blackwell.

Russell, Letty M. *Human Liberation in a Feminist Perspective-A Theology* Philadelphia: Westminster, 1974.

Sachedine, Abdulaziz. "Women Half – the Man? Crisis of Male Epistemology in İslamic Jurisprudence", University of Virginia, http://people.virginia.edu

Saharada Sugirtharajah, 'Hinduism', Jean Holm ve John Bowker (der.) *Women in Religion*, Continuum, New York, 1994.

Schweitzer, Albert (1931) *The Mysticism of Paul the Apostle, London,*A.& C. Bakiniz: Drury, Christianity.

Sharma, Ram Padarth.*Women in Hindu Literature*, Gyan Publishing House, New Delhi 1995

Sharma, Arvind (der) 1987: *Women in the World Religions.* Albany: State University of New York Press.

Sharma, Arvind (der) 1994: *Today's Woman in the World Religions.* Albany: University of New York Pres.

Shilo, Margarit. "The First Decade of the Orthodox Women's Revolution in Israel", Rabbi Elyse Goldstein (der) 2009. *The New Jewish Feminism* Woodstock; Jewish Lights Publishing.

Stanton, Elizabeth Cady. *The Woman's Bible*, 2 cilt, 1895 ve 1898; New York: European Publishing Company, 1:7.http://www.sacred- texts.com/wmn/wb/wb02.htm

Swami Prakashanand Saraswati, *The True History and the Religion of India: A Concise Encyclopedia of Authentic Hinduism*, Motilal Banersidess, Delhi, 2001.

"The Global Religious Landscape - Hinduism". *A Report on the Size and Distribution of the World's Major Religious Groups as of 2010*. The pew foundation.

Tümer, Gunay ve Kücük, Abdurrahman. *Dinler Tarihi*, Ocak Yayınları, Ankara, 1993.

Vanita, Ruth.*Gandhi's Tiger and Sita's Smile: Essays on Gender, Sexuality and Culture*, Yoda Press, New Delhi 2005

Van Der Horst, Pieter W. "Images of Women in Ancient Judaism", Ria Kloppenborg ve Wouter J. Hanegraaff, (der):1995, *Female Stereotypes in Religious Traditions*, Leiden; Newyork; Koln: Brill.

V.S. Lalrinawma, *Major Faith Traditions of India*, Allianz Enterprises, Delhi, 2007.

Wright, Alexandra. "Judaism", Jean Holm ve john Bowker (der)1998, *Women in Religion,* A Cassell Imprint, London.

Young, Katherine K. "Introduction", Arvind Sharma(der)1994, *Today's Women in World Religions*, Albany, State University of New York Press.

6. KAVRAM VE TERİMLER

 Teoloji: Teoloji sözcük anlamı olarak *tanrıbilim* demektir. Bugün sıklıkla dini konular ile ilgilenen bilim anlamında kullanılmaktadır.

 Toplumsal cinsiyet: Farklı kültürde, tarihin farklı anlarında ve farklı coğrafyalarda kadınlara ve erkeklere toplumsal olarak yüklenen roller ve sorumlulukları ifade etmektedir.

 Feminizm: Feminizm, sosyoloji, politik akım ve etik alanlarından oluşur, temeli ya da temel endişesi daha çok kadın özgürlüğüne dayanmaktadır. Çoğu feminist cinsiyet eşitsizliği ve kadın hakları, ilgileri ve kadın sorunlarını araştırmaya odaklanmıştır.

Feminist hareket içinde kadın ve erkeğin eşitliğini savunan gruplar olduğu gibi kadının biyolojik ve duygusal olarak erkeğe üstün ve erkeğin "tamamlanmamış kadın" olduğunu savunan daha radikal gruplar da yer almaktadır.

 Feminist Teoloji: Genellikle Batı dini gelenekleri (çoğunlukla Hristiyanlık ve Yahudilik'te) içinde bu dinlerin uygulamaları, gelenekleri, kutsal metinleri ve teolojilerini feminist bir perspektiften yeniden değerlendiren bir harekettir.

Feminist teolojinin hedefleri arasında kadının din adamları ve dini otoriteler arasındaki rolünü genişletmek, Tanrı'nın erkeksi imajını yeniden yorumlamak ve inancın dili ve mitleri arasında dişi (female) tahayyülü daha fazla göz önüne almaktır.

 Etiyoloji: neden bilimi (zaman zaman *nedenbilim*), neden olmanın, nedenselliğin, nedenin incelenmesidir. Kısacası, nedeni inceleyen bilim dalına etiyoloji denir. Genel olarak, etiyoloji şeylerin niye olduğunun, olan şeylerin arkasındaki nedenlerin incelenmesidir.

 Eski Ahit: Kitab-ı Mukaddes'in ilk bölümünü oluşturan 39 kitaba verilen isimdir. **Tevrat** ve **Zebur'u** da kapsar. Eski Ahit ve Yeni Ahit'in toplamı, Kitab-ı Mukaddes'i oluşturur.

 Yeni Ahit: Kitab-ı Mukaddes'te Eski Ahit'in ardından gelen ve **Hristiyanlarca** kutsal kabul edilen 27 kitapçıktan oluşan bölüm. Metinlerin çoğu MS 45 ile MS 140 yılları arasında Yunanca kaleme alınmıştır. Bu 27 kitapçık yüzyıllar içerisinde yavaş yavaş tek bir ciltte toplanmıştır. Yeni Ahit Hristiyanlığın ana unsurudur.

 Ataerkillik: Erkek otoritesine dayanan bir tür toplumsal örgütlenme düzenidir. Bu düzenin temelini erkeğin üstünlüğü fikri oluşturur; soy erkekler tarafından belirlenir, hâkimiyet erkeklerindir. Bu erkek üstünlüğü ilkesi etrafında, toplumun kültürü, adetleri, inancı ve mitolojisi biçimlendirilir.

 Kutsal Metinler: Birçok dinin dini metinleri kutsal olarak görülür. Birçok din ve inanç hareketi kendi **kutsal metinler**inin ilahi ya da inançla ilham alınmış olarak görmektedir. Tek Tanrı'ya inanan dinler ise genelde bu metinleri Tanrı'nın sözü olarak görmektedirler.

 Feminist hermenötik: Feminist yorum ilmi.

YAHUDİLİK, HRİSTİYANLIK VE HİNDUİZM'DE KADIN

Din bilindiği üzere toplumsal yaşamı düzenleyen temel olguların başında gelmektedir. Yahudilik, Hıristiyanlık ve Hinduizm dinlerinde "Kadın" kendi kaynaklarından hareketle incelendiğinde, birbirlerinden farklı olmalarına rağmen toplumsal cinsiyet açısından özünde çelişkiler ve mağduriyetler taşıdığı görülmektedir. Üç dinin öğretilerinin temelinde de erkek otoritesine dayanan, kadının ötelendiği ve itaatkar bir şekilde özel alanlarda sınırlandırıldığı bir toplumsal cinsiyet düzeni sergilenmektedir. Kutsal metinlerde kadının sadece soyun devamı için doğurganlığının değer görmesi, analık ve bakirelik haricinde tüm sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal yaşamın dışında tutulması, geleneksel din otoritelerine meydan okuyan feminist teologların normatif cinsiyet rollerini sorgulamasına neden olmaktadır.

BERİKAN YAYINEVİ

9786057501394